

**Constitutional
Federalism
Institute**

JUDICIAL FEDERALISM

ဖက်ဒရယ်တရားစီရင်ရေး

Judicial federalism

structures, mechanisms, and their implications for Myanmar

ဂၢၢ်ဆၢတတ်းသိမ် နီတံတၢ်စးရ

ပိုင်ခွတ်, နွတ်, တူင်, ဂၢၢ်ဆၢ ဝလ; ကၢၢ်ဂပ်းဂၢ်, တင်းမိုင်းမၢၢ်;

November 2023

Copyrights

The authors, along with the organization and donor that enabled this research, reserve the right to associate their names with this document in the future. You are free to share and distribute as long as you give appropriate reference to the source (and potentially authors in the future), but you may not use it for commercial purposes or make any changes to the work.

Contents

တွန်းအမ်း	2
တီ၊လား ကန်လိုက်လီ၊ တာ၊လုမ်းတြားအို၊မိုင်း / လွှဲပိုင်လုမ်းတြားရှူးလွင်းလွင်း	3
လွှဲပိုင်လုမ်းတြားသွန်သွင် (DUAL COURT SYSTEM)	3
လွှဲပိုင်လုမ်းတြားလိတ်၊ထာအ်း ရှိုဝ် ရှမ်းရှမ်း (SHARED OR INTEGRATED COURT SYSTEM)	5
လွှဲပိုင်လုမ်းတြား တုံးလင်ခးလိတ် (ရှိုဝ်) လွှဲပိုင်လုမ်းတြားယာင်၊လိတ် (SINGLE COURT HIERARCHY)	7
ခိုအ်းအပ်သး၊ လူလုမ်းပိုင်လုမ်းမိုင်း (CONSTITUTIONAL REVIEW)	8
လွှဲခိုအ်းအပ်သး၊လူလုမ်းပိုင်လုမ်းမိုင်း ငလး လွှဲပိုင်ဗိုတ်တေရ (CONSTITUTIONAL REVIEW AND FEDERALISM)	14
လွှဲပိုင်တတ်းသိအ်းခွအ်းခပ် (PLURALIST JUSTICE SYSTEM)	17
ပုအ်းလွှဲပိုင်တတ်းသိအ်းခွအ်းခပ် ရိတ်၊ဂပ်မိုင်းမာအ်း	25
လုမ်းတြားအို၊သိုက် ငလး လွှဲထာင်၊ရှာင်လုမ်းသင်အို၊တတ်းသိအ်း	26
ခေးအပ်သး၊ ကန်လီပုအ်းသး ငလး တွန်းလုမ်း	29
ကိင်ကင်းပိုင်	32
သိအ်းမိကိင်ကင်း	33

တွန်းအမ်း

မိုင်းမာန်းအံ့။ ပာခ်သိုပ်,ပါခ် ပေးကုပ်,ဂုမ် လွင်းနှိတ်တရအံ့ နွဲလင်းသင်.လှိုင်းမိုင်း ၃ ယာင်, အန်. တေလောင်းလီးရန် ကုပ်,ဂုမ်လွင်းလိင်,မိင်,ကမ်းအတ်; နွဲလင်းလှိုင်းပိုင်လှိုင်းလါလါကန်. ကန်ဂိပ်,ဂပ်တင်း ဖေ,ဖွင်းငမ်း ငလ; ဖေ,ရိုန်းနှိုင်းအန်. အမ်လှိုပ်ယပ်။ လွင်းလီးပိန်လှိုင်းအံ့. လွမ်းလှိုင်းသဖေ,ဝပိုင်ခွတ်,ဖွတ်;သေ ပေးဂိပ်,လှိုင်း လွင်းခါမ်းကပ်;၊ ကျ,အျ,သုန်,ပိုင် လိမ်လှိုင်းအံ့.မားလိုင် နွဲလင်းသင်.လှိုင်းအန်.အံ့ ဂွပ်;ပိုင်;ရှပ်.ရှန်ဝျ; ဂါန်ပီးမိုင်းအံ့. လမ်,လွင်းလှိုပ် ဂါန်တတ်းသိခ်အန်.ဂေ; ပိန်လီးယူ,သေတျ.၊ ပိုင်;တျ, ဂါန်ဖွင်းငမ်း ငလ; ကျ,အျ,ဂါန်ရိုန်းနှိုင်း ခွင်လှိုင်းလေးမိုင်း တေဂိန်,ခိင်ရိုင်းဂိုန်း၊ တေမီးလီး လွင်းရှပ်.ပာဂ်,အန်.သမ်. ကန် တေတိပ်းတတ်းပန်လီးအံ့. ဂွပ်;ပိုင်;ပိန် ဖေ,တတ်းသိခ်အံ့ငလ; လင်,တဂ်းလှိုပ်,လီး ဝံ.အဂ်း ကုပ်,ဂုမ်လွမ်း ဖှိုင်ရှင်;ဂါန်တတ်းသိခ် လွင်းပိုင်နှိတ်တရလါလါမိပ်း ငလ; ခန်းတွန်းနွဲခပ် အန်.ယပ်.။

ပေးလတ်းလွင်း နှိုင်းတတ်းသိခ်နှိတ်တရအံ့ မိုခ်လှိုင်း. လွင်းပိုင်လှိုင်းပိုင်လှိုင်းမိုင်းလိပ်အန်.ဂွလ်း အင်,ဂပ်,၊ ပိုင်လှိုင်းတေ. တေလောင်းလိင်,ရိုတ်း သွင်တွန်းသေကုပ်,လွမ်း ကန်ဝျ; လမ်းတတ်းသိခ်ဖေ,မိုင်း / လွင်းပိုင်လမ်းတြးဂွလ်းလွင်း (General Court System) ငလ; လွင်းအပ်.သင်;ခိုန်း ပဂ်းပိုင်လမ်းမိုင်း (Constitutional Review) အန်.ယပ်.။ နွဲလိင်;ရိုန်း တမ်းရှပ်အံ့. ဂိပ်,ဂပ်းလှိုင်း လမ်းပိုင်တင်းသွင်ယာင်,သေ လှိုင်းနှိုင်းနှိတ်,တရ,ခပ် လှိုင်းတိုင်းဝံ. လွင်းပိုင်လါလါမိပ်းယူ,အန်. တေတိဂ်းအေတုပ်ယာင်, မိုင်းလှိုင်းအန်. ပျးယူ,ယပ်.။ ခေးဂိန်းကါမ်းလမ်း ခွဲ;ရှပ်;ကပ်လွင်းပိုင်သေကန်ကန် လှိုင်းတိုင်းဂျ, နွဲမိုင်းမာန်းသေ လင်,တဂ်းဝံ. အဂ်းပိုင်;အေ လွင်းပိုင်အန်. ကမ်,လှိုင်း; ခွဲ;တေ.ကပ် လွင်းပိုင်တတ်းသိခ် ကန်လှိုင်းတိုင်းဝံ.ယပ်. နွဲလှိုင်းလှိုင်းနှိုင်းနှိတ်တရ ဝန်းမိုင်းအံ့.အန်.လှိုင်း. ခိုင်းပိုင်ဖှိုင်ရှင်;အံ့ခပ်လှိုင်း ငလ; ဖွမ်းယွန်းမမ်း ကန်နွဲတူင်,ဝှိုင်းပီးပလ်,လျ, ယွမ်းရှပ်.ယပ်.အန်.လှိုင်း လှိုင်းအံ့. သျှ,ပန်အံ့; ပာင်ကုပ်, ဂုမ် လွင်းပဂ်းပိုင်လမ်းမိုင်း တီးမိုင်းမာန်းအန်. တင်းမျ,တင်းရှိုင်းဂွလ်းငသ;။ လှိုင်းအန်. တေရှပ်; ကုပ်,ဂျ, လွင်းမာ်ထိုင် ငလ; အမ်.တွန်းဖွမ်းလိမမ်း ကန်တေပေ.ယွန်းအိုင် မိုင်းမာန်းအန်.ယပ်.။ တီးလိုန်းသုတ်းအန်. သမ်.တေကုပ်,ဂျ, လွင်းဝျ; လွင်းပိုင်တတ်းသိခ်ခွန်းခပ် (Pluralist Justice System) နွဲမိုင်းမာန်းအံ့. တေကပ်သျှ,လီးတီး နှိုင်းတတ်းသိခ်နှိတ်တရအန်. လှိုင်းရှိုပ်. ခေးဝှိုင်း.ကန်တိမ်းတင် ခိုင်းဂွန်း. လောင်းဂိုင်းယမ်. ဂွမ်းလတ်း. လါးယင်း လှိုင်းအံ့. တေကပ်သျှ,လီးတီး လမ်းတြး လှိုင်းရှိုပ်. လမ်းတြးဖေ,သိုင်းအန်. တေရိုတ်းရှိုပ်ခိုင် ရှပ်;ပေးကပ်သျှ,လီး တီးတုးလွင်းပိုင်တတ်းသိခ်ဖေ,မိုင်း လှိုင်းအံ့. တီးဂိပ်;ဂိပ်;ယူ,ယပ်.။

တီ,လၢ်း ကၢၢ်လၢ်းလံး; တၢ,လုၢ်းတြးဖၢ,မိုၢ်း / လွၢ်းပိုင်လုၢ်းတြးဂူးလွၢ်းလွၢ်း

မိုၢ်းလိုင်. နၢ,ဂၢၢ်ဖၢ,ဖွၢ်းငၢ်း. ဖၢ,ဂီၢ်းဖိုၢ်းနၢ,နၢ,နၢ,ဂၢ်, တီ,လၢ်းလွၢ်းပိုင်လုၢ်းတြး ကၢၢ်ခွတ်,ဖွတ်;လံး; လွၢ်းပိုင်တတ်းသိၢ် ခွၢ်မိုၢ်းဖိုၢ်းတၢ,ခၢ်ခိုင်;မိုၢ်းနၢ,နၢ,နၢ, မီးဝံ.တၢ,လၢ်းလံး; လၢ်းယၢ်,ယူ,။ လွၢ်းပိုင်လုၢ်းတြးဖၢ,မိုၢ်း တီ,လိုင်;မိုၢ်းဖိုၢ်းတၢ,ခၢ်ခိုင်. ဝံ.နၢ,လုၢ်းလုၢ်းပိုင်လိုင်; လၢ်းလိုင်. နၢ,နၢ, (ဂၢ်;နၢ, ဝံ.မိုၢ်းနၢ, မိုၢ်းဂူးတုၢ်း လၢ, လၢ,မိုၢ်းသေ ဖၢ,ဂၢၢ်သွၢ်လၢ,နၢ,.) သေလၢ; ကိုင်ခိုင် လွၢ်းဝါး; လွၢ်းမီးလွၢ်းပိုင်လုၢ်းတြးဂူးခၢ်ဖၢ,မိုၢ်းဂီၢ် ကၢ်,မီး၊ ပေးမီးလိုင် လွၢ်းပိုင်သွၢ်ယၢ်,နၢ,နၢ, လွၢ်းပိုင်ဂၢၢ်ဂူးဖၢ,မိုၢ်းဂီၢ် ကၢ်,ပိုင် (ကၢ်,နၢ,နၢ,) လွၢ်းမီးလွၢ်းခၢ်;ခိုင် ဂူးဂူးဂၢၢ်ဂီၢ် ကၢ်,မီးသေလၢ; လီၢ်,ဖၢ,လံး;လၢ်းသိၢ်း နၢ,တုၢ်းနၢ,ယၢ်.။

၁။ လွၢ်းပိုင်လုၢ်းတြးသွၢ်.သွၢ် (dual court system)

၂။ လွၢ်းပိုင်လုၢ်းတြး လီၢ်,ထၢ,နၢ, ဂီၢ် ဂူးဂူး (shared or integrated court system)

၃။ လွၢ်းပိုင်လုၢ်းတြးယၢ်,လီၢ် (single court hierarchy)

ဂူးဂူး; ကၢၢ်တေလံး;ဖၢ,ငၢ်. မိုၢ်းလိုင်.နၢ,ဂၢၢ်ဖိုၢ်းတၢ,ခၢ်ခိုင်;လွၢ်းနၢ,နၢ,နၢ,ဂၢ်, လွၢ်းပိုင်တတ်းသိၢ် ကၢၢ်လုၢ်.တိုၢ်းဝံ.ယူ,နၢ, တေကၢ်,လုၢ်းပိုင်;မိုၢ်းဂၢၢ်တၢ်း ခိုင်;ပိုင်ဖၢ, ဂၢၢ်;ခွၢ်လွၢ်းပိုင် ကၢၢ်လိုင်;တေကုၢ်,ဂူး,တီ,တုၢ်းနၢ,သေ တေလၢ,ခွၢ်းလၢ,ပုး ခိုင်;ပိုင်ဖၢ, ဂၢၢ်;ခွၢ်လွၢ်းပိုင်တၢ်,သေကၢၢ်ကၢၢ်ဝံ.ဂူးဂူး,ဂၢ,။ လွၢ်းလုၢ်းလိုင်;မိုၢ်းဖိုၢ်းနၢ,နၢ,နၢ, တေမီး ခၢ,ဝီ,နၢ,ဝံ.နၢ,နၢ,ယၢ်.။ တၢ,တေပိုင်,လုၢ်းလံး; နိုင် လွၢ်းပိုင်;ပိုင်;တုၢ်းလွၢ်းဝံ. နၢ,မိဝံ;တီ,ခိုင်နၢ, လုၢ်,လံး;ဂူး,လွၢ်းဝံ. လွၢ်းဖိုၢ်းပိုင်ထုၢ်းတၢ်း တၢ်းသုၢ်းမီးဝံ.လွၢ်း လိုင်;မိုၢ်းလုၢ်းဖိုၢ်း ကၢၢ်ကၢ်,တုၢ်းလွၢ်းလွၢ်းပိုင်နၢ,နၢ, ဂူး,ယၢ်.။ လွၢ်းပိုင်တတ်းသိၢ် ကၢၢ်ပုၢ်းခေဝံ. တီ,ပုၢ်းပိုင်လုၢ်းမိုၢ်းတီ,မီး;တၢ်းဝံ. (written constitution) နၢ,နၢ, လိုင်;မိုၢ်းဖိုၢ်းနၢ,နၢ,နၢ, ကိုင်ခိုင် ပုၢ်းမိုၢ်းလီၢ်;လံး;ခါ.ထွၢ်,သေ ဖိုၢ်းပိုင်ထုၢ်းတၢ်း ဖၢ,တတ်းသိၢ်နၢ,နၢ,နၢ, လီၢ်;လံး;သၢ်,ဂၢၢ်; ဂူး,လွၢ်း ခၢ်းယၢ်,ယူ,ယၢ်.။

လွၢ်းပိုင်လုၢ်းတြးသွၢ်.သွၢ် (Dual Court System)

ကၢ်ခိုင်;နၢ,ဝါး;လိုင် လွၢ်းပိုင်ကၢၢ်နၢ, တေလၢ,မံထိုင်ပီၢ် လွၢ်းပိုင်လုၢ်းတြး ကၢၢ်ထၢ်,ဂၢၢ်;ပုၢ်း,ဂူး,လံး; လီၢ်,တီ,လၢ်း.လုၢ်းပိုင်လိုင်;မိုၢ်းဂူးတုၢ်း လၢ, လၢ,လုၢ်းပိုင်လိုင်; လၢ,မိုၢ်း တၢ်းသွၢ်လၢ, နၢ,နၢ,ယၢ်.။ ငဝ်;ပုၢ်း.လွၢ်းလံး;လုၢ်.တိုၢ်း လွၢ်းပိုင်ကၢၢ်နၢ,နၢ,နၢ, ပီၢ်တၢ, ခၢ်;ခွၢ်,တေ, ကၢ,နၢ,တတ်းသိၢ်သုၢ်ဂၢၢ်နၢ,နၢ,သေ ဂူးဂီၢ်,ခေပုၢ်းလံး; ကၢ,နၢ,တတ်းသိၢ် လၢ,မိုၢ်းလိုင်;နၢ,နၢ,ယၢ်.။ လိုင်နၢ,သမ်. ဖၢ,ခိုင်; ဂုၢ်.ပၢ်,ပုၢ်း ဖၢ,ဂၢၢ်;လွၢ်းပိုင်တတ်းသိၢ်

ကန်ငါမ်၊မိန်းသုတ်တင်း ပိုင်ဖှိုင်ပိုခ်.တီးသေ ဆုံးယမ်းလိပ်ဂန်ဆန်. ရှုံးခွန်းရှိုင်းလီးပုး ပိုဝ်းတု၊ပန်းပိုင်လုဂ်းလင်းဖိုင်,ပိင်း လူလုးပခ်သုခ်,မိုခ်ဂန်ဆန်.ခွန်,ယဝ်။ ဆင်,ဂီ.လီးရန်တီး လဂ်းသင်.ရှိုခ်းဖိုင်;ဆန်.ဆင်,ဂဝ်,၊ တင်းကန်ဝုး ကျ,ဆျ,ကန်ကပ်;ပခ်လီးတီး လန်. လေးမိုင်းဆန်. ကပ်;ပခ်တီးလိုဝ်းလေးမိုင်းသေ ကျ,ဆျ,ကန်ယူ,တီးလန်.မိုင်းရှမ်း တုမ် / သုခ်ဂင် ယိပ်ဂမ်လင်, တေပီခ်ဂန်ဆန်.ဂေး; ကပ်;ပခ်တီးမိုင်းရှမ်းတုမ် (subsidiary principle) ဆန်ဆန်. ငါးမိုခ်ဂန်ယူ,ယဝ်။ ရန်ထိုင်ဂန်ဝုး တီးလိုင်;မိုင်းယ့်,ဂူင်းသေ လာ်လာ်လုမ်းလောင်း ယူ,သဝ်းလွမ်းဂန်ဆန်.ဆီ လွဂ်းပိုင်ကန်ပွဲ,ရှုံး လေးမိုင်းခပ် လတ်းပွင်လီးလွတ်းလိပ်ဆီ. ရှိတ်းရှုံး ဂန်လတ်းပွင် တိုဝ်းထိုင်တီးလီးဂွလုးဂမ်,ဂေး ပီခ်ဂန်ဂမ်ယွင်လီးပုး လွင်းဖိုင်.ထိမ်ပခ် တင်းလုဝ်, ခွင်လုမ်းလောင်း လိုဝ်းကန် ခိုဝ်းဂုခ်း၊ လောင်းရှိုဝ်း ပိဂ်,ပိုင်;ဂန်ဆန်.ခွန်, ဆီယဝ်။

ကပ်လွဂ်းပိုင်ဆီ.ဝုးလိုင် လုမ်းတြးမိုင်းရှမ်းတုမ်ဆီ. ဂီ.လီးယိပ်ဂမ်ရှပ်.တတ်း လိုင်းလောင်းကန်ဂိပ်,တင်း ပန်းပိုင်လန်.မိုင်းရှမ်းတုမ် / ဖှိတ်တေရဆန်.သေ ပန်းပိုင်လန်. လေးမိုင်းဆန်.သမ်. လိုဝ်းလုမ်းတြးလန်.လေးမိုင်း လီးယိပ်ဂမ်ပိုင်တတ်းယူ,ယဝ်။ ဂိပ်,လူလုးလွင်း လတ်းပွင်လုမ်းတြးဆီဂေး; လိုဝ်းပန်းပိုင်လန်.မိုင်းရှမ်းတုမ် / ဖှိတ်တေရဆီ. ပိုင်ပန်းပခ် လွင်းလတ်းပွင် ငလး; ကျ,ဆျ, ခွင်လုမ်းတြးမိုင်းရှမ်းတုမ်သေ လိုဝ်းပန်းပိုင်လန်.လေးမိုင်းသမ်. ပိုင်ပန်းပခ် လွင်းလတ်းပွင် ငလး; ကျ,ဆျ, ခွင်လုမ်းတြးလေးမိုင်းယဝ်။ ဆုံးတူင်,တိုင်, လုမ်းတြး မိုင်းရှမ်းတုမ်ရှပ်.တတ်းလီးဆန်. ဂီ.လေး,ခပ်;ပုး လိုင်းလောင်းကန်ခွင်;ခမ်ဂန် ဆုံးငဂး လေးမိုင်းခပ်ဆင်,ဂန် ငလး; လိုင်းဖိတ်းဖိုင်;ပူခ်.ခွပ်,လိခ်လေးမိုင်း (interstate crimes) တူဝ်ယိုင်, - လိုင်းလွမ်ဂျ.ယုးမပ်ဂမ်၊ လိုင်းဂျ.ခါဂူခ်းလိုဝ်းဆီ.ယဝ်။ မင်ပွဂ်;မင်လု တီးလုမ်းတြး တင်းသွင်ယိုင်,ဆန်. ကျ,ဆျ, ငလး; သုခ်,ပွင်ဆီ. လောင်းဂျ,တုမ်.တေ,သွခ်.သု့,ဂန်ဝီ.ယူ,သေတု. ဂမ်းဆမ်ဆမ်ငတ. သုခ်,ပွင်တတ်းခပ်ဆီ. လွတ်းလိပ်းထိုင်,ရှိုင်;ဝီ. ရှင်းဖိုင်မန်းယူ,ယဝ်။ ဂျးပီခ်လိုင်းလောင်းဆီ. ငတ,ရှပ်.တတ်းတီး လုမ်းထတ်းလိုင်းငပ်;ပိုင် (trail court) ဆန်.သေ ယွခ်းခိုခ်ထိုင်လီး တေ,ထိုင် လုမ်းတြးသုင်သုတ်း ကန်ဂိပ်,ခွင်းတင်းလွဂ်းပိုင်မန်းယဝ်။ လွဂ်းပိုင်လုမ်းတြး လန်.မိုင်းရှမ်းတုမ် ငလး; လေးမိုင်းဆီ. မီးကျ,ဆျ,ပိုင်တူတ်း ဆိုဝ်တူင်,တိုင်, လူလုးကျ,ဆျ,ရှိုခ်းဖိုင်;ခွင်ခပ် ကပ်;ပခ်ဝီ.ဆန်. ယူ,ယဝ်။ ကိုင်ဆိုဝ်ဖှိုင်ရှိုင်; ပိုင်ခွတ်,ဖွတ်; ရှုံးမိပ်းမိပ်းသေ လိုင်းလောင်းကန်ငတ,ရှပ်.တတ်းမား တီးလုမ်းတြး သုတ်းယွတ်းလေးမိုင်းဆန်.ဆီ ယူ,တီးလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းမိုင်းရှမ်းတုမ် ရှပ်.တတ်းလိုင်းယွခ်းခိုခ်လီးဂေးမီး (တူဝ်ယိုင်,- ကော့သ ခြေလျှ)၊ ကန်ဂမ်,ရှပ်.တတ်းလီးဂေးမီးယဝ်. (တူဝ်ယိုင်,- မိုင်းရှမ်းတုမ် ကေမရီဂန်)။ လွဂ်းပိုင် ကန်ယူ,တီးလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းမိုင်းရှမ်းတုမ် ရှပ်.တတ်းလီးလိုင်းယွခ်းခိုခ် တီးလုမ်းတြး သုတ်းယွတ်းလေးမိုင်း လိုင်.ဆင်, မိုင်းကော့သခြေလျှဆန်. ရန်ထိုင်ဂန်ဝုး မီးလွင်းယွခ်းဖိုင်, (unifying effect) ဆီယဝ်. (Saunders, 2019)*1။ ကိုင်ဆိုဝ်လွင်းလိပ်,မိပ်, ကျ,ဆျ,ရှိုခ်းဖိုင်; သေ ယူ,တီးလွဂ်းပိုင်လုမ်းတြး သွင်မိပ်း ရှပ်.တတ်းလိုင်းလောင်းဆီဂေး; လောင်းပိဂ်,ပိုင်; ဂျ,ယဝ်,။ တီးမိုင်းရှမ်းတုမ် ကေမရီဂန်ဆီ လိုင်းလောင်း 90 ဝါဂ်;ပါဆီ. ရှပ်.တတ်းလူလုး လွဂ်းပိုင်လုမ်းတြး လေးမိုင်းယဝ်. (Longley, 2020)။

လွင်းခွတ်, ဖွတ်, လှမ်းကြားလေးမိုင်းအံ့။ ဆေးဂါးကန်ကန်ငါးမိုက်တင်း လှမ်းခွတ်, ဖွတ်, လှမ်းကြား
လက်မိုင်းရှမ်းတုမ်အနံ့. ဂေ; လင်းတေမီးယူ, လိုင်းလေးမိုင်းအံ့။ လွမ်းလူလှမ်းမီးသုန်, လတ်ပွင်လံ;
လွင်းပိုင်လှမ်းကြားခပ် လွတ်, လိုင်းလီငါးလေး; ငတ, ကပ် ပိုင်ခွတ်, ဖွတ်; ခပ်. ဂါးအံ့။ ရှပ်အပ်. လှမ်းကြား
လေး; ဖူးတတ်သိအံ့။ ကျ, အပိုင်တတ် လိုင်းလိုင်းအံ့။ ဂံ. လေး, မီး ပိုင်ဖျင်တိုက်, ယိုက်, ပံ. ရှင်းမန်းခေ
ခေယပ်။ ဂူလှမ်းဂျ; လွင်းပိုင်လိုင်းအနံ့. ယာန်ရှင်, ဂန်တင်း လှမ်းအမ်းတတ်သိအံ့
အုံးပန်းပိုင်လှမ်းမိုင်း မိုင်းရှမ်းတုမ် (constitutional judicial principle) အနံ့. ငတ. ကမ်, လံ; (Saunders,
2019)။¹

လွင်းပိုင်လှမ်းကြားလိက်, ထာအံ့, ရှပ် ရှမ်းရှမ်း (Shared or Integrated Court System)

ကပ်ပိုင်အံ့. ဝျ; လိုင် လှမ်းကြားပိုအံ့. ထာအံ့ ကန်မီးအုံးလွင်းပိုင်လှမ်းကြားအံ့။ ယူ, တီးလေးမိုင်း
ခွတ်, ဖွတ်, လတ်ပွင်သေ ပျးလိမ်လှမ်းကြားသုတ်ယွတ်မိုင်းရှမ်းတုမ် လေး; လှမ်းကြားလိုင်းယွန်းခိုအံ့ (
courts of appeal)။ လှမ်းကြားထာအံ့; အိုင် (superior courts) လိုင်းအံ့။ ယူ, တီး လက်မိုင်းရှမ်းတုမ်
ခွတ်, ဖွတ်, ယပ်။ ဂွမ်းပိုင်ဝျ; လွင်းပိုင်လှမ်းကြားယာင်, လိပ်ဂွလှမ်း ငဖေလက်မိုင်းရှမ်းတုမ် လေး; လေးမိုင်း
သေ လိပ်, ဂန် ကပ်ပုန်းဖွန်း လတ်ပွင်ဝံ. လေး; ယူ, တီးလှမ်းကြား သုတ်ယွတ်မိုင်းရှမ်းတုမ်အံ့။
ရှပ်. တတ်လံ; လိုင်းလားကန်တင်းငတ, မျးတီး လှမ်းကြားလေးမိုင်းလိုင်းအနံ့. ယူ, ယပ်။
တီးလိုင်းမိုင်းဂမ်းဖွင့်အံ့။ အွန်းလိုက်တိုင်, တာင်, ကန်မန်းတတ်ပံ. ခိုက်. တွန်းအနံ့.
တီးလှမ်းကြားလက်. လိုက်. အနံ့. ဖေတေလံ; ရှပ်. တတ်တိုင်, တာင်, လိုက် ကမ်, လိပ်, ပံ. ခေခေ။
ခိုင်းအမ်ငတ. လှမ်းကြားတင်းသိင်းအံ့။ ကမ်, တူလှမ်းအိုင်သဖျေ, ဝလိုင်းလား; လေးမိုင်း လေး; မိုင်းရှမ်းတုမ်
သေ ရှပ်. တတ်လံ; ယူ, ယပ်။

အုံးတီး, လံ; ၃ ယာင်, အနံ့။ လွင်းပိုင်ကန်အံ့. လံ; ဝျ; ပိပ်, လာဂ်, လိုက်သုတ်ယပ်။
အွန်းလိုက်ပိုင်ဖျင်ခိုင်းအမ် တီးတွန်းအိုင်အံ့. သေ ခိုင်းလိပ်, ထာအံ့; လိုင်. ရှပ်. ရှမ်းရှမ်းလိုင်. ရှပ်အံ့
လွမ်းလူလှမ်းလိုင်းမိုင်းသေ ပိပ်, ပိုင်. ဝံ. ဂွန်း, ယပ်။ ကန်လမ်, လွင်းငတ. ခေ; ထာမ်ကန်ဝျ;
အုံးငဂ; လှင်ပိုင်လိုင်းသွင်ထာအံ့; အ အံ့။ လွင်းလတ်ပွင်. လွင်းခမ်းကပ်; ဖူးတတ်သိအံ့ လေး;
လွင်းပန်ငိုအံ့. လိုက်လိုင်းအံ့။ လိပ်, ဂန်လိုင်. ရှပ်. ရှမ်းဂန်လိုင်. ရှပ် အနံ့. ယပ်။ လိုင်းမိုင်း အံ့. ရှိရီယု
ဂိန်တိယ။ ဂျမအံ့ လေး; ခေတေ လိုင်း အံ့။ ပိန်တိုင်ယာင်, ထာင်, လိုင်း ကန်လုံ. တိုင်း
လွင်းပိုင်ကန်အံ့; ယပ်။ မိုင်းခမ်းကပ်; လိုင်းဖူးတတ်သိအံ့ ကန်တေအင်းတီးလှမ်းကြားသုတ်ယွတ်;

¹ လွင်းယွန်းအိုင်, (unifying effect) အံ့။ ခွဲမံထိုင်လွင်းဝျ; သုန်, လံ; ကန်ပန်းပိုင်ငဂ. ဂင်းပန် ပုန်းဂေ. လိုက်ဖမ်းအနံ့.
ခတ်းလုံရှပ်. ပာဂ်, ပန် ရှုံးပေးအိုင်, ပိုင်ဂန် ပိန်ပန်းလိပ်ဂျ, တင်းလိုင်းမိုင်းအံ့ယပ်။ တူပ်ယာင်, -
လိုင်းလားကန်ငတ, တင်းရှပ်. တတ်တီး လိုင်းမိုင်းလှမ်းလှမ်းရှမ်းတုမ်ယူ. အနံ့. ပေးဂိပ်, တင်း
ပိုအံ့. ထာအံ့သုန်, လံ; သုန်ပိန်ရှမ်းမျးအံ့ ကာင်းကာအံ့ပိုင်; တျ, ပိန်ပန်းလိပ်ဂန်တင်းလှမ်းယူ. အံ့သေ ပွံ, ရှုံးလံ;
တာင်, ယွန်းခိုအံ့ခိုအံ့ တီးလှမ်းကြားဖေ, သုန်, လံ; ရှမ်းယူ. လိုင်. အနံ့ယပ်။

လေးမိုင်းဆန် ကပ်ခေးလုာ်၊တီး ဖူးဖွင်းငမ်းလေးမိုင်း၊ တ်းဖွင်းလေးမိုင်း လိုင်းဆံ့သေ ယူတီးလွမ်လိုင်း၊ လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်း၊ တ်းဖွင်းထာ်းအိုဝ် လိုင်းပိန်လုမ်းလောင်း ထာ်းမိုင်းဂူမ်းတုမ် လင်၊ခါးကပ်းဂေးမီး (တူဝ်ယာင်,- တူလု်းတီး မိုင်းကိန်တိယ)² မိုင်းခါးကပ်း လိုင်းဖူးတတ်းသိန်ထာ်း မိုင်းဂူမ်းတုမ်ဆန်. လိုင်းလေးမိုင်း ခပ်းဂ်ပးလွမ်း ဂမ်းသိုဝ်း ဂေးမီးယပ်. (တူဝ်ယာင်,- တူလု်းတီး မိုင်းဂျုမဆီ) ³ ။ တီးဆီဂျီရီယာတ.သမ်. လူလု်းခေးလုာ်၊ခွင် ခွင်သီဖေ၊တတ်းသိန်လိုင်းမိုင်း (national judicial council) သေ လွမ်လိုင်း လင်၊ယိုခ်းသိန်လိုင်း လိုင်းဖူးတတ်းသိန် မိုင်းဂူမ်းတုမ်လေးသင်၊ ဖူးဖွင်းငမ်းလေးမိုင်း လင်၊ယိုခ်းသိန်လိုင်း လိုင်းဖူးတတ်းသိန် လေးမိုင်းလေးသင်သေယပ်. တ်းဖွင်း မိုင်းဂူမ်းတုမ်ယာင်၊အိုဝ် လေး တ်းဖွင်း လေးမိုင်း လင်၊ဂွံးမန်းမန်းရှင်းဖေမန်းယပ်.⁴ ။ လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်း မိုင်းခဆေတၢသမ်. ပုင်ပးဝံ.ဝး ဖူးတတ်းသိန်ဂပ်းဂေးဆီ. တေလံးတ်းတိုင် လေးမိုင်းသီ၊လုဂ်းသေ သါမ်ဂေးဆီ. တေလံးပိန်ဖူးတတ်းသိန် တီးလေးမိုင်းခိုလု်းပိန်. (Quebec) ကန်လတ်းဂွမ်းဖေရိုင်၊သိတ်းဆန်.အိယပ်. (Department of Justice,Canada)⁵ ။ လွင်းပိုင်မာင်ကန်ဆီ. ပွံးဂွံးလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းလေးမိုင်း (High Court) ဂမ်းဖွင်း ပုင်တတ်းလံးလိုင် ဆိုင်းလေးမိုင်း သေကမ်၊ဂး မွပ်းပန်ပးကျ၊ကျ၊ တၢ၊ပုင်တတ်းတီးဆုံး ဆးလိန်မိုင်းဂူမ်းတုမ် ဆန်.ဂွန်၊ယပ်. ။ တူဝ်ယာင်၊လမ်း လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်း(High Court) ဂူဝါဂျုတီ ဆုံးမိုင်းကိန်တိယဆီ. ပုင်တတ်းလံးတၢ၊ သီ၊လေးမိုင်းယပ်. ။

ပိုင်းဖှိုင်ခါးကပ်းဖူးတတ်းသိန်ဆီ. မီးလု်လု်မိပ်းမိုန်ဆန်ဂွလု်းကမ်၊ဂး တီးလံးခွတ်းဖွတ်း လုဂ်းသင်.လုမ်းလောင်းတိုင်၊ပိုင် ကန်ကမ်၊လု်းဖေ၊တတ်းသိန်သေ ခွတ်းဖွတ်းပးဝံ. ဆုံးလွင်းပိုင် ဖေတ်တေရဆန်.အိဂေး သုမ်၊ငမ်းအိုဝ် လွင်းခါးကပ်းဖူးတတ်းသိန်ယပ်. ။ တီးမိုင်းဂျုမဆီဆီ. ဆုံး ဂေးမတီတ်းဖွင်းမိုင်းဂူမ်းတုမ် ကန်လုဂ်းခါး လိုင်းဖူးတတ်းသိန်မိုင်းဂူမ်းတုမ်ဆန်. ခပ်းပးဝံ. ခုန်ဖွင်း ဖေ၊လုမ်းတြး တီးလေးမိုင်းဖေမန်းသေကမ်၊ဂး၊ တ်းဖွင်းယာင်၊အိုဝ်မိုင်းဂူမ်းတုမ် ကန်မီးသုန်, ခါးကပ်း ဖူးတတ်းသိန်လုမ်းလုဂ်းမိုင်း တၢ၊ခိုင်းဆိုင်းဆန်.ဂေး ကမ်၊လု်းဝး ဂူန်းမိုင်းလုဂ်းတင်၊ဂမ်းသိုဝ်း၊ ပိန်ကန်ခွတ်းဖွတ်းလုလု်း လိုင်းတူဝ်တ်း ကန်လုဂ်း.တီး လုင်ပိုင်လိုင်း လေးမိုင်း ကပ်ဝါဂ်းမန်းဝးသေ ယိုခ်းသုင်၊မးဂမ်းသိုဝ်းဆန်.ဂွလု်းယပ်. ။ လွင်းဝး လုမ်းလောင်းခိုဂ်.တွန်း ကန်ပန်ခေးလုာ်၊လံးတီး ဂါန်ခါးကပ်းဆီ. (တူဝ်ယာင်,- ခွင်သီဖေ၊တတ်းသိန် လိုင်းမိုင်း ဆီဂျီရီယာ) ခွတ်းဖွတ်း၊ ခါးကပ်း၊ ပန်,ရှုန်းလိုင်.ရိပ်ဆီ. လမ်၊လွင်းဆင်,ဂန်တေ.ယပ်. ။ ဂွပ်းဆီ ပေးတေဝံ.ဆန်းအိုဝ် လွင်းပိုင်လုမ်းတြးလိဂ်,ထာ်း ရိပ် ရှုမ်းရှုမ်း (shared or integrated system) လိုင်တွန်း လွင်းပိုင်လုမ်းတြးသွ ဆ်.သွင် (dual court system)၊

² လွင်းခါးကပ်းဖူးတတ်းသိန် လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းလေးမိုင်း၊ ပန်းပိုင်လုဂ်းမိုင်း ကိန်တိယ ဂန် ၅၊ မတ်.တၢ ၂၁၇

³ လိုင်းလုမ်းတြးဖေတ်,တေရ၊ ပန်းပိုင်ငပ်းပိုင်း မတ်.တၢ ၉၅ မိုင်းလွမ်လိုင်းဖေတ်,တေရ,ဂျုမဆီ

⁴ လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်း၊ ပန်းပိုင်လုဂ်းမိုင်း ဆီဂျီရီးယာ ဂန် ၇၊ မတ်.တၢ ၂၃၁

⁵ ရှုန်းဂါန်ဖေ၊တတ်းသိန် ခဆေတၢ။

လွှဲပို့လုပ်ငန်းကြားယာင်၊လိပ်သေ ကုပ်၊ဂုမ်၊ သာင်၊ရှာင်းတီလုံးအံလိုင် လီလံးပွင်၊လုံအိုင် လွင်းခွတ်၊ဖွတ်၊ပန်း၊ရှုန်းခွင် လန်းသင်၊ဖေ၊ဖွင်းငမ်း၊ ဖေ၊ရှုန်းဖွင်း၊ ငလး၊ ဖူးရွင်၊ဂိပ်၊ပး နှင်းလန်းသင်၊လိပ်အန်း၊ လီငမ်းယူ၊ယပ်။

ဖွင်းယိန်း၊ငးပိပ်၊ပိုင်၊ဂန်း၊ပိုန်းလင်ကမ်း၊မိုန်းဂန်း၊ လွင်းလတ်းဖေ၊ပန်း၊မိုင်း ငလး၊ သိုပိုန်း၊ ဖွင်းလုံးပန်းတတ်းသိန် လိပ်လိပ်အံ၊ နှိတ်းရှု၊ရှုတ်၊ကွပ်၊ပိုင်၊ဖျင်ရှင်းခေ၊ တာ၊လိုင်၊မိုင်း ဖွင်းယူ၊ယပ်။ (Saunders, 2019)။

လွှဲပို့လုပ်ငန်းကြား တွဲလင်ခးလိပ် (ရှိပ်) လွှဲပို့လုပ်ငန်းကြားယာင်၊လိပ် (Single Court Hierarchy)

နှင်းလွှဲပို့ကန်းအံ၊ ကာ၊အာ၊တတ်းသိန်တင်းသိင်း၊ ရှိပ် လမ်လမ်တင်းသိင်း၊ ဂွလ်းဂျ၊မီးတီး၊လန်း မိုင်းရှုမ်းတုမ်အန်း၊သေ ကာ၊အာ၊တာ၊ခမ်းကပ်၊လိ၊ လိပ်းဖူးတတ်းသိန် လမ်းကြားသုတ်းယွတ်း၊ လန်း ငလး၊မိုင်းအံဂေး၊ ဂမ်းအမ်ဂျ၊ပိ၊တီး၊ လန်း၊မိုင်းရှုမ်းတုမ်အန်း၊ဂွလ်းယပ်။ ဖူးရှုန်း၊ လမ်းလောင်းဂူးမိပ်းမိပ်း (တူပ်ယာင်၊- လွမ်လိုင်၊ တိန်းဖွင်း၊ လွမ်ဖူးတတ်းသိန်၊ ခွင်သီတတ်းသိန်) ကန်းခပ်၊ပးရှိတ်းသား၊ ဖူးယိုန်းတင်၊ ဖူးပန်းခေး၊လုန်း၊ ဖူးမန်းမန်းခမ်းကပ်၊ လိပ်လိပ်အံ၊ ဂိ၊လေ၊ပိန် လမ်းလောင်း မိုင်းရှုမ်းတုမ်ဂွလ်းယပ်။ လန်းသင်၊ဖေ၊တတ်းသိန်ခွင် လိပ်းလိုင်၊မိုင်းလုံ၊တိုပ်းလွှဲပို့ကန်းအံ၊ မာ်ထိုင်လံး၊ပး ဖွင်း၊တေပိန်လွှဲပို့ဖွတ်၊တေရ၊ ဂွလ်းပိန်လိုင်၊မိုင်းလုံ၊တိုပ်းလွှဲပို့ လိုင်၊မိုင်းလိပ် ဂျ၊အံယပ်။

တူပ်ယာင်၊ ကန်းထိုင်၊လိပ်းငတေ၊ပိန် လိုင်၊မိုင်းကာ၊ဖျင်ဂတ်း၊ လိုင်၊မိုင်းအိပေး လိပ်းအံ၊သေမိုင်းမန်း၊ ကန်းလုံ၊တိုပ်းပိ၊ ပန်းပိုင်လန်းမိုင်း၂၀၀၈ အံ၊ဂေး၊ ခပ်၊ပးနှင်းအန်း၊ယပ်။ လွှဲပို့လုပ်ငန်းကြားအံ၊ ပိန်ယာင်အိုင်၊လိပ်လိပ်ဂွလ်းငလး လမ်းကြားသုတ်းယွတ်းမိုင်းရှုမ်းတုမ်အံ၊ ပိန်လိပ်းယိပ် ခွင်လွှဲပို့လုပ်ငန်းကြားတင်းလမ်းယပ်။ နွမ်းလိပ်ခမ်းယမ်း ကန်းခွတ်၊ဖွတ်၊ပိ၊ လမ်းတတ်းသိန် ဖေ၊ပန်းပိုင်လန်းမိုင်းခေ၊ခေ၊အန်း၊ လမ်းကြားသုတ်းယွတ်း၊ မိုင်းရှုမ်းတုမ် ကန်းအန်းအံ၊ မီးသုန်၊ ရုပ်၊တတ်းလိ၊ လိုင်၊လောင်းယွန်းခိုန်တေ၊ ခေး၊တိပ်းတတ်းခွင် လမ်းကြားဂူးလွင်းလွင်း လိပ်းယူ၊ပးတုန်းမန်း (ပးလိပ်လန်း၊ငလး၊မိုင်း)၊ လမ်းကြားဖေ၊သိုင်း၊ လမ်းကြားဖေ၊ငိုန်းခွန်း၊ လမ်းကြား ဖေ၊ဖေ၊မူလ်၊ လွင်းဖေတ်းသိန် ဂွလ်းကမ်း၊ဂး နှင်းလွှဲပို့ကမ်းဖွင်းအံ ပးလိပ် ဂေ၊မသိုန်သုန်၊လိ၊သုန်၊ပိန်ဂွန်းလန်း၊လိုင်၊မိုင်း၊ ဂေ၊မသိုန် ဖေ၊ဖေ၊မူလ်၊ လွင်းဂိန်သူးလမ်း၊ ကန်းပိန် လမ်းလောင်းငါးအင်၊သဖေးတတ်းသိန် (Semi- judicial Body) လိပ်းအံ၊ဂွန်း၊ယပ်။

တီးမိုင်းအိ၊ပေ၊အံ၊ ခွင်၊သီ၊လမ်းကြားလိုင်၊မိုင်း ကန်းခပ်၊ပးပိ၊နှင်းခပ်၊ဂါန်လမ်း၊လွင်း၊ တီး၊ဂါန်ခမ်း ကပ်၊ ပုတ်းထွန် ဖူးတတ်းသိန် ဂူးထမ်းထမ်း၊ နွမ်းလိပ်ဖူးတတ်းသိန် သုတ်းယွတ်းမိုင်းရှုမ်းတုမ်အန်းအံ ဂွလ်းခွတ်၊ဖွတ်၊လူလ်၊ လမ်းလောင်းလန်း၊မိုင်းရှုမ်းတုမ် ကမ်းအန်း ဖူးရှုန်းကန်းပးနှင်းလန်းအန်း၊ယပ်။ လွှဲပို့လုပ်ငန်းကြားမိုင်းကာ၊ဖျင်ဂတ်းအံ၊ ဖွင်း၊တေ၊ပး

ပီအဲန်ဒီတဲာ်တဲာ်ရ ခိမ်းလၢင်းငါးမိုခ် လွှဲးပိုင်လိုင်မိုင်းလီဝ်အဲခ်.ယဝ်.။ မိုင်းကုပ်,ဂခ် တွဲးတၢ်ခိမ်း,တိမ်း ပဂ်းပိုင်လင်းမိုင်းအဲခ်. လွှဲးအဲင်, ဂွခ်ဂရိတ်.လိုင်.လၢတ်;ကၢ်ဟရိဂ (Africa National Congress) မိးခေး;လုဂ်းမခ်းတၢ်; တၢ်,တေပိခ်,လိဂ်းခိမ်း တူင်,ဝှဲးဂုခ်း ကခ်ယင်,ရှၢဂ်း လူလုးလိုင်;ခိုင်းဂုခ်းပိခ်ယု,မၢး ခၢင်းတၢင်းသၢမ်ပၢဂ်,ပိးမိုင်းအဲခ်. တဂ်းလုဝ်,မိး လူင်ပွင်လိုင်;သုခ်ဂၢင် ကခ်ရှိုင်ယု,အဲသေ လင်,ဂိုတ်ကွဂ်,လွှဲးပိုင်အဲ;မၢးယဝ်.။ တီးတု; ပဂ်းပိုင်လင်းမိုင်း၂၀၀၈ မိုင်းမၢခ်း ကခ်တပ်.သိုဂ်းကပ်ဝံ.ကၢ်,အၢ်,ပိခ်အိတ်,ပိခ်တွဲးအဲခ်.လိုင် ပၢးလိမ်လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်;မိုင်းဂုမ်းတုမ်သေ ဟေ့တတ်းသိခ်တိမ်းဟွင်းလေးမိုင်း ငလး; လေးတိုင်းအိ. လွှဲးလိုင်;ဂေး.ခၢမ်း ကၢပ်;သေ လိုဝ်းတိမ်းဟွင်းအိ. အွဂ်းလိုင်လွင်းတၢင်းကခ်တၢ်; အမ်.ဂတ်.ကမ်,တိမ်ထုခ်းအဲခ်. ကမ်,လၢင်းကိင်ကၢင်းသင်သေ ပါ,ပၢဂ်;ပိတ်;ငသး။

ကခ်လိမံတွင်းပိုင်လိုင်

- နွဲးလွှဲးပိုင်လုမ်းတြးသွခ်.သွင်အဲခ်. လွှဲးခွတ်,ဟွတ်;လုမ်းတြး ငလး; လွှဲးပခ်,ဂုခ်း; လွှဲးခၢမ်းကၢပ်;ဟေ့တတ်းသိခ်လိုင်;အိ. လခ်.မိုင်းဂုမ်းတုမ် ငလး; လခ်.လေးမိုင်းခပ် ကပ်ပုခ်;ဟွ န်းပွင်သၢင်းရှင်းမခ်းယဝ်.။ ကၢ်,အၢ်,ပုင်တတ်းအိဂေး; တၢမ်အင်,ပဂ်းပိုင်လင်းမိုင်း လိဂ်,မိင်,ပခ်ဝံ.အဲခ်.ယဝ်.။ လိုင်းလၢဝ်း ကခ်တေ,ဂုပ်.တတ်းတီး; လုမ်းတြးလေးမိုင်းအဲခ်. ကခ်လု.လွှဲးပိုင် တၢင်,ယွခ်းခိုခ်လီ;တီး; လုမ်းတြးမိုင်းဂုမ်းတုမ်ဂေး;မိး၊ ကခ်ကမ်,လု. ဂေး;မိးယဝ်.။
- လွှဲးပိုင်လိဂ်,ထၢခ်; ရှိပ် ရုမ်းဂုမ်းအိ. ပိခ်ကခ်တိဂ်,ယိဂ်;ပိဂ်,ပိုင်; အမ်လိုင်သုတ်းယဝ်.။ တမ်းတီး; ခွတ်,ဟွတ်; ခၢမ်းကၢပ်; ပခ်,ဂုခ်; လုမ်းတြးလခ်.မိုင်းဂုမ်းတုမ် ငလး; လခ်.လေးမိုင်းအဲခ်လု. တီးတွဲးဂမ်.လွဲးဟေ့,တၢ်,ငိုခ်းတွင်းအဲခ်.လု လၢင်းမိးမၢး လွှဲးခပ်;ဂိတ်သုမ်,ငုမ်းလူလုး; လခ်.ထၢခ်;တၢင်,ပိုင်အဲခ်.ယဝ်.။ လီဝုခ်.သၢခ်ဂွင်.ပၢး ပိုင်ခွတ်,ဟွတ်;လွှဲးသင်. ဟေ့,ဟွင်းငမ်း ငလး; ဟေ့,ရိမ်းဟွင်းလိုင်;အိ.ယု,ယဝ်.။
- လွှဲးပိုင်လုမ်းတြးထၢခ်;ခိုင်;ပိုင်လိဝ် ကခ်ဂုလုးယု,တီး; လခ်.မိုင်းဂုမ်းတုမ် ခွတ်,ဟွတ်;ခၢမ်း ကၢပ်; လတ်းပွင်အိပ် လုမ်းတြးလေးမိုင်းအဲခ်.အိ. ဟေ့ဝ်,တေတၢ်; လု.တိုဝ်းလွှဲးပိုင်တတ်းသိခ်ဟေ့,တေရ, တေလံ;မံထိုင်ပိခ် လွှဲးပိုင်လိုင်;မိုင်းလိဝ်ဂုလုးယဝ်.။

ခိုခ်းအပ်.သၢင်း; လူလုး;ပဂ်းပိုင်လင်းမိုင်း (Constitutional Review)

လွှဲးခိုခ်းအပ်.သၢင်း; လူလုး;ပဂ်းပိုင်လင်းမိုင်း (Constitutional Review) အိ.ပိခ်လွှဲး ရှိဝ်;လင်;တူလုး ပဂ်းပိုင်လိုင်;မိုင်း (ကမ်,အဲခ်) တူင်,ဂၢခ်ဟေ့,ဟွင်းငမ်းလု. ခေး;တိပ်းတတ်းလုခ်အဲခ်. လွှဲးငါမ်,မိခ်;တင်း ပဂ်းပိုင်လင်းမိုင်းရှိပ် အိယဝ်.။ လွှဲးခိုခ်းအပ်.သၢင်း;လိုင်.အိအိ. ပိခ်လွှဲးပိုင်

ကန်ထိုင်တီး၊ တၢ၊ရှုးပီခ်လွင်းဂမ္မံယွင် နးဂၢန်ဂိတ်၊ခေရှေ့ဂင်းတေၤ၊ လွင်းလံးလုးပူခ်.ပိခ် သုခ်၊လံးသုခ်၊ပိခ် ကန်ယူ၊တီး ပန်းပိုင်လင်းမိုင်း ရုပ်.ပၢဂ်၊ပခ်ဝံ.ဆခ်.ယူ၊ယဝ်။ လွင်းဆပ်.သၢင်းခိုခ်းပန်းပိုင်လင်းမိုင်းဆံ. ကွန်ယွမ်းရုပ်.ပိခ် ဖှာင်ရှာင်း ကန်ပခ်လံးခေးရုပ်.ပၢဂ်၊ ပန်းမိုင်း ပိုင်တၢ၊ လွင်းလိတ်၊မိင်၊ကျ၊ဆၢ၊ (Separation of Power)၊ သုခ်၊ဖှင်းငမ်းရှင်းခေၤ (Self Determination)၊ သုခ်၊လံးသုခ်၊ပိခ်ဂေၤလုခ်မခ်း (Individual Rights) လိုင်းဆံ. ဆံယဝ်။ ကပ်ထိုင်မိုင်းဖှေခ်းဝးသေ ယူ၊တီး လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်း မိုင်းရှုမ်းတုမ်ဂေၤလီ၊ ယူ၊တီးလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းမိုင်းရှုမ်းတုမ် ငလး လုမ်းတြးတင်းသိင်း (ကမ်၊ဆခ်) ယူ၊တီးလိုင်း လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းလေးမိုင်းသေဂေၤလီ ပိဂ်.သမ်.ခိုခ်းပိခ်၊ရှင်.ဝး ယူ၊တီးလုမ်းတြးခိုဂ်.တွခ်း ဖှေ၊ပန်းပိုင်လင်းမိုင်း၊ ဖှေ၊လုမ်းတတ်းသိခ်၊ ဖှေ၊ခွင်သီ ဆံဂေၤလီ၊ ယူ၊တီးဖှာင်ရှာင်းတၢင်၊ပိုင်သေဂေၤလီ ကွန်ဂန်ဖေၤသၢင်း ခဂ်.ဂၢန်ခိုခ်းဆပ်.သၢင်း လုလုးပန်းပိုင်လင်းမိုင်းယူ၊ယဝ်။

ဆွဲးထိုင်မိုင်းတီမုတ်ခရေလီ ပၢခ်ဝခ်းမိုင်းလိတ် လွင်းခိုခ်းဆပ်.သၢင်း လုလုးပန်းပိုင်လင်းမိုင်းဆံ. ပိခ်မး လင်းသင်.ခွင်ပန်းပိုင်ရှုမ်းငမ်း (Rule of Law) ကန်ဆိုင်သေ ပေးဆပ်.ခိုင်းဆမ်ထိုင် ပိုင်တၢ၊ လွင်းဖှင်းငမ်းလုလုးပန်းပိုင်လင်းမိုင်း (Constitutional Governance) ဂိခ်၊ခိင်ရှိုင်းဂိုမ်းဂေၤ လမ်၊လွင်းမးယဝ်။ ပိုင်တီဂ်း လွင်းခိုခ်းဆပ်.သၢင်းလုလုးပန်းပိုင်လင်းမိုင်းဆံ. မီးယူ၊ရှုမ်းမိတ်း (Mavciv, 2008)။ ဆခ်.လမ်း-

- ၁။ ပိုင်တီဂ်းကေမရိဂန် ရှိတ် လွင်းခိုခ်းဆပ်.သၢင်းခွခ်းလေး (American or Diffuse Model) (တူဝ်ယၢင်း,- မိုင်းရှုမ်းတုမ်ကေမရိဂန်၊ မလေးသျး၊ ခဆေတၢ)
- ၂။ ပိုင်တီဂ်းယူရှုပ် ရှိတ် လွင်းခိုခ်းဆပ်.သၢင်းခွခ်းတုမ် (European or Concentrated Model) (တူဝ်ယၢင်း,- ဂျာမနီ၊ ကေၤသတြီယၢ၊ကီတလီ၊ခွပ်ရီးယးတုး)
- ၃။ ပိုင်တီဂ်းလေးငလး- ကပ်ပိုင်သွင်ယၢင်း၊တီးဆိုင်ဆံ. ရှုမ်းဂန်ဝံ. (Mixed: Diffuse and Concentrated Model) (တူဝ်ယၢင်း,- ပေၤတူဂီ၊ ဂရိ၊ သဝိတ်လၢလိခ်)
- ၄။ ပိုင်တီဂ်းဖေရၢင်းသီတ်း လးခွင်သီဖှေ၊ပန်းပိုင်လင်းမိုင်း (The Model of French Constitution Council) (တူဝ်ယၢင်း,- ဖေရၢင်းသီတ်း၊ မေၤရှုပ်ရှုပ်)
- ၅။ ပိုင်တီဂ်းမုတ်၊လးရှုမ်းဂၢန်မၢဂ်းမုခ်း (The New Commonwealth Model) (တူဝ်ယၢင်း,- မေၤရိသျး ဆွဲးလိုမ် ကၢဖေရိဂ)
- ၆။ ပိုင်တီဂ်းတၢင်၊ပိုင် ကန်ခိုခ်းဆပ်.သၢင်းလုလုးပန်းပိုင်လင်းမိုင်း (Other Form of Constitutional Review Model) (တူဝ်ယၢင်း,- ကီတီယူဝ်ပီယၢ) လိုင်းဆံ.ယဝ်။

လွင်းပးဆေမိုင်းလိတ်ဆံ. လမ်းမိခ်းရှုမ်းမိုင်းဆံ ကမ်၊ဝးလံးသေတၢ၊ လိုင်းထိုင်မိုင်း ကန်ရှပ်.လွင်းပိုင် ဖှိုင်ထုင်းကိင်းဂလိတ်း (Common Law) ဆခ်. လုတ်တိုင်းပိုင်တီဂ်းခွခ်းလေး ရှိတ် ပိုင်တီဂ်းကေမရိဂန် သေ လိုင်းထိုင်မိုင်းရှပ်.လွင်းပိုင် ရေၤမ-ဂျာမန် (Civil Law) သမ်. ဂံ.လုတ်တိုင်း ပိုင်တီဂ်းခွခ်းတုမ် (Concentrated Model) ယူ၊ယဝ်။

ပိုင်တိုက်ခိုင်းဆပ်.သင်းခူဆင်းလေး ကန်ဝါးဆီ. တၢ,တေထတ်းသင်လူလုးပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းဆန်. ကမ်,ဝိ.လမ်းတြးထိုင်;ခေခေသေ ပီဆ်ကန်ယိုဆ်းမွပ်;ကၢ,ဆၢ,ဝိ.တီ; လမ်းတြး ကန်မီးဆ်းလွဂ်းပိုင် တတ်းသိဆ်းဖေ,မိုင်းဆန်.တင်းသိုင်; (ကမ်,ဆန်) လမ်းတြးသုတ်းယွတ်; (ကမ်,ဆန်) လမ်းတြးသုတ်းယွတ်; ငလ; လိုဝ်းလမ်းတြးထာဆ်းဆိုင် (Superior Courts) ဆန်.ယဝ်.။ ဆ်းမိုဝ်းလမ်းတြး ကန်ကမ်,ဂး ဆိုင်;ကန်ဆန်. လာင်းမီးလံးကၢ,ဆၢ,မိုဝ်းဆန်ယူ,ဂေး; ငါးဆင်,လွဂ်းပိုင် တတ်းသိဆ်းပိုင်ဖိုင်;သေ ကန်ပီဆ်းထိဂ်းယိဝ် ငလ; တိပ်းတတ်းလံးယဝ်.တူဝ်;ဆီ. လမ်းတြးသုတ်းယွတ်;မိုင်းရှမ်းတုမ်ယဝ်.။ ပေးတေလို့.တိုဝ်းလွဂ်းပိုင် လမ်းတြးဂူးလွင်းလွင်းဆီ လွင်းခွတ်,ဖွတ်;လမ်းတြး၊ လွင်းခါဆ်းကပ်;ဖူးတတ်းသိဆ်း၊ ကၢ,ယု ငလ; ခဂ်.ဂါဆ်လမ်း လိမ်ထိုဝ်းဆီ. ကမ်,တပ်;တိမ်;တီ,လံးခေခေယဝ်.။ ဂူလ်းဂး လိုဝ်းလမ်းတြးကန်မီးကၢ,ဆၢ,ဆန်. (ကမ်,ဆန်) ထိုဝ်းလမ်းတြးထာဆ်းဆိုင် ကန်မီးသုဆ်,ရှပ်.တတ်း ခေး;ခိုဆ်းခိုဆ်း လက်.လုံလက်.ဆန်.ဆီ. ဂမ်;ဆမ်သမ်.ပီဆ် လမ်းတြးဖိုတ်,တေရ, / မိုင်းရှမ်းတုမ် ကန်လဂ်.တီ; လက်.မိုင်းရှမ်းတုမ် ခါဆ်းကပ်;ဝိ.ငလ; တေလံးခိုလုံပး လွင်းဝး လွင်းမီးလွင်းသုမ်,ငမ်း၊ လွင်းတိဆ်းတင်လူလုး; ခေး;ဂင်လုံခွင် ထိုဝ်းလေး;မိုင်းရှပ် ကမ်,မီးဆီယူ,ယဝ်.။

လွဂ်းပိုင် ခွတ်;တုမ်ဝိ.ကၢ,ဆၢ, ကန်လာင်းခိုဆ်းဆပ်.သင်းလူလုးပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းဆီ. ကမ်,မိုဆ်ဆင်, ဖှာင်ရှာင်းတီ;ဆိုင်ဆန်.။ ခွတ်,ဖွတ်;လမ်းတြးခေခေသေ မွပ်;ပဆ်ပုဆ်;ဖွတ်; ငလ; ကၢ,ဆၢ,ဝိ.ယူ,ယဝ်.။ ဂွပ်;ပိုင်;သင်းဝိ.ခေခေငလ; လွင်းခွတ်,ဖွတ်;၊ လွင်းခါဆ်းကပ်;၊ ကၢ,ယု၊ ခဂ်.ဂါဆ် ထိုဝ်းကန်ပါးဆေဝိ.တီ;ဆိုင်ဆီ. ပီဆ်မားဆးဂါဆ် ကန်တေလံးဂေး;လိတ်;ခေခေယူ,ယဝ်.။ ထုတ်,ခိုင်မဆ်းငတ. ဖှာင်ရှာင်းလွဂ်းပိုင်လမ်းတြးဂူးလွင်းလွင်းဆန်. ပီဆ်မီးထိုင်.ရှပ်ဂေး;ယု, လမ်းတြး ခေခေ ကန်တေတိပ်းတတ်းပဆ်လံး လွင်းလိဂ်,ငဖေကၢ,ဆၢ,ဖိုတ်တေရဆီ. တေလာင်းတိမ်;လံးတီ,လံး ရှံးပေးခပ်;ပး လွင်းသုမ်,ငမ်းတိဆ်းတင်လူလုး; ထိုဝ်းလေး;မိုင်းယူ,ဆန်.ယဝ်.။ ဖေ,ဆိုင်;ဂေး; သမ်.လာင်း;ရှိုတ်,ပီဆ်လံး; ဖှာင်ရှာင်း ကန်မိုင်းရှမ်းတုမ်ဂွလ်း သုမ်,ငမ်းယိပ်းဂမ်သေ ထိုဝ်းလေး;မိုင်းသမ်. တေၢ.ငတ. လံးပးထွမ်းဂွလ်းဆန်.ယဝ်.။

လမ်းတြးဖေ,ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းဆီ. ပုဂ်းတင်းဝိ. တၢ,ပိုတ်,ခါးဆေတီ;ပွင်, ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်း ငလ; တၢ,ထတ်းထွင်တိပ်းတတ်း လွင်းခွင်;ခမ်ဂိဝ်,လူလုး; ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းဆန်. ခေခေယဝ်.။ ဂိဝ်,လူလုး;လွင်းခွင်;ခမ် ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းမားဆီဂေး; ခေး;တိပ်းတတ်း ခွင်လမ်းဆီ;ဆီ. ပီဆ်ကန်ယဝ်.တူဝ်; သုတ်းထာ်.ယဝ်.။ ဂွပ်;ဆီ ထိုဝ်းလမ်းတြးဂူးလွင်းလွင်းဆီ. ကမ်,မီးသုဆ်, ခပ်;ဂိဝ်လွမ်း ခေး;ပိုင်တတ်းခွင် လမ်းတြးဖေ,ပဂ်းပိုင်လဂ်း မိုင်းဆန်.ငသး။ ရှမ်းဝး; ထိုဝ်းလမ်းတြးဂူးလွင်းလွင်း ကမ်,မီးသုဆ်,ခပ်;ဂိဝ် ဂေး;ယု, ဆင်,ရှပ်တေဂိတ်,ခေလံး; လွင်းခပ်;ဂိဝ်လူလုး; လပ်;ဆး;တီ;ဖေ,ဖွင်းငမ်း ငလ; ဖေ,ရှိဆ်းဖိုင်;ဆန်. လီမီးဂါဆ်ခပ်;ခိုင်ဝိ.ယူ,ယဝ်.။

ထိုင်းမိုင်းဂမ်;ဆမ် ကန်ဂိတ်းဝိ. ယု,ရှံး;မုဆ်.ငမးလံး; ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းခပ်;ငါး;ဆန်.ဆီ ဂိ.လေး,ကပ် ဂါဆ်တတ်းသိဆ်လံးလံးလက်. ငလ; တင်.တိဂ်;သုင်သုတ်းခွင်ဂါဆ်တတ်းသိဆ်ထိုင်းဆီ. သို့,ဝိ.ဆ်း ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းယဝ်.။ ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းဆီ. ရှင်.ဂန်ဝး; ပဂ်းပိုင်ပိုဆ်.ထာဆ် (Basic Law)၊ ပဂ်းပိုင်သုင်သုတ်း (Supreme Law) လိမ်ထိုင်းဆီ.ယဝ်.။ယဝ်.ဂေး; ကမ်,မိုဆ်ဂန်တင်း ပဂ်းပိုင်တင်,မိဝ်း

သေ ပန်းပိုင်လက်မှင်းအိ. ဆင်,ရိုက်တေမှုအိ.စမးယာပ်,လှိုင်ရှင်းအိ. တမ်းမီးပိုင်လမ်းခိုက်.တွန်း
ဝံ.ရွှန်း,ယဝံ.။ ခေး,ရှမ်းကန်ဝါး; " ခိုအိ.အပ်.သင်းလူလှ်;ပန်းပိုင်လက်မှင်း" အိ. ကွန်ရှပ်.ရှမ်းဝါး; ပိန်သ
ဇေးတြး ကန်လှ်.တီး; လွှန်းပိုင်ခိုင်းထုင်းကိင်းဂလီတ်; (Common Law System) ယန်လှ်မးအိ
သေတၢ. ပေးလိပ်;ရှိအိ.တူလှ်; ပိုအိ.လင်သမ်. လိ;ရှမ်းယန်လှ်မးတီး; လှိုင်လှိုင်;မိုင်းကန်မီး
ပန်းပိုင်လက်မှင်းတိမ်းတိုင်,ဗိုအိ.ဝံ.အိ.လှ်. ပိုင်ခိုက်.တေ. လှိုင်လှိုင်;မိုင်းယူရှပ်လှ်အိ.ယဝံ.။
တူဝ်ယာပ်,လမ်း လှိုင်;မိုင်းကန် ယန်အိပ်ပန်းပိုင်လက်မှင်းဂမ်းသိုဝ်;သေ ခိုအိ.အပ်.သင်း
လူလှ်;ပန်းပိုင်လက်မှင်းလိ;အိ. ပိန်မိုင်းကန်မရိဂန်သေ မီးယူ,အိ. ဗိုင်းတတ်းသိန် Marbury v.
Madison 1803 အိ.ယဝံ.။

အိ.ပိုင်တိက်;ကန်မရိဂန် ရိုက် လှိုင်;ခိုအိ.အပ်.သင်းခိုအိ.လေးအိ. လှိုင်;ရှိတ်းလှိုင်;မာပ်,မို
ခေးပိုင်ပန်းပိုင်. ဖေ,လတ်းပွင်ခမ်းတမ်း ငလ; ဖိန်ဂန်ဖေ,ဗွင်းငမ်း. ခေးတိပ်းတတ်း လှိုင်;အိ.
လှိုင်,လမ်းမိန်;လှိုင်; ပန်းပိုင်လက်မှင်းရိုက် ကမ်,လမ်းအိ ကၢ,အၢ,ကန်ခိုအိ.အပ်.သင်းလိ;
လှိုင်;အိ.ပိုင်ပန်းပိုင်. ဂန်ဖိုင်, ကန်ရှမ်းမမ်းတတ်းဝံ.အိ. မွပ်;ပန်ဝံ.အိ.မိုင်း လှမ်းတြးဗိုတ်တေရ
ထိင်းလမ်းခိုင်းဂေး; တီးလှမ်းတြးသုတ်းယွတ်;လန်.လေးမိုင်းအိ.ယဝံ.။ ပိုင်တိက်;အိ,အိ လိ;ရှမ်းတီး
လှိုင်လှိုင်;မိုင်း အိ.လှိုင်;မိုင်းပွတ်းဂင်လိမ်ကန်မရိဂန် ငလ; လိမ်ကန်မရိဂပွတ်းလမ်းအိ.
တင်းအိ.တင်းလိယဝံ.။

လှိုင်;လက်,လိပိုင်တိက်;ကန်အိ.လမ်း ကၢ,အၢ,ကန်ပိုင်တတ်းလိ; လှိုင်;ခိုအိ.အပ်.သင်း
ဖေ,တတ်းသိန်/လူလှ်;ပန်းပိုင်လက်မှင်းအိ. မွပ်;ပန်ဝံ.တီး; လှိုင်;ဗိုင်းတတ်းသိန် ငလ; လှိုင်;လှမ်းတြး
တင်းသိင်;အိ.ယဝံ.။ လှိုင်;ခိုအိ.အပ်.သင်း; ဖေ,တတ်းသိန်/ လူလှ်;ပန်းပိုင် လက်မှင်းအိ. ဂမ်းအိ.အိ
ဂံ.လေး,မီးဗွင်းယွတ်; အိ.ငေး;ဗိုင်းပိန်လှိုင်;ခပ် သွင်ဖေ,ဂွိးယဝံ.။ မိုင်းခိုအိ.ရှပ်.တတ်း
အိ.သင်းလှိုင်.အိ. ပန်းပိုင်သေယာပ်,ယာပ်,အိ. ပေးရှမ်းလိင်းလိင်းဝါး; သာန်ခတ်းတင်း
ပန်းပိုင်လက်မှင်းအိ မီးသုန်,တိပ်းတတ်းတေ,ထိုင်ပိုအိ.ဖေ,ဝါး; လူလှ်,ယဝံ.ရွှန်း,။ တီးမိုင်းရှမ်းတုမ်
ကန်မရိဂန်,အိ.ပေးဝါး;လှမ်းတြးတိပ်းတတ်းလှိုင်.အိ.လှိုင် ခေးတိပ်းတတ်းလှိုင်;အိ.အိ. မီးကၢ,အၢ,
ပေး.ယွတ်;ခိုအိ.ပိုအိ.လင်ယူ,ယဝံ.။⁶ လှိုင်;မိုင်းကန်ယွမ်းရှပ်. ပိုင်တိက်;ကန်မရိဂန် ကမ်,အိ
ပိုင်တိက်;ဗိုင်းဗိုင်းလှိုင် ပန်းပိုင်လက်မှင်းသေ ကပ်ကၢ,အၢ,ခိုအိ.အပ်.သင်း;ဖေ,တတ်းသိန်/
လူလှ်;ပန်းပိုင်လက်မှင်း ကပ်;ပန်အိ.မိုင်း လှမ်းတြးထမ်းတီး;/ ဖေ,လန်.ခပ် ဝံ.ပိင်းအိ,
လှမ်းတြးသုတ်းယွတ်;(ကမ်,အိ) တိမ်းဗွင်းဖေ,တတ်းသိန် ကန်မီးကၢ,အၢ,သုင်သုတ်းအိ.အိ.
ရှမ်းသိန်;မီး ၅၄ မိုင်းယဝံ.။

⁶ တူလှ်;တီး; လှိုင်;လက်: Teague v. Lane, 109 S. Ct. 1060(1989) ကန်ဂိပ်,လူလှ်; ခေးပိုင်ပန်းပိုင်ကန်လိပ်, ဖိပ်အိပ်.သေ
ခိုအိ.အပ်.သင်းယဝံ. ယူ,တီး; လှမ်းတြးသုတ်းယွတ်;ကန်မရိဂန်
ကပ်ရှိတ်းဗိုင်းပိုင်တတ်း လှိုင်;ဝါး;မီးကၢ,အၢ,ပေး.ယွတ်.ခိုအိ. ငလ; Robinson v. Neil, 409 U.S. 505, 507(1973) ကိင်အိပ်
လှိုင်;လက်;ဖိတ်းသိန်ကန်ခိုင်းသေ လှမ်းတြးမိပ်အိ.သေပ ငလ; လှမ်းတြးလေးမိုင်း ခိင်,မာပ်,မိုက်;လှိုင်;ဂန်ယဝံ.
တိုင်,လိပ်;အိ.လှိုင်ထိုင်တီး; လှမ်းတြးသုတ်းယွတ်;ကန်မရိဂန်။

ဆုံးပန်းပိုင်လက်မှင်းခွင့် ဥပဒေတရားရုံး တွန်း ၁၂၀ ဆန်. ရှမ်းတပ်.ဝိ.တိတ်,လိင်းဝါး; လိုဝ်းပန်းပိုင် ကန်တိန်းဗွင်း မင်းမန်းပိုင်ပေးဝိ.ဆီ. ထွင်,လမ်းမိန်းထွမ်းခေးပိုင်ပေး ဆုံးပန်းပိုင်လက်မှင်းဆန်ရိုက် ကမ်း, လမ်းကန်ဝါးဆန်. ကမ်းမီးသုန်,ခိုဆန်းဆပ်.သင်းလူလုံးပန်းပိုင်လက်မှင်း ဆီယပ်.။ လွင်းလုံးကိုတ်းရှမ်းလိုင်.ဆီဆီ. ပိုင်လိုင်ဥတ. ရှိုတ်,ကွတ်,မားတီး; ခေးရှပ်.ရှန် ပိတ်,ပိုင်ဂန်ဆိုင် လွင်းလိတ်,မိတ်,ကျ,အ, (Separation of Power) ကန်ဝါး; လက်သင်.ဖေ,တတ်းသိန်ဆီ. တေကမ်း,လုံးခပ်,ဂိတ်ထွမ်း ကျ,အ, ဥလ; သုန်,လုံးခွင် လက်သင်.ဖေ,ရိုဆန်းဗွင်းဆန်.ယပ်.။

လွင်းဝါး; လမ်းတြေးသုတ်းယွတ်; ကမ်းယွမ်းမွပ်ပန်ကျ,အ, တျ,ခိုဆန်းဆပ်.သင်း ထွင်,လမ်းမိန်းထွမ်း ပန်းပိုင်လက်မှင်းရိုက် ကမ်း,လမ်းဆန်. မီးထိင်းခေးကင်းကန်ဝါး; ယွန်းပိုင်; ခေးပိုင်ဖေ,ဂိတ်,ဂပ်; ဂါန်ပုဂ်းတင်း; လိုင်းမိုင်းဥပဒေတရားရုံး ဥလ; မူ,ပိုင်ဗွင်းမိုင်း ရူးလွင်းလွင်းဆန်.ယပ်.။

တီးလိုင်းမိုင်းဂျာမနီဆီ. ထွမ်းလူလုံးပန်းပိုင်လက်မှင်း ဗိုတ်တေရေဂျာမနီ (Grundgesetz) တမ်းမီးဆန်. ခွတ်,ဗွတ်,ဝိ. လမ်းတြေးဖေ,ပန်းပိုင်လက်မှင်း(Federal Constitutional Court of Germany) ခေးခေးသေ လမ်းတြေးဆီ. လုံးဝိ.ကျ,အ, တျ,ခိုဆန်းဆပ်.သင်း; လွင်းဝါး; တင်းရိုတ်းသင်းခွင်တိန်းဗွင်း ထွင်,လမ်းမိန်းထွမ်း ပန်းပိုင်လက်မှင်းဆီယပ်.။ တီးလေးမိုင်း (Bundeslander) ဂမ်းဆန်ဆန်ဂေး; ယိုင်းလူးပိုင်;တျ,ကန်ဆန်.သေ ကွန်ဗွတ်;တင်းဝိ. လမ်းတြေးခေး ခေးယပ်.။ လမ်းလိုင်.ဆန်ဆီ. ကမ်းယိပ်;ဂမ်းအ;ဂါန်လိုင်;ယွန်းခို ဆန် ကန်ဂိတ်,ဂပ်;လူလုံး လိုင်းဖိတ်းဗွင်းမိုင်း ဥလ; လိုင်းဖိတ်းဗွင်း; ခုန်လိုင်းဆန်.သေ တင်းသပ်;ပိန် တိန်းဗွင်း ဖေ,တတ်းသိန်ဝိ. ခေးခေးယပ်.။ လမ်းတြေးဖေ,ပန်းပိုင်လက်မှင်းဗိုတ်တေရေမိုင်းဂျာမနီဆီ. ခိုဆန်းဆပ်.သင်းလုံးဆိုင် ခေးမူဆန်.ဥမးလက်မှင်း (Verfassungswidriges Verfassungsrecht) ကန်ကမ်း,လမ်းထွမ်း ပန်းပိုင်လက်မှင်းဆန်.သေ ပါဂ်;ပေး,လုံးပေး; ခေးမူဆန်.ဥမးဆန်.ယပ်.။ ခေးပိုင်ပေး ဥလ; ကျ,အ,သုန်,ပိုင်လိုင်.ဆန်ဆီ. တီးတိန်းဗွင်းဖေ,တတ်းသိန် မိုင်းကေမရိုဂန် ဥလ; မိုင်းခ ခေးတရားဆန်. ကမ်းမီး။ ခရ်ဂါန်မူဆန်.ဥမးပန်းပိုင်လက်မှင်းဆီ. ပေးဝါးရိုတ်းသင်းတုဂ်းထုဂ်,ထွမ်း ပိုင်လုံးပေးဂါန် (Procedure) ဆီ ဂိတ်ဆိုင်လွန်း.မွန်းလွင်းတင်းသေ တိန်းဗွင်းဖေ,တတ်းသိန် (လမ်းတြေးသုတ်းယွတ်;ဗိုတ်တေရ) ဆီ. ကမ်းမီးသုန်ပိုင်ဖေ, လွင်းဝါး; ခေးမူဆန်.ဥမးဆန်. လူလုံး,ဆီသေး။

တီးမိုင်းဂီတီယူဝ်ပီယာဥတ. ပိုင်တိတ်;လွင်းခိုဆန်းဆပ်.သင်းလူလုံးပန်းပိုင်လက်မှင်းခပ် ပိန်ဝိ.တင်,မိတ်းယပ်.။ တျ,တေပိုတ်,ခေးတီးပွင်, ပန်းပိုင်လက်မှင်းခွင်ဂီတီယူဝ်ပီယာဆီ. မွပ်;ပန်ဝိ.တီး တိန်းဗွင်းယင်,ဆိုင် (ထိင်းလုံးဆိုင်;ရှင်.) တိန်းဗွင်း ဗိုတ်တေရေသျှန် ဆန်.ယပ်.။ ဆုံးပန်းပိုင်လက်မှင်း ပိုင်ပေးဝိ.ဝါး; လွင်းခွင်းခမ် ဂိတ်,လူလုံးပန်းပိုင်လက်မှင်း ဆန်.တင်းသိင်း တိန်းဗွင်းယင်,ဆိုင် ဥလ; ခွင်သီထတ်းထိန်လွင်းခွင်းခမ်ပန်းပိုင်လက်မှင်း (Council of Constitutional

Inquiry) တေလံးတိပ်းတတ်း နံယဝ်။⁷ တံးနံးနွင်းယာင်,အိုဝ် ငလး; ခွင်သီအံ. မီးကျ,အျ, တျ,တိပ်းတတ်းပန်လံး; ယဝ်.တူဝ်းသုတ်းထံ.သေတျ. ကျ,အျ, အနံ. ကမ်,လံး;တျ,တိပ်းတတ်း လွင်းဝျ; ပန်းပိုင်အံ. လွင်,လမ်းမိန်းလွမ်း ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းဂျိုင် ကမ်,လမ်း အံအနံ.ခေခေသး။

ဂူလ်းအနံသေတျ. ပန်းပိုင် ကမ်လုဂ်.တီး တံးနံးနွင်းယာင်,ရိုနံးနွင်းမိုင်းဂူမ်းတုမ် ကမ်,အနံ ငလး;မိုင်း ရိုတ်းကွဂ်,အနံ.လံ. နွင်းပိုင် မံမီး၊ ခေ;လီ.သင်, ကမ်လုဂ်.တီး လမ်းနွင်းငမ်း(လွင်ပွင်လိုင်း) ရိုတ်းကွဂ်, ငလး; ခေ;တူဂ်းလွင်းကမ်ဂိုဝ်,လူလ်းဂူ;မိုင်းမိုင်းအနံ.လံ.ငတ. ယူ,တီးခွင်,သီ, ငလး; တံးနံးနွင်းယာင်,အိုဝ် ဂူလ်း မီးသုန်,ခံးလံး; လွင်းဝျ; လမ်းမိန်းလွမ်း ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ရိုဝ် ကမ်,လမ်းအံယဝ်။

တင်းဂိပ်းဂွင်;ခွင် ကျ,အျ,လွင်းထတ်းထိန် လွင်,လမ်းမိန်းလွမ်းပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းဂျိုင် ကမ်,လမ်းအံ.၊ ထိင်;လံး;ခိုင်းဂေ; ကျ,အျ,သုန်,ပိုင်တတ်းအနံ. ဂွင်;ခွင်ဂိုင်းဂိုနံးဂျ. တိပ်,ဂိပ်;ဂိုင်းကေ,ဂျိုင် ကမ်ဝျ; အံ. ကိုင်အိုဝ် ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း လိမ်တင်း လိုဝ်းပန်းပိုင်ကမ်ဂိုဝ်,ဂပ်းလံ. နွင်းပိုင်ယာင်, ငလး; နွင်းလံး;ပံး လံ. ယာင်,တတ်းသိန်အနံ.ယဝ်။ တီးမိုင်းဂူမ်းတုမ်ကေမရိဂ၊ ဂျမအီ ငလး; ကိန်တိယ လိုဝ်းအံ.ငတ. လံး;ရန် လွင်းခိုနံးအပ်.သင်;လူလ်းပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ဂိုင်းယံ,ယူ,ယဝ်။ တီးကိန်တိယအံ လမ်းတြးသုတ်းယွတ်း မိုင်းဂူမ်းတုမ်အံ. တေ;အင်,ခေ;မုနံ.ငမး ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းဂေ; ယင်းတိပ်းတတ်းဝျ; ကမ်,လမ်းမိန်းလွမ်း ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းအံသေ ဂေ.ဂျမ်းလံး; အင်,ဂျိုင် တေကမ်,မီးလွင်းကျ,အျ,ပေ.ယွန်းအနံ.ယဝ်။ ထိင်;ယာင်,ခိုင်းသမ်.မီးဝံ. လိုဝ်းလိုင်းမိုင်း ကမ်ကျ,အျ, တိပ်,ဂိပ်;ဂိုင်းကေ, တျ,ခိုနံးအပ်.သင်;လံး;အနံ .ယဝ်။ နွင်းအနံ. ခပ်;ပျးလိုင်းမိုင်း ဂူမ်းဂါန်မာဂ်;မုနံးလူလ်း;ကိုင်ဂလိတ်းခပ် ဂမ်းအမ်အမ်သေ တီးမိုင်းလိုင်းအနံ.အံ လိုဝ်းလမ်းလမ်း ယာင်,ရိုနံးနွင်းအံ. သုမ်,ငမ်းပံ,ယျ.ပိတ်းလံ; ခေ;ပိုင်တတ်းခွင်လမ်းတြးခပ်ယူ,ယဝ်. (Erdos, 2010)။ တူင်,ဂါန် လွင်းခိုနံးအပ်.သင်;လူလ်းပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းအံ. လွင်,ပိန် ခပ်.ဂါန်ကမ်ထိုင်တီးဂျ. ကမ်,အနံဂေ; ဂူလ်းပိန်ကမ်ရိုတ်းဂျိုင်; အေဂမ်ဂျိုင်အံ ပေ;ထမ်ဝျ;အံငတ. တေလံး;လိပ်;ရိုနံး အပ်.သင်;လွမ်း လိုင်းမိုင်းကမ်လံကမ်အနံ.ယူ,ယဝ်။

ကမ်လိမ်မံတွင်းပိုင်လူင်

- လွင်းခိုနံးအပ်.သင်;လူလ်းပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းအံ. ပိန်ကျ,အျ, ကမ်လမ်,လွင်းတျ, လမ်းသင်.ယာင်,တတ်းသိန်အနံ. ကမ်ခိုင်းယဝ်။ လိုင်းအင်,လွင်းပိုင် ကမ်ကပ်ကျ,အျ,အနံ. မွပ်;ပန်ဝံ.တီး တံးနံးနွင်းယာင်,တတ်း နွင်းပိုင်မိုင်းဂူမ်းတုမ်ယင်းမီးအနံ.၊ ကမ်ခွတ်,နွတ်;ဝံ. လမ်းတတ်းသိန်ခေခေ (ကမ်,အနံ) ခွင်သီအနံ.ဂေ; မီးယဝ်။ မိုင်းခွတ်,နွတ်; လမ်းတတ်းသိန် ခေခေ (ကမ်,အနံ) ခွင်သီလိုင်းအနံ. ဂူမ်းလေး;နွတ်;ပျးလိမ် နွင်းတတ်းသိန်သုတ်းယွတ်း; ငလး; နွင်းတတ်းသိန်ဂမ်းနွင်းအနံ.လံ. နွင်းဂူနံး ကမ်တံးနံးနွင်း ငလး; လွင်လိုင်း ယိုနံး;တင်,အနံ.လံ ယူ,ယဝ်။

⁷ ခွင်,သီ,အံ. ခွတ်,နွတ်;လူလ်း ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းကိတ်ယူဝ်ပီးယျး ဂမ်ဗြ၊ မတ်.တျ ၅၂ သေ တေမီးနွင်းမေပန်းပိုင်ဂူမ်းဂေ. ကမ်ယူ,တီး နွင်းတတ်းသိန်သုတ်းယွတ်း နွတ်တေရေ၊ ဂိမ်နွင်းတတ်းသိန်၊ တံးနံးနွင်းယာင်,တုးလိုင်းအံ. ပန်ခေ;လျာန်,သေ လွင်လိုင်းဂေ.ခမ်းကပ်; ငလး; နွင်းတံးနံးနွင်းသမ်ဂေ. ကမ်ယူ,တီး တံးနံးနွင်းယာင်,အိုဝ်ခမ်းကပ်; အံယဝ်။

လွင်းခိုခန်းအပ်.သောင်းလူလုံးပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ငလး လွင်းပိုင်ဗိုတ်တေရ (Constitutional Review and Federalism)

ပာခ်ဝန်းမိုဝ်းလိဝ်အံ. လွင်းပိုင်ဗိုတ်တေရ ကခ်ကားလက်.တီး ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းသေဂေး,သောင်းလုံ၊ လွင်းခိုခန်းအပ်.သောင်းလူလုံးပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ကခ်ကားဂိတ်ခေဂေး.ဂင်းပခ် သုခ်,ဗွင်းငမ်းရှင်းခေး ခွင်လိုဝ်းလေးမိုင်းလုံအံ. လွင်းယုံ,ထိုင်တီး ကမ်း,မီးကမ်း,ပိခ်မားယပ်.။ ဖေ,အိုင်းသမ်. ဂခ်မိုင်းကခ်ခါ.ထွဂ်,ပိခ်မီးယူ, ဂူးဝန်းဂူးလိင်းအံ. လောင်းတေဂိတ်းဂူး လွင်းလိဂ်,မိင်,ကျ,အျ, ဆုံးဂေးဂင်လူင်ပွင်လိုင်းလုံလုံ ကခ်. ကခ်ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းပိုင်ပီးဝံ.အခ်. လုဂ်လီးယူ, ဂူးယမ်းယပ်.။ လွင်းခိုခန်းအပ်.သောင်းလူလုံးပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းအံ. ကမ်း,လုံးဝါး ပိုဝ်းတျ, ယူ,တီးလူင်ပွင်လိုင်းသုခ်ဂင် ဂိတ်,ခေဂေး.ဂင်းပခ် ကျ,အျ,ခွင်လေး မိုင်းခပ် ငလး လွင်းလျးပုခ်.ပိခ်အိုဝ် သုခ်,လီးသုခ်,ပိခ် အခ်.ဂွလုံး၊ ဂိုင်,လီယိုင်းဝါး လူင်ပွင်လိုင်းလေး.လုံဂေးလမ်း ပေးဂိုတ်,မီး လွင်းပုခ်.ပိခ်ခတ်းသခ် တေ, လွင်းပိုင်ဗိုတ်တေရ ကခ်ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းပိုင်ပီးဝံ.အံ တေဂိတ်,ခေဂေး.ဂင်းပူး အံယူ,ယပ်.။

ပေးယူ,တီး တီကူဝ်ရီ ဗူးယုံ, ငလး ဗူးတီးတင် (Principal & Agent Theory) ဆုံးပီးဗု,ဗေးဂ လေး ပီးသိခ်.ပိုင်ဂုခ်းအခ်. တုလုံးလိုင် လွင်းပိုင်ဗိုတ်တေရအံ. တေလီးဝါး ပိခ်လွင်းသိုဝ်,သခ်ဂခ် တီးဆုံးဂေး ဂုခ်းမိုင်း ငလး လူင်ပွင်လိုင်းဂူးလခ်.လခ်. အံယပ်.။ ဂုခ်းမိုင်းအံ. ပိခ်ဗူးယုံ, (Principal) ၊ လူင်ပွင်လိုင်း ဂူးလခ်.လခ်. (သုခ်ဂင်၊ လေးမိုင်း ငလး တုင်,တင်,) အံ. ပိခ်ဗူးတီးတင် ကခ်ထုဂ်,ပခ်ပုခ်းဗွင်းဝံ. တျ,ပွင်သင်းပခ် ဗွင်းပင်းဂုခ်းမိုင်းအခ်.ယပ်.။ လက်.တီးတီကူဝ်ရီအခ်. မီးမားပခ်ဂျယပ်,အိုင်းဂတ. ဗူးယုံ, ငလး ဗူးတီးတင်အံ. လွင်းလူင်.လိခ်,ဂခ်ငါး၊ လွင်းဂုပ်.လီးခပ်,ငါး (Information Asymmetry) ကမ်း,မိုခ်ဂခ်အခ်.ယပ်.။ ဗွင်းပင်ခွင်ဂုခ်းမိုင်း ငလး ဗွင်းပင်ခွင် ဂုခ်းဂခ်မိုင်း ဗူးတီးတင်ခပ်၊ လုဂ်းလုမ်းလူင်ပွင်လိုင်းခပ်အံ. ပေးဝါးကမ်း,မိုခ်ဂခ်အံ.လိုင် မိုင်းမားဗေး,သင်းလုံ.တိုဝ်းလူင်းမိုင်း ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ငလး ဗိုတ်တေရယပ်.အံ လောင်းဂိုတ်,ပိခ် လွင်းဂိုင်းဂိုင်,လုံ၊ လွင်းပုခ်.ပိခ်လုံယူ,ယပ်.။ တုင်ယပ်,လမ်း တီးလိုင်,လား New York v. United States ဆုံးပါခ် ဗူးတတ်းသိခ်သုတ်းယွတ်, မိုင်းကေမရိဂခ် William Regnquist အခ်. ပေးဂိတ်,လူလုံး ပိုင်ဂခ်ကခ်ဂုခ်းလီးလုံကေး,မားအံ တျ,တေဂွင်သု,ဂွင်းဂူဝ် လူင်ပွင်လိုင်းဗိုတ်တေရအံ. မင်ပွဂ်းမား တမ်တုင်လင်းအူးတီး လူင်ပွင်လိုင်းလေးမိုင်းခပ် ယင်းခွဲးဂူးလူင်ပွင်လိုင်းသုခ်ဂင် ခပ်ဂိတ်.လမ်းတေ,ခပ်ဂွခ်,အံ လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်, ယမ်းတိမ်း ခေးမာဝံ.ယူ,ယပ်.။ ခေးဂုပ်.ဂုခ်ကခ်ဝါး လိုင်းလင်းအူးတီးလူင်ပွင်လိုင်းလေးမိုင်း အံ. ပိုဝ်းတျ,ဗွင်းပင်ခပ်ဂေးယပ်.၊ ပိုဝ်းတျ,ဗွင်းပင်ခပ်လေးမိုင်း ကခ်ခပ်ကပ်ဝံ.ကျ,အျ,အခ်.ဂေးလမ်း (တုင်ယပ်,- ယွခ်.ခွဲးလီး ငိုခ်းဂမ်းယွင်တီး လခ်.မိုင်းဂုမ်းတုမ်ငလး ယွမ်းဂုပ်.ဂေးလျ,ခပ်) လောင်းခတ်းသခ်တေ, ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းလီးယူ, အံအခ်. လီးဂုခ်ဂုမ်ဂိတ်ဂခ်တင်း Nationalist Theory Federalism ကခ်ဝါး ဗိုတ်တေရအံ. တွမ်းသေတျ,သုခ်,လီးသုခ်,ပိခ်လိုင်းလေးမိုင်း(States' Rights Theory) တမ်းပိခ်တျ,ဂုခ်းမိုင်းဆုံး လေးမိုင်းတင်းသိင်အခ်.ယူ,ယပ်. (McGinnis and Somin 2004)။

ခေးဝီခ်.ကွခ်,ကိတ်းလမ်း တီးမိုင်းသဝိတ်တုလ်ခ်ခ် လွင်းရှိတ်းသင်းခွင်လူင်ပွင်လိုင်းခ်. လမ်းမခ်ခ်; လွမ်း ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းရှိုဝ် ကမ်,လမ်းခ်ခ်. လုဂ်.တီးပင်ယင်,ဂင်လုံဂုခ်ခ်မိုင်းသေလေးသင်၊ တီးမိုင်းကိတ်ယုဝ်ပီယုခ်. လုဂ်.တီး တီးခ်းဗွင်းယင်,ခိုဝ် ကခ်ရှင်.ဝါး တီးခ်းဗွင်းဗိုတ်တ ရေသိုခ်ခ်ခ်.လေးသင် တီးပတ်းတတ်းယဝ်.။ ဂုလ်းဂါး ပေးကပ်တီးကုပ်ရီ ဗူးယု, လေး ဗူးတီးခ်းတင် ဝါးလိုင် တု,တေဂေ.ဂင်; လွင်း ပုခ်.ပိခ်တေ,လမ်းမိုင်း (ကမ်,ခ်ခ်) တု,ပိုင်တုတ်းတီး လိုင်းဗူးပုခ်.ပိခ်ခ်ခ်. ဂုခ်းမိုင်းခ်. ကမ်,ဂုခ်မီးဝီ.တီး သင်,ထုဂ်,သုတ်းထံ.သေး။ ပါလိုင် ခေးမုခ်းခပ်,ခပ် လေး လွင်းလူင်.လ်ခ်, ကမ်,ဗိုင်,ပိင်းတု,တေခပ်;ယိပ် လွင်းပန်းပိုင်ဗိုင်းမိုင်း လေး; ခေးဂုခ်ခ်လ်ခ်,မိင်,ကု,ခေး,ဗိုတ်တေရ ကခ်ယုင်းယင်;လိုင် ဂုခ်ဂုခ်းမုခ်းဂုခ်းမိုင်း ကခ်လတ်းဂုခ်ယု,ဂုခ်ဝခ်းဝခ်းခ်ခ်.ခ် တီးဂုခ်းမိုင်းခ်. ကမ်,မီးဝင်းလံးလီသေး။ ဂွမ်းခ် တု,တေ ဂေးလိတ်; ပခ်ဂုတ်,ယုမ်,လံးဂုမ်းမခ်း (credible commitment problem) ကခ်ကမ်,ဗွင်းလိုင်လံး သေ ဂုတ်,မုခ်းခေး; ဂုခ်းမိုင်း လေး; လူင်ပွင်လိုင်းဂုခ်;လခ်.လခ်. ဂွင်.ဂါ,ဂုခ်ခ် ခ်. ပခ်ပုခ်းဗွင်းတီး လုမ်းလတ်းကခ်လုတ်းလ်း၊ ကခ်လူင်.လ်ခ်, မိုခ်လိုင်. လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းလုံ၊ လုမ်းတြးဗေ၊ လမ်းမိုင်းလုံခ်. ပိခ်တင်;လိုင်; ကခ်လင်;ပိခ်ဂုခ်လံးဂုခ်,ယဝ်.။ ပေးလတ်းတင်,လံးဂေး; ဂုခ်းမိုင်းခ်ခ်လံ ကခ်ကမ်,လုံ,ဂေး.လ်ဂုခ်းလ်ခ်ခ်. ယု,တီးတမ်တုပ်တေပုံ.တုလ်း တင်;ရှိတ် ဝးဗူးတီးခ်းတင်ခပ် ရှုံးထိုင်တီးခ် ယပ်,ယိခ်းခ်ခ်.ယဝ်.။

ခ်,လတ်းမုးတီးခ်ခ်ယဝ်. တီးမိုင်းကိတ်ယုဝ်ပီယုခ်. မီးတုပ်ယင်,ဝါး ယု,တီးတီးခ်းဗွင်း ယင်,ခိုဝ် ရှိတ်းလွင်းခိုခ်းခ်.သင်; လုလ်းပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ခ်သေတု. သဗေး လွင်းခွတ်,ဗွတ်းမခ်းခ်. ပိခ်ဝီ.လုမ်းလတ်း ကခ်ကမ်,လုတ်းတု;ဂေးလု,ခွင် ဗူးတီးခ်းတင် (agent) ကခ်ဂုခ်းမိုင်းပခ်ပုခ်းဗွင်းဝီ. (ကမ်,ခ်ခ်) လိုင်းခွင်သီလေးမိုင်း ကခ်ပိခ်ဗူးတီးခ်းတင် ခ်.ယု,ယဝ်.။ တေးခ်, လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းမိုင်းဂုမ်းတုမ် လေး; လုမ်းတြးဗေ,လမ်းမိုင်း ကခ်ပိခ်လုမ်းလတ်းတင်;သပ်းခေးခေးခ်. ယင်းပန်းလုမ်းတီး ဝပ်;ဝီင်းလူင်လိုင်းမိုင်းသေ ရှုံးလမ်ဂုခ်တင် လိုင်းလပ်;ခေးတီးလူင်ပွင်လိုင်း လခ်.မိုင်းဂုမ်းတုမ်ခ်ခ်လေး; ပေးမီးမုးခေးထမ် လိုင်.ခ်,ဝါး လိုင်;မိုင်းခ်. တေရှိတ်းရှိုဝ်ဗွင်းခမ်း ရှုံးပေးထိုင်တီးခ်လိုင် လိုင်းလတ်းဝါး မီးလွင်းဂွမ်.လုံလုမ်း ကခ်လပ်;ဂုခ်တင် လခ်.မိုင်းဂုမ်းတုမ်ခ်ခ်ဂေးမီးယဝ်. (Russel2017)။

ဂွမ်းလိုင်.ခ်ခ်လေး; မိုင်းခမ်းကပ်;ဗူးဂုခ်း ပိုင်;တု,လေးမိုင်း၊ လုမ်းလတ်းမိုင်း၊ ဂုမ်းလတ်းဂုမ်းမိမ်းမိမ်း ခ်. လုံ.တိုင်းလံးလံးခွင်သင်;မု,မု, လိုင်.ခ်, ပိုင်ပီးခွတ်,ဗွတ်းသု,ပုး ဂုမ်ခ်.ဗူးတတ်းသိခ် ကခ်တီးခ်းတင်ခပ်လံးခ်. တီးဂေး,သုတ်းလုံယဝ်.။ ဂုလ်းဂါး လွင်းလူမ်.လုံလုမ်းပီးမိုင်းခွင် ဗူးဂုခ်း၊ လုမ်း လတ်းခ်. ဂိပ်,ဂွင်းပုးတင် ဗိုင်းယိခ်,ခေး;ပီးမိုင်းခွင် လိုင်;မိုင်းယု,ယဝ်.။ တီးခေတု ကခ်ဗိုင်းယိခ်,ခေး;ပီးမိုင်းဗိုတ်တေရ ရှိုဝ်;ရှိုင်းခ်. လွင်းလူမ်.လုံလုမ်းလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်း မီးခိုဝ်လူင်ပွင်လိုင်းသုခ်ဂင်ခ်. လံးခိုခ်းဂုမ်းဂမ်လုလ်း; ဗူးတတ်းသိခ်ခပ် ပိုင်တတ်းလုမ်း လံးတင်;ဗိုတ်တေရ တိတ်းခ်တ်းတုဂ်းလုဂ်းခ်.ယဝ်.(Russel,2017)။

လိုင်.ခ်သေ လွင်းပိုင်ဗိုတ်တေရ လေး; လွင်းခိုခ်းခ်.သင်;လုလ်းပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း (ကမ်,ခ်ခ်) လွင်းပိုင်လုမ်းတြးတင်;လူင်ခ်. လံးဝါး ပိခ်,ပိ,ပေး.ယွမ်းတေး,ဂုခ် ယု,ခ်.ယဝ်.။ ဗေ,ခိုင်းခ်

လင်းသင်. ဖေ၊တတ်းသိခ်အိ. ခိုင်သင်းလွင်းခိုခ်းအပ်.သင်းလူလုံးလင်းမိုင်း ကန်ပေ၊ယွခ်းအိုင် လွင်းလိပ်၊မိင်ကျ၊အ၊ဆုံးငေးလှိုင်ပွင်လိုင်းဂူးလခ်.အခ်.သေ နင်၊ဂျိဝ်လွင်းပိုင်ဗိုတ်တေရ၊ တေထင်၊လိင်းအိ. လင်းခိုခ်းရှင်းပခ်ဂျ၊တင်းခိုင်၊ယပ်။ ထိင်းဖေ၊အိုင်၊အိဂေး လမ်းတြးဆုံးလင်းသင်. ဖေ၊တတ်းသိခ်အိ. လွမ်းလူလုံးပိခ်ဝိ.လုမ်းလင်း ကန်တေလိပ်ပခ်ခေး၊တိပ်းတတ်းဖေ၊ဂင်ဝင်းခိုင်၊ ဆုံးငေး လေးမိုင်းအင်၊ ဂခ်လုံ၊ ဆုံးငေး လေးမိုင်းတင်း မိုင်းရှမ်းတုမ်လုံငေးလေး လွင်းပိုင်ဗိုတ်တေရအိ. ခိုခ်းသုမ်၊ငမ်းအိုင် ပိုင်ခွတ်၊ဗွတ်၊လမ်းတြးလိုင်းအခ်.ယူ၊ယပ်. (Aroney and Kincaid, 2017)။ လွင်းကန်အိ. ကူးကွင်၊ထူး ဖူးဂွခ်းရှင်းဂျိခ်း Federal Law Academy လီ.အေဝေး "လွမ်းအင်၊လွင်းလင်၊လိလိုင်းမိုင်းဗိုတ်မခ်းမီးအခ်. မိုင်းခပ်မင်မခ်းရှင်းခေးသေလုံ.တိုင်းအိ တီး Constituent Unit အိ. ယိုင်းမီးသုခ်၊လုံ.တိုင်းကျ၊အ၊သမ်ယိုင်း ယိုင်းတတ်းသိခ်ရှင်းယုံ," အိယပ်။

လီးတူလုံးဂျန်အိုင် လွင်းခိုခ်းအပ်.သင်းလူလုံးလင်းမိုင်းအိ. ဆုံးငေး ဖူးရှေ့မေပပ်ပိုင် ငေး ဖူးရှေ့ မေပပ်းသိခ်.ဂန်မိုင်းခပ် ကမ်၊မိုခ်ဂန်ငေး။ ဖေ၊အိုင်၊တေမီး လိင်၊ဂန်ပပ်းပိုင် (Legalistic View) ကန်ဝိ.အင်းလိပ်၊ဂျိခ်းအိုင် ငပ်းရှင်းပပ်းပိုင် လိုင်.အင်၊ ပပ်းပိုင်လင်းမိုင်းလုံ၊ ပပ်းပိုင် ငေး ဗိုင်းယိပ်းတတ်းလုံ သေယပ်.။ ထိင်းဖေ၊အိုင်၊အိဂေး မီးဝိ. ပပ်းဂန်ဂန်မိုင်းလိုင်းလုံ; (Political Reality View) ကန်ဝေး လမ်းတြးအိ. ပိခ်တူဝ်လိုင်းပပ်းမိုင်းယင်၊အိုင်၊ဂွလုံးငေးလေး ခေး၊တိပ်းတတ်းလုံ လွင်းခိုခ်းအပ်.သင်းလုံအိ. တေလိပ်၊ဂျိခ်းရှေ့ဂျန်လိပ်၊ ဆုံးငေးလမ်းပပ်းမိုင်း ကန်ရှင်.ဂပ်းတင်း လွင်းလမ်းပိခ်းအိုင်ပ၊တီး၊ လွင်းကေးလေး၊သုမ်၊ငမ်းအခ်.ဂွလုံး အိယပ်.။ လွမ်းအင်၊ဂန်ခွခ်.ခွ၊အိုင် လွင်းခိုခ်းအပ်.သင်းလူလုံးလင်းမိုင်းခွင် ကေမရိဂန်၊ ခေတေ၊ ကေးသေတြေလျ လိုင်းပိခ် လိုင်းမိုင်းလုံ.တိုင်း ပပ်းပိုင်ဗိုင်းထိုင်းကင်းဂလိတ်းသေ လွင်းပိုင်တတ်းသိခ်ဂိခ်၊ခိုင်ရှင်းဂိုမ်းဝိ.အခ်. လိပ်၊ဂျိခ်းဂျန်လိုင်း လွင်းခိုခ်းအပ်.သင်းလူလုံးမိုင်းအိ. မီးဝိ.ဆုံးငေးခွင် လိင်၊ပိခ်ငေးပ; သွင်ကန်အခ်.အိယပ်. (Baier,2016)။ ယပ်.ဂေး ခေးမုခ်း ငပ်းရှင်းဖေ၊ပပ်းပိုင် ကန်လိုင်းလမ်းတြး ကိင်ကင်း ငေ.အမ်းအိ. ပိခ်ကန်ခွ်းသိုင်၊ပိတ်း လွင်းသုခ်းသေး၊ပပ်းမိုင်း တီးတင်းလင်အခ်. လိလုံဂွလုံးဂေးကမ်၊လုံ; တေဝေး ပိခ်လွင်းဂွခ်.သမ်လွမ်း ယွခ်.တွမ်းပပ်းပိုင်လိလုံ ဂွလုံးဂေး ကမ်၊လုံ; ဝေးအိယပ်.။

လိုင်းလမ်းတြးအိ. ဝေးကမ်၊လွတ်းယင်၊ကမ်၊ပူခ်.သေ ရှေ့ဂေးတေမီး လွင်းလမ်းပိခ်းဂွခ်း၊ လွင်းလမ်းပိခ်းပ၊တီး၊ လွင်းလမ်းပိခ်းပပ်းရှပ်.ရှန် ယူ၊ယပ်.။ တေးအင်၊ ခေး၊တိပ်းတတ်း Marbury v. Madison 1803 ကန်ဂိ.သမ်.ထိုင်ဂန်ဝေး ပိခ်ကန်တေ၊တင်း လွင်းခိုခ်းအပ်.သင်း လူလုံးပပ်းပိုင်လင်းမိုင်းအခ်. ယင်းပေးပွတ်းတွမ်းခွင် လွင်းခေ.ခိုင်၊ကျ၊အ၊ဂန်မိုင်းဂန်ယူ၊ ဝေးအိယပ်. (W. van Alstyne 1969)။ ရှုလုံးအခ်.သေတေ၊ လွင်းလမ်းပိခ်း ကန်ပေးတီး ခေးအပ်.သင်း ကန်လိပ်းတတ်းပခ် ခွပ်၊လိခ်ကျ၊အ၊လှိုင်ပွင်လိုင်း ငေး ကန်ပေးတီး ခေး၊တိပ်းတတ်း ကန်ဂပ်းဂပ်းတင်းသုခ်၊လိပ်းသုခ်၊ပိခ်ဂွခ်းအခ်. ပိပ်းပိုင်၊ဂန်တေ.တေ.ဝေးဝေးယပ်. (Aroney and Kincaid, 2017)။

အင်၊ဂျိဝ် လွင်းခိုခ်းအပ်.သင်းလူလုံးလင်းမိုင်း တေရှင်းယုံ၊လမ်း ယူ၊တီးဝေး ရှုခ်းမိုင်း မီးလွင်းပွင်၊ လုံ (Awareness)၊ လွင်းယုမ်၊ယမ်မခ်းလုံ (Public Trust in Institutions) အိုင်လွင်းပိုင်အိ. ငေး

နှင့်၊ မြင်းခွင်တူင်၊ ဝှင်းဂူန်းပိုက်၊ တီး၊ တင်းသင်းမီးမားလွမ်းဂန် ပိန်၊ ပီ၊ ဂွင်၊ ဂါ၊ ဂန် သေလေး၊ လင်၊ တက်ဂိုတ်၊ မီးမား၊ ဝါ၊ တပန်းပိုင်ခူန်းခင်းယပ်။ (Cane and Kritzer, 2013)။

ဂူလုံးဂား၊ နှိုင်းပိုင်ထုင်းတမ်းလှိုင်းဆန်၊ ဆီ၊ ကမ်၊ မီးကျ၊ ဆု၊ ခိုင်းယမ်မိုန် ပန်းပိုင်ကန်ထိုင်၊ မြင်းတမ်းပိုင် ဆန်၊ သေ ပန်းပိုင်ထိုင်၊ မြင်းဆီ၊ သမ်၊ ပါသုမ်၊ ငမ်းဆိုင် နှိုင်းပိုင်ထုင်းတမ်းလှိုင်းဆန်၊ ဂွန်၊ ယပ်။ (Cane and Kritzer, 2013)။

ဆုံးအားတီး၊ ဆိုင်းတွန်း၊ ဆီ၊ ပေးဝါး၊ မီးဝံ၊ လွန်းပိုင်နှိုင်းမြင်း လှိုင်ဆိုင်၊ ယာင်၊ ယပ်၊ ဆီ လားတင်းကန်သုတ်၊ ရှာလူးလှိုင်၊ လား၊ ကန်ဂိုတ်၊ ပိန်ဆုံးအားတီး၊ ဆန်၊ လေး၊ နှိုင်းယွန်းခွင် လားတင်းလှိုင်းဆန်၊ ဂေး၊ ကန်မာ်ထိုင်ပိန် ဝါ၊ တပန်းပိုင်ခူန်းခင်း ယင်းမီးယပ်။ (Buchler, 2011)။ ကန်ပိုတ်၊ ခါးတီးပွင်၊ ဝါး၊ ဝါ၊ တပန်းပိုင်ခူန်းခင်းဆီ၊ ပိန်လွန်းပိုင်တတ်းသိန် ကန်လပ်းသိုပ်၊ ပိုတ်င်း လွင်းရှိုတ်းရှိုတ်းဂိုင်၊ နေ၊ ပန်းပိုင် (Legal Fragmentation) ⁸ လေး၊ လွင်းရှမ်းလေး၊ ခွင်လှိုင်း လွန်းပိုင်နှိုင်းမြင်း (Fusion of Legal Systems) ⁹ ဆန်၊ ဆီဂေး၊ လံးရှန်ယပ်။ (Buchler, 2011)။ ခေးပိုတ်၊ ခါးထိုင်၊ ယာင်၊ ဆိုင်းငတ၊ ဆုံးတူင်၊ ဝှင်း ဂူန်းလုန်းဆိုင်၊ ဆီ၊ ပေးမီးမား လွန်းပိုင်လှိုင် သေကန်ဆိုင်၊ ဆီ လွင်းလွန်းပိုင်လှိုင်းဆန်၊ သိုပ်၊ သာန်တံ၊ တိုန်းဂန်ဆီ၊ ဂေး၊ မှိုင်းဝါးပိန် ဝါ၊ တပန်းပိုင်ခူန်းခင်း ဆီယပ်။ (Griffiths, 1986)။

Yilmaz သမ်၊ ဝါး၊ ဝါ၊ တပန်းပိုင်ခူန်းခင်းဆီ၊ ပိန်ပန်းရှပ်၊ ရှန်နေ၊ ပန်းပိုင် ကန်ပိုင်းဆေ ဂန်သိုပ်၊ သာန်သုတ်၊ ယုင်းလှိုင် ဆုံးငဂ၊ ပန်းပိုင် လေး၊ တူင်၊ ဝှင်းဂူန်းဆန်၊ ယပ်၊ ပန်းပိုင်ကန်ဝါးဆီ၊ ဂေး၊ ကမ်၊ ဂားခွလုံး ပန်းပိုင်ကန်ပိုင်ပီးဝံ၊ သေ ပူးလိမ် နှိုင်းမြင်းထုင်းတမ်းတိုင်၊ ပိုင်ဆန်၊ ဂွန်၊ ဆီယပ်။ (Yilmaz, 2016)။ ကပ်လိင်၊ ရှန် Yilmaz ဝါးလှိုင် နှိုင်းယီဆန်၊ ငငးထုင်းတမ်းခွင် လှမ်းလားခိုင်းနှိုင်းဆန်၊ ဂေး၊ လီလံးသိုပ်၊ ပန်းပိန် မာ်မီးပန်းပိုင် ကန်လှိုင်၊ ရှပ်၊ ရှိုတ်းလွမ်းယူ၊ ဆီယပ်။ Yilmaz ပိုတ်၊ တီးပွင်၊ ဝါး၊ ပန်းပိုင်ဆီ၊ ပိန်လွင်းဂေး၊ သာင်၊ ယီဆန်၊ ငငးသေ ဝါ၊ တပန်းပိုင် ခူန်းခင်းသမ်၊ ပိန်လွင်းယီဆန်၊ ငငးထုင်းတမ်း ယူ၊ ရှမ်းလွမ်းဂန်ဝံ၊ ဆီယပ်။ (Yilmaz, 2016)။ ဂွမ်းဆီ လွင်းကပ်ပန်းပိုင် မတ်၊ ဆွင်၊ ဆိုင်အားဂန်ပိုင်ဂူန်း ခွင်လှိုင်းထိုင်၊ မြင်း ကန်ရှမ်းရှမ်းလူလုံး အားတီး၊ နှိုင်းငမ်းနှိုင်းဆန် ကန်ပိန်၊ ပိုင်၊ လွမ်းခိုင်းဂူန်း၊ လားဂိုတ်၊ ယမ်ဆီ၊ ပိန်လွင်းဂမ်၊ ဂိမ်ပန် ပိုင်းတု၊ ခေးပန်းပိုင်ကန်ပိုင်ပီး လေး၊ နှိုင်းပိုင်ထုင်းတမ်း တေပိန်၊ ပီ၊ ဂွင်၊ ဂါ၊ ဂန်လံးတင်း အားဂန်ပိုင်ဂူန်းဆန်၊ ဆီယပ်။ (Yilmaz, 2016)။

⁸ လွင်းတိုက်၊ ဂိုင်၊ နေ၊ ပန်းပိုင် (Legal Fragmentation) ဆီ၊ ပိုင်လှိုင် လံးရှန်တီး၊ ပန်းပိုင်ဂူးမြင်းမြင်းဆန်၊ သေ ကန်ခိုက်၊ တွန်းငတ၊ မှိုင်းမာ်ထိုင်ပိန် လွင်းခွင်၊ ခမ်းဆုံးငဂ၊ ပန်းပိုင်၊ လားတင်းပန်းပိုင်၊ မာ်မီး၊ ကန်မီးလွမ်းပန်းပိုင်ယာင်၊ ဆိုင်း၊ ကန်မန်းဝံ၊ ခေးခေး။

⁹ လွင်းရှမ်းလေး၊ ခွင်လှိုင်းပန်းပိုင်နှိုင်းမြင်း (Fusion of Legal Systems) ဆီ၊ မှိုင်းမာ်ထိုင်ဝါး လုက်၊ တီးလွန်းပိုင်နှိုင်းထုင်းကင်းဂလိတ်း (Common Law System) ကန်ယူ၊ တီးထိုင်၊ မြင်း ထိုင်လံးလုးလတ်းရှိုတ်းခွင်လှိုင်ဆီခပ် လှိုင်တိုင်းမားလိမ်ပိုင်းသေ မိုင်းယမ်းတိုက်၊ ခတ်းလှိုင်ခါးလိက်၊ လူး ပန်းပိုင်ရှမ်းမ-ဂျုမ်ဆီ ရှိုပ် လွန်းပိုင် သီငလ် (Civil Law System) ဆန်၊ ဂွမ်းပိုင်းလံးလှိုင်၊ ဝံ၊ လွန်းပိုင်တင်းသွင်ယာင်၊ လေး၊ ပိန်ဂျု၊ လွန်းပိုင်ခူန်းခင်း (Mixed Law System) ကန်မီးလှိုင်လွန်းပိုင်ယာင်၊ လိင်ဆန်၊ ဆီယပ်။

လှမ်းတတ်သိသိလက်မိုင်း၊ ခွင်ထိုင်းမိုင်းပိုင်လီပီယာ၊ ခွင်လမ်ပီယာ၊ ကီဂ်တေ၊ ပီဂူ ငလး၊ ပီခ်အီသဂုံလှ၊ လိုင်းအိအိဂေး၊ ဂူအ်းလောင်းခိုဝ်းပိုခ်.တီး၊ ငလး၊ ဖူးတီးအ်းတင်ဖေ၊ လှိုင်ပိုင်ထိုင်းခပ် ခွတ်၊ ဖွတ်၊ ခပ်၊ ပူးဂခ် အပ်.တင်၊ ဖိုင်၊ သေ၊ ပခ်ဝံ.သုခ်၊ လံး၊ တျ၊ ယိပ်းဂမ်အိုင် လှိုင်ခွင်းခမ် ကခ်ဂိုတ်၊ မီးမား ဆုံးဂေးလှိုင်ပိုင်တတ်သိသိသွင်ယိုင်၊ ငလး၊ လှိုင်ပူးအ်.ပီခ်သုခ်၊ လံးသုခ်၊ ပီခ်ဂူအ်းအခ်.ယပ်. (Garcia and Carrillo, 2016)။ ဆုံးပန်းပိုင်လက်မိုင်း ၂၀၀၉ ခွင်ပိုင်လီပီယာအခ်. ဂေး၊ သုံးပူးဝံ. လှိုင်ပိုင်တတ်သိသိ ပခ်မီးကျ၊ အျ၊ ဖိုင်၊ ဂခ် ကခ်ဝေး၊ လှမ်းတြးတတ်သိသိပိုင်ဖိုင်၊ ငလး၊ လှမ်းတြးဖေ၊ လောင်းခိုဝ်းပိုခ်.တီး၊ အီယပ်.။*1 ဂွပ်းအိ ဂါခ်တတ်သိသိခွင်းခပ် ဆုံးထိုင်းမိုင်း ထိုင်းအခ်.အိ. ပီခ်ကခ်တေခိဂ်းသွင်း သဖေ၊ ဝ ငလး၊ ဖျိုင်ဂျိုင်၊ ခွင်ပန်းပိုင်ဆုံးတူင်၊ ဝှင်းဂူအ်းအခ်.သေ တေလံးဂျခ် လှိုင်ပိုင်ပခ် လှိုင်ပိုင်တတ်သိသိသွင်ယိုင်၊ ကခ်အိုင်၊ ပီခ်ဂမ်ယူ၊ ယပ်. (Garcia and Carrillo, 2026)။ ဂူလ်းဂျ၊ တီးထိုင်းမိုင်းထိုင်းအခ်.အိ တျ၊ တေဂေးလိတ်၊ လှိုင်ခွင်းခမ်ဖေ၊ တတ်သိသိ ကခ်လိုင်ဂိုတ်၊ မားဆုံးဂေး၊ ဂါခ်တတ်သိသိဆုံးမိုင်း ငလး၊ ဂါခ်တတ်သိသိ ဖေ၊ လောင်းခိုဝ်းအခ်. ပံ၊ ပူးပိုင်ပံးဝံ. ပန်းပိုင်၊ ဖိုင်၊ လံးပံးဂါခ် ထိုင်းအိ.သေ၊ (Garcia and Carrillo, 2016)။

လှိုင်ပိုင်တတ်သိသိခွင်းခပ် ကခ်လှိုင်.တိုင်းတီး၊ ထိုင်းမိုင်းကျဖေဂိုလောင်းအခ်.သမ်. လှိုင်ပိုင်တတ်သိသိအိ. လိဂ်၊ ဝံ.ပီခ် လှမ်းတြးပိုင်ဖိုင်၊ ငလး၊ လှမ်းတြးခိုဂ်.တွင်း အီယပ်.။ လှမ်းတြးခိုဂ်.တွင်းအခ်. ပူးတင်းဝံ. ဆုံးအျ၊ တီး၊ လောင်းခိုဝ်းခပ် လွတ်၊ တူင်၊ မိုင်းသေ မန်းမခ်းပီခ် တင်၊ ဂါခ်ဝံ.ငလး၊ ပီခ်တျ၊ လှိုင်.တိုင်းထိုင်းပိုင်ထိုင်းတမ်းခပ်သေ ဂေးလိတ်၊ လှိုင်ခွင်းခမ် ကခ်ဂိုတ်၊ မီးမား ဆုံးဂေးတူင်၊ ဝှင်းခပ်ခိုခ်းယပ်.။ ဂိဝ်၊ လူလှိုင်၊ လှိုင်၊ ဖေတီးထိုင်းမိုင်း ငလး၊ လှိုင်၊ ဖေတီးထိုင်းခွခ် အိဂေး၊ မီးသုခ်၊ ပိုင်တတ်၊ ဂျိုင်၊ ထိုင်း ငလး၊ ငတပ်းပူးလံး၊ ဂါခ်ဖေ၊ ဖွင်းငမ်းယပ်. (Garcia and Carrillo, 2016)။ ဆုံးလှိုင်ပိုင်တတ်သိသိခွင်းခပ် တီးမိုင်းကီတီယူဝံ.ပီယာ၊ အခ်.အိ မီးပူးဝံ. လှမ်းတြးဖေ၊ ထိုင်းပိုင်ထိုင်းတမ်း၊ လှိုင်ပိုင်တတ်သိသိကခ်ယခ်အိုင် ဂျေမ- ဂျေမိခ် (Civil Law System) သေ တင်းဝံ. ငလး၊ လှိုင်ပိုင်လှမ်းတြးဖေ၊ ဂိုဝ်းယမ် အီယပ်. (Aneme, 2015)။ လှမ်းတြးဖေ၊ ထိုင်းပိုင်ထိုင်းတမ်းအိ. ပီခ်ကခ်လှိုင်.တိုင်းထိုင်းထိုင်းသေ ဂေးလိတ်၊ လှိုင်ခွင်းခမ် ယပ်.ငလး၊ မိုခ်ထိုင်. သျရိကျ ကခ်ပီခ်လှမ်းတြး ဖေ၊ ဂိုဝ်းယမ်အိ ဂေးလိတ်၊ လူလှိုင်၊ ပန်းပိုင် ကိတ်သလမ်မိတ်.ယပ်. (Aneme, 2015)။ ထိုင်းလှမ်းတြးသျရိကျအိ. ကိုင်အိုင်ဖူးခွင်းခမ်ခပ် ခွ်းဂူ၊ ဂေးလိတ်၊ သေ ငတပ်းဂေးလိတ်၊ ပခ် ဂါခ်ကခ်ဂိဝ်၊ တင်း လှိုင်၊ ဖေတီးထိုင်းမိုင်းအခ်.ဂွလ်း၊ ထိုင်းလှမ်းတြး ဖေ၊ ထိုင်းပိုင်ထိုင်းတမ်းတေ. ဂေးလိတ်၊ လှိုင်၊ ဖေတီးထိုင်းခွခ် ထိုင်းမိုင်း တင်းသွင်ယိုင်၊ ယပ်. (Aneme, 2015)။ တီးလှိုင်ပိုင်တတ်သိသိခွင်းခပ် ဆုံးမိုင်းကိတ်တူင်အိသျူ အခ်.အိ ပခ်ဝံ.ကျ၊ အျ၊ ပိုင်တတ်အိုင် အျ၊ ဂါခ်ကခ်လှိုင်.တီး၊ ပန်းပိုင်ကိတ်သလမ်မိတ်. မန်းမခ်းပခ်ယပ်. (Isra, Ferdi and Tegnan, 2017)။ ဂူလ်းဂျ၊ မိုခ်ထိုင်. လှိုင်ပိုင်တတ်သိသိခွင်းခပ် တီးမိုင်းကေမရိဂတ်းအခ်.ဂွလ်းအင်၊ ဂပ်၊ တီးကိတ်တူင်အိသျူအိဂေး၊ တျ၊ တေဂေးလိတ်၊ လှိုင်ခွင်းခမ် ကခ်လိုင်ဂိုတ်၊ မီးမား ဆုံးဂေးလှိုင်ပိုင်သွင်ယိုင်၊ အခ်. ကပ်လှိုင်မိုင်းဝေးဂေးယပ်. ကပ်ပန်းပိုင်ဝေး ဂေးယာ၊ ပံ၊ ဂျခ်မီးပိုင်လံးပံးဂါခ် ထိုင်းလိတ်၊ တီးတေး (Isra, Ferdi and Tegnan, 2017)။ ဂျိတ်းအိ ဖေအိ.တီးပန်းပိုင်လက်မိုင်းသေ မန်းမခ်းလှိုင်ပိုင်တတ်သိသိ ခွင်းခပ်ဝံ.ယူ၊ ဂေးယာ၊ လှမ်းတတ်သိသိ

ကန်ဝါးများထိုင်းဆန်းဆီ. လှုပ်လှံအပ်ယမ်ရှိုတ်းလွမ်း တာင်မန်းတတ်းသုခ်,လီသုခ်,ပီခ်ဂူခ်း ခွင် ပန်းပိုင်လင်းမိုင်းယူယပ်. (Garcia and Carrillo, 2016)။

ဆင်,ပါးဆေးမားပေ,အိုဝ်ယပ်. လိမ်မိုင်းပာခ်ပီ,ပျးသုင်လွမ်း လွှမ်းပိုင်တတ်းသိခ်လှို. လွင်းခီခ်,တိမ်; ပန်းပိုင်လှိုဆန်း. ထုမ်းလားဝါး၊ ဖုင်ဂူခ်း ကန်သားသမ်းလွမ်း ဆမ်.တီးဂိခ် လိခ်တီးယူ,မားဆီ. လွမ်းဆင်,လိမ်းလှို;ပီခ်မား တူင်,ဂူင်ဂူခ်းယီခ်,ငေသေ တျ,တေယျာတိခ်းတီး လွင်းခွင်ခမ်၊ လွင်းလိမ်းသားဆီဂေး; ကွန်လှို.တိုင်းလွှမ်းပိုင်တတ်းသိခ်ရှင်းခေ၊ ဖုင်မန်းမားယူ,ယပ်.ငလး; ဆုံးမိုင်းမျာခ်,မားဆီဂေး; မီးမားဖိုင်းတတ်းသိခ် လွမ်းလူလှို;လားခိုင်းဖုင်မန်း၊ လားဂိုင်းယမ်ဖုင်မန်း ယူ,ယပ်.။ ဂွန်,ပီ,လှိုလွတ်းလိမ်းသမ်းခေလွမ်းဂန် ကန်ဝါး လိုင်းမိုင်းပမာ, (ရှိုဝ် မျာခ်,မား) လိမ်မိုင်းပာခ်ဂေးခမ်းမာခ်းဆန်း. ပိုင်တတ်းလူလှို; ဖိုင်းတတ်းထမ်း၊ ဖိုင်းတတ်းခုခ်၊ ဖိုင်းတတ်းသိခ် ထိုင်းဆီ.သေ ဆုံးခင်းယမ်း ပီခ်မိုင်းခားမိုင်းရှားဆန်းသမ်. လိမ်းပီခ် မိုင်းမာခ်းပွတ်းအိုဝ်၊ မိုင်းမာခ်းပွတ်းတုံး၊ သန်လှိုချာင်၊ သန်လှိုခင်း၊ဖိုတ်,တေရ,လိုင်းတီး ဆီသေ ဖွင်းငမ်းလူလှို; ပန်းပိုင်တျ,တွမ်းလှိုပွတ်းဆန်း.မားယပ်.။ ဆုံးဆန် ဆေးတီးပွတ်းပွို, လိုင်းဆင်, မိုင်းယင်းလိင် ဆန်း.ဂေး; မီးမားယပ်.။ ဆုံးဆေးလိခ်ဖွင်းငမ်းတွမ်းလှိုပွတ်းဆန်းဆီဂေး; ဆင်,ရှိုဝ်လွှမ်းပိုင်တတ်းသိခ်ခပ် တေတင်းမန်းဆန်း. ပိုင်ပါးပန်းပိုင်သေ ခတ်းလှိုသုမ်,ငမ်းမားယူ,ယပ်.။

တျ,တေဂေးလိတ်း လွင်းခွင်ခမ် ဂိပ်,ဂပ်းလိခ်ခူးဆေးငမ, ငလး; တီးလိခ်ကန်သိုပ်,ယိုခ်းလူလှို; ဖိုင်းပိုင်ထုင်းတမ်းမား ပာခ်သိုပ်,ပာခ်ဆန် ရှမ်းဝါးမီးဝံ.လားတင်းဂေးသါ,လွမ်း ဖိုင်းဂပ်,လားမွန်ယူ, ဂေး; ခိုခ်းကပ် ပန်းပိုင်တီးလိခ် ငလး;ငိုခ်းခွန်, မိုင်းမာခ်းပွတ်းအိုဝ် ပီး ၁၈၈၉ (the Upper Burma Land and Revenue Regulation Act 1889)*2၊ ပန်းပိုင်တီးလိခ် ငလး; ငိုခ်းခွန်, မိုင်းမာခ်းပွတ်းတုံး; ပီး၁၈၇၆ (Lower Burma Land and Revenue 1876)*3 မိုခ်လှိုင်းဆီ. တိခ်းသှို,မားယပ်.။ ပေးဂိပ်,ဂပ်း လွင်းဂူပ်.ဂူးသွန်.မိင်;၊ လွင်းဖုင်မေးယွမ်းဖေတ်,ဂန်၊ လွင်းယွမ်းသိုပ်,ခွင်းပူလှို; ကန်ပီခ်ပန်ရှိုပိုင်ဂူခ်းထိုင်းဆီ. လှို.မတ်.တျ ၁၃၊ လွမ်းလူလှို;ပန်းပိုင်ဂိပ်. ကန်ဂိပ်,တင်းမိုင်းမာခ်း; ပီး၁၈၉၈ (Burma Act 1898) သေ ပေးပီခ် ဂူခ်းဂိုင်းယမ်ပုတ်.ထ လှို.ပန်းပိုင်လားပုတ်.ထ၊ ပေးပီခ်မရှာမေတိခ် လှို.ပန်းပိုင်မရှာမေတိခ်၊ ပေးပီခ် ရှိခ်တူ လှို.ပန်းပိုင်ရှိခ်တူဆီ ပန်သုခ်,ဝံ.ယူ,၊ ဂန်တတ်းသိခ်အိုဝ် လွင်းယွမ်းသိုပ်,ခွင်းပူလှို; ကန်ကမ်,လှို; လွမ်းလူလှို;ဖေ,သျ,ဂိုင်းယမ်သေ ရှပ်.ရှိုတ်းလွမ်းလူလှို;လားခိုင်းဂူခ်းဆန်း.ဂေး; လှို.တိုင်းဝံ. တေ,ဝန်းမိုင်းလိပ်ယပ်.။*4 ဂူလှို;ဂား တီးကန်ဝါး; ဖိုင်းပိုင်ထုင်းတမ်းဆန်း. ကူးကွင်,ထူး လားတီးဝါး; " ဖိုင်းပိုင်ထုင်းတမ်း ကန်တိမ်းဝံ.တင်းလိမ်းတင်းလားဆီ. မီးတီး ခိုင်းဂူခ်းမာခ်းဂွလှို;၊ လားခိုင်းကွန်, လမ်လမ်တင်းမူတ်းဆီ ဖိုင်းပိုင်ထုင်းတမ်း ကန်ရှမ်းဂန်ယွမ်းရှပ်.ရှေ တိမ်းတင်,ဖိုခ်ဝံ.ဆန်း. ကမ်,မီး။ ဖိုင်းပိုင်ထုင်းတမ်းမာခ်း ကန်ကူးမျာ.လိင်, ဂိမ်းရှပ်တွမ်တိမ်းဆန်း.ငတေ. ထိုင်းပီခ်မာခ်းတင်းမူတ်း ကွန်ယွမ်းရှပ်.ကိပ်;၊ လမ်းတြားဂေး; ခပ်းခိုင်ဆန်း.ဆေး,။ ဂူလှို;ဂား လားခိုင်း လှိုင်းကမ်,လှို; မာခ်းငတေ.သမ်. ရှင်းခပ်ဂေး; ကမ်,မီး၊ တျ,တေရှပ်.လှို.လွမ်းခပ်းမာ်လမ်းတြားဂေး; ကမ်,ရှန်ခိုခ်းမား" ဆီယပ်.။

ဂိဝ်,လွင်းယွန်းသိုပ်,ပုတ်;ခွင်းပုတ်;ဆန်းဆီ လွမ်းဆင်,လွင်းပိုင်တတ်းသိခ်ခွန်းခမ်းသေ ယာင်းလ
ဂေးခပ်ဆီ. ပေးပီခ်လုဂ်;လး လိဂ်,ပခ်ခွင်းခွင် ကခ်ခါ.တီးလီးသေ လိုဝ်းလုဂ်;ယိင်းသမ်.
လိဂ်,ပခ်ခွင်းခွင် ကခ်ကမ်,ခါ.တီးလီးယဝ်.။ ပေးဝး; လာင်းဆီ ပခ်လုဂ်;လး။ သူခ်မာဂ်,မူ.
မာဂ်,ကုခ်သမ်. ပခ်လုဂ်;ယိင်းယဝ်.။ ငိုခ်ခမ်းခေတ. ဂိ.လိဂ်,ပခ် ခိုင်းတေး,ခိုင်းယူ, ပိုင်ခိုင်း.ခေတ.
ဂိ.ပခ်လိုဝ်တီး လုဂ်;ဂွံ လုဂ်;ပခ်ဆန်း.ယဝ်.။ ဂုဂ်;ဂေး; ယာင်းပုတ်;ဆီ.သမ်. တေး,
တေလိဂ်,မိင်,ခွင်းပုတ်;ဆန်း. ဂေး.သိင်းဂါမ်,ဆီ. ဂွခ်,မခ်းပိ,သိင်း တိမ်းဂိုတ်းလိဂ်;ဂုခ်;ခွံ;သေ ပခ်
ခေးဂါင်လုံဂု,လီးယူ,ယဝ်.။ ပေးလီးဂု.ဂါင်လုံဂေး.သိင်းဆီ လိုဝ်းဂုခ်;လုင်ပွဂ်.ဝါခ်; လင်,ဂွံ;လွမ်း
ခိုင်ပခ်ယဝ်.။ လိုဝ်းမီးဂေးလူးတီးဂခ်တင်းမခ်းဆန်း.ဂေး; ဂိ.လိဂ်,ပခ်ပေးယဝ်.။ခိုင်းဂုခ်;ခိုခ်ခပ်လမ်း
ဂုခ်;ဝေးလုဂ်;လး; ပီခ်ဂေး.သိုပ်,ဂိုတ်;ဂွံ;သေတေး. ပေးကမ်,မီးလုဂ်;လးဆီ လုဂ်;ယိင်းဂေး.လင်;
မီးသုခ်,ပုတ်;ယဝ်.။ ဂါခ်လိဂ်,ပခ်ခွင်းပုတ်;ဆီ. တမ်ဆင်,ဂါင်လုံ ပေးမေးဂုဂ်;။ လုဂ်;ဂွံလုဂ်;ပခ်ဆီ.
ဝိ.ပီခ်ဂေး.ဂုဂ်.သုတ်;ထာ်.သေ ဂိ.ပခ်လိုဝ်ယူ,ယဝ်.။ ပေးဝေး; လုဂ်;ဂေး.လင်; ခေတ,ဆေးဂိုုခ်; ဂု,လိုင်
ပွံ,ဂွံ;လုင်;ဂိုုခ်;ခေးဂေး; တိမ်းတတ်းတေး,လိဂ်,ခေပခ်ခွင်းပုတ်;ယဝ်.။ ဂုဂ်;ဂေး; ပေးကုးမေး
သိင်းဂု,ခေတ. လုဂ်;ဂေး.ယူ,လွမ်းဆန်း. တိုင်းလီးခွင်းပုတ်;ဆန်းယဝ်.။ ဂွံ;ပေးမီးမိမီး ကခ်
တေလီးဂိုတ်းလွမ်း တိတ်;တေး.ခေတ. ကမ်,မီး။ ယာင်းလမ် ယာင်းလီးခပ်လိုင် ဂိုတ်;ဂွံ;ပေးမေးဆီ. လုဂ်;
ဂေး.ယု,ခပ် သိုပ်,ပုတ်;လီးသေ ပေးကမ်,မီးလုဂ်;လးဆီ ဆေး. လုဂ်; လာခ်ဂုခ်;ဂိုုခ်;ခပ်
သိုပ်,ဂုဂ်.လီးယူ,ယဝ်.။ ခွင်းပုတ်;ခေတ.ဂေး; လိဂ်,လွမ်းဂါင်လုံပေးမေးယဝ်.။ လိုဝ်းလုင်;ဂိုုခ်;ခေးခေတ.
ဂိ.လီးကခ်ပေးမေးမိင်,ပခ် မိုဝ်;ဂုဂ်.ဂု; ဆန်း.ဂုဂ်;။ ဂေး.ယူ,ဆုဂ်;ထုဂ်;ထုလမ်းလေးပေးမေးဆန်း.လင်,
တေလီးခွင်းပုတ်;ခိုင်း; ဆမ် ကမ်,ဆန်း ခွင်းပုတ်;တင်းလုင်ယဝ်.။ ခိုင်းဂုခ်;ပလွင်းခပ်ဆီ. ဂိုတ်;ဂွံ;
ပေးမေးဆန်း. လုဂ်;လးဂေး.လင်; လီးသိုပ်,ပုတ်;ယဝ်.။ ပေးကမ်,မီးလုဂ်;လးလုင်ဆီ လာခ် ဆေး. ကာပ်
ဆွင်.လိုင်းဆီ. သိုပ်,ဂုဂ်.ယဝ်.။ ခွင်းပုတ်;ခေတ.ဂေး; လိဂ်,လွမ်းဂါင်လုံပေးမေးယဝ်.။ ခိုင်းဂုခ်;ကေးခေး,ဆီ.
ဂိုတ်;ဂွံ;ပေးဆန်း. လုဂ်;လးလုင် လီးသိုပ်,ပုတ်;ယဝ်.။ ခွင်းပုတ်;ဂေး; လိုဝ်းလုဂ်;လး; လင်,လီးဂုဂ်.ယဝ်.။
လုဂ်;ယိင်းသပ်ခေတ.တိုခ်;ဝေးကမ်,မီးသုခ်, တေး,ပုတ်;ဂိုတ်;ဂွံ; ခေတ; ဂုဂ်.ခွင်းပုတ်;။ ဂုခ်;ယိင်းဆီ.
ပေးခေတ,ဆေးဂိုုခ်;ဂေး; လီးလွမ်းဂေး.ပီခ်လုင်ဂု,ခေတ; မိုခ်မီး.ခိုင်းဆပ်.ပီခ် ဂုခ်;ဆွဂ်;ဆန်း.ယဝ်.။
လီးခိုင်းဂုခ်;လေးဂု,ခပ်လိဂ်,ခွင်းပုတ်;ခေတ. တမ်ဆင်,ဂါင်လုံပေးမေးဆန်း.ယဝ်.။ လုဂ်;လင်း
ကခ်ယူ,လွမ်းပေးမေး; တေး,လုင်;သုတ်;ပါခ် ကမ်,ဆန်း လိုဝ်းယူ,လွမ်းမိုဝ်;လုတါခ်ဆန်း.ဆီ
ဂိ.ပခ်ခွင်းပုတ်; ဆမ်လိုဝ်သုတ်;ယဝ်.။ ခိုင်းဂုခ်;လွံလေး.ခပ်လိုင် လုဂ်;လးလုင် ပီခ်
ဂေး.ပုတ်;ဂိုတ်;ဂွံ;ယဝ်.။ ပေးကမ်,မီးလုဂ်;လးလုင်လင်, လာခ် ဆွင်. ဆေး.ကာပ်ခပ် လီးသိုပ်,ပုတ်;သေ
ခွင်းပုတ်;ခေတ. လိဂ်,လွမ်းဆင်,ပေးမေးတိမ်းတတ်းယဝ်.။ ဂုခ်;ခိုင်းချင်းသီးယိခ်;ခပ်ဆီ လုဂ်;လး
ဂေး.လိဂ်.သုတ်;ဆန်း.ဂုဂ်; လင်,လီး.ဂုဂ်.ခွင်းပုတ်;ယဝ်.။ ပေးဝေး; လုဂ်;လးဂေး.လိဂ်.သုတ်; ဆန်း.
ခေတ,ဆေးဂိုုခ်; ခေယူဂုင်;ခေးလိုင် လွမ်းဆင်,ခိုင်းထုင်းမီးဆန်း. တေလုးယိုတ်းပိတ်; လွင်းပခ်
သုခ်,ပုတ်;သေ ပီးကေး;မီး,ဆိုဝ်မခ်း တေလီးဂုဂ်.ပုတ်;ယဝ်.။ ခိုင်းဂုခ်;ခေတ.ဆွဂ်;ကေးခပ်လမ်း
ပေးဝေး;ပေးမေးတင်းသွင် လုသိင်းဂု,ဆီ လုဂ်;လင်းလိုင်းကခ်ဂိုတ်;ဝိ.ဆန်း. ဂေး.ယု,သုတ်;
လီးသိုပ်,ဂုခ်; ဆေးဂိုုခ်;ယဝ်.။ ဆေးဂိုုခ်;ဆိုင်;လင်ဆီ. ပေးဝေး;မေးဆင်းသိင်းဂု,ဆီ ခွင်းခွင်

ကန်ပျားထွမ်းမန်းမားလိမ်ပိုင်းဆန်. ဂျေ.ပီခ်ဇူဝ် ကမ်,မီးသုခ်,ရှပ်; ပေး;ဗမ;မန်း မီးသုခ်,သိမ်းခိုခ်းယူ,ယဝ်။ ချွင်းခွင်ကန်ရှပ်;ရှပ်လီးမားလိုင် တေလီးလိဂ်,မိင်,လုဂ်းလင်းယဝ်။ ရှိူခ်းဒတ. ဂျေ.ပီခ်လုဂ်းလီးလူင် ပိုင်,ငမ်းလီးယူ, သင်ဝါး; ပီခ်ပေး;ဗမ; ကန်ကမ်,မီး ကားလုဂ်းလီးဆန်. လုတါဂျ,ဆံ ရှိူခ်းလင်ဆန်.ပီးဆွင်.ဗေ,ဂျေ.ပီခ်ပေး; ယိုတ်းသိမ်းလီးယူ,ယဝ်။ လိုင်ဆံ.သမ်. လီးခိုင်းဂုခ်းယိခ်းတေလေးခဝ် လိဂ်,မိင်,ချွင်းပူလုဂ်းလမ်း ချွင်းခွင်ကန်ဂိုတ်းပိ. ဝါး ပေး;ဗမ;လုတါဆန်. လုဂ်းလင်းဂျေ.ယို,သုတ်း ဒလ; ဂျေ.လိဂ်.သုတ်း လီးဆမ်တိုင်းယဝ်. (International Development Law Organization, 2014)။

ဂူလုဂ်းဂါး; ဂါခ်တတ်းသိခ်ဆွ်းအုတ်း;တီးလောင်းခိုင်းလိုင်ဆန်.ဆံ. မတ်.ဆွင်,ပီခ်ဝိ. လွဂ်းပိုင်တတ်းသိခ် ခုခ်းခပ်းယူ,သေတါ. ဂွပ်;ပိုင်;ကမ်,ခပ်းတင်းဂါခ်လုလုဂ်းပဂ်းပိုင်ဒလ; ယူ,တီးလုဂ်းမိုင်း၂၀၀၈ ကမ်,ယိုခ်ဆမ်မန်းဆမ်ဆံ;ဝိ.ဒသ;၊ လွမ်းဆင်, ပိုင်ခွတ်,ဗွတ်;လုမ်းတြး တီးမတ်.တ၂၂၃ ဒလ;သင်*5 လွမ်းဆင်, ပဂ်းပိုင်တတ်းသိခ်မိုင်းရှပ်;တုမ် ၂၀၁၀၊ မတ်.တ၂ ၅၆ ပခ်ဝိ.က၂,အ၂,ပိုင်တတ်း လိုင်;လောင်းငပ်;ပိုင် လိမ်လိုင်;ဗိုင်းခုခ်/ ဗိုင်းမိုင်း တမ်းတီးလုမ်းတြးလေးမိုင်းဆန်.ဒလ;*6 လင်,ဝါး လုဂ်းမိုင်း၂၀၀၈ ကမ်,မန်းမန်း; လုဂ်းပိုင်တတ်းသိခ်ခုခ်းခပ်းဆံယဝ်။ လိုင်ဆံ.လမ်း ဂိဂ်,ဂပ်းတင်း ဗိုင်းရှပ်;ပိုင်,တီးလိခ် (Communal Land System) သေ ဂုခ်းလောင်းခိုင်းဗိုင်းမန်း ကွန်လု.တိုင်းမား ပါခ်သိုပ်,ပါခ်သေတါ. ဝါးလင် သိမ်းက၂, အ၂,မိုင်း ၁၉၆၂ ယဝ်. ယူ,တီးလုဂ်းမိုင်း ၁၉၇၄ ဒလ; လုဂ်းမိုင်း၂၀၀၈ ကမ်,မန်းမန်းယဝ်. လွင်းဆံ. ကူးကွင်,ထူး လီ.ဆေဒတ." ကန်ရှပ်.ဝါး Customary Land Rights ဆန်. ပီး၁၉၆၂ တပ်.သိုဂ်းသိမ်းက၂,အ၂,သေ ဝါးဆန်. ကမ်,မန်းမန်းကန်ဆံ;ယဝ်။ လိုင်ဆန်. လွမ်းလုလုဂ်း လုဂ်းမိုင်း၂၀၀၈ မတ်.တ၂ ၃၇ ရှေ ပီခ်မားကန်ဝါး; ဂုင်ဆမ်.လိခ်လုမ်း ဆွ်းမိုင်းမားဆံ;ဆံ. လိုင်;မိုင်းပိုင်,ငမ်းဆန်.အ၂,၊ ပွင်,ဝါး ယ၂.ပိတ်; Customary Land Rights ယဝ်.ကိုင်;" ဝါးဆံယဝ်။

ဝါးလင် ပီး၁၉၇၀ ဆံ ဆွ်းအုတ်း; ရှပ်;တုမ်ယင်းဗိုင်း,ဂုမ်းဂမ်ဆန်. ပုဂ်းတင်းလွဂ်းပိုင်တတ်းသိခ် လိုင်.ဆင်, လုမ်းတြးကန်ပိုင်တတ်းတင်းဂုမ်းယင်း၊ ခွဂ်းခင်၊ တပ်.ဂါခ်လိုင်.လတ်းယင်းဗိုင်း, (KNPF) လိမ်လိုင်ဆံ.သေ (Kyed, 2017) တီးလေးမိုင်းရခိုင်,ဂေး; ဆွ်းပီး၂၀၂၁ဆန်. ပိုတ်,ဗုဂ်,လုမ်းတြးသေ ပုဂ်းတင်းလွဂ်းပိုင်ဂေးလိတ်းလိုင်;လောင်းမားယဝ်။ လိုင်ဆံ;ဆံ. ပီခ်ဝိ.ပိုင်ဗိုင်းခွင် ဂါခ်တတ်းသိခ် ခုခ်းခပ်းဆံသေတါ. ဗိုင်း,တေပီခ် လွင်းမန်းမန်းလုလုဂ်းပဂ်းပိုင် ဆွ်းလွဂ်းပိုင်တတ်းသိခ်ဆန်. ဂွလုဂ်းပီခ်လွင်းဗေ,သင်း; လွဂ်းပိုင်တတ်းသိခ်ခုခ်းခပ်း ဆွ်းအုတ်း;ဂုမ်းဂမ်ဆံ;ဂေး; ယင်းခိုခ်ဝါးခိုခ်း လီးယဝ်။ လိုင်ဆံ.လမ်း တီးဝါခ်; ဆွဂ်းအုတ်းပင်,ဂမ်းဗွင်;ဆန်. ကွန်လု.တိုင်း လွဂ်းပိုင်တတ်းသိခ် ဆွဂ်းပိုင် (Informal Justice) ကန်ကမ်, လုဂ်းပိုင်ဗိုင်း; ကန်လုဂ်.တီးရှပ်;အုတ်းပွဂ်.၊ မုခ်လပ်; ဒလ; ဗူးယို,ဗေ,ဗေ,သ၂,ဂိုင်းယမ်၊ ထပ်;ဝါခ်;ထပ်;ကိုင်, ခပ်;ခိုင်ဂေးလိတ်းပခ်ယူ, သေတါ. လွင်းလိုင်ဆန်.ဆံ. ကမ်,လုဂ်းလွင်းဂမ်.ယွင် ရှပ်;လွဂ်းပိုင်တတ်းသိခ် ခုခ်းခပ်း ပီခ်တူပ်ပီခ်ဂါး;မားဆံ လိုင်,လီးဗိုင်း.ဂန်ယူ,။

မိုင်းခိခ်,တိမ်းပဂ်းပိုင်လုဂ်းမိုင်း ပိုင်;တ၂,ဂေး,သင်း; လွဂ်းပိုင်မိုင်းရှပ်;တုမ်ဗိုတ်းတေရဆန်. ကမ်,ဂါးဂွလုဂ်း ဗေ,ဗွင်;ငမ်း; ဗေ,ရိုခ်းဗိုင်း; တေလီးမီး;လုပုး လွင်းလိဂ်,မိင်,က၂,အ၂, တီးဗေ,တတ်းသိခ် ယူ,ယဝ်။ လိုင်ဆန်. ဂါခ်တတ်းသိခ် ခွင်ဂုခ်းလောင်းခိုင်းခပ်ဆံ. ဂါးလုဂ်းပိ,ပုခ်.ပီခ်တေ,၊

မှု၊ ပိုင်တတ်သိမ် ဖန်တီးရာလို့ တာင်တိတ်၊ ငလ၊ သုန်၊ လီသုန်၊ ပီခ်ဂူန်းလုံ ကန်ပုးတီးပန်းပိုင် လင်းမိုင်းဆန်ဆီ (တူဝ်ယာင်၊- လိုင်းလိင်၊ ခုမ်းပုလုံး၊ ကန်ပုန်း၊ ပီခ်ဂါန်ပီခ်ကံးယိင်းဖိုင်၊ ပိင်းဂန်၊ လွင်းပိုင်တတ်၊ ကန်လောင်းပီခ်ဖေး တုမ်တိုဝ်သံလုံ၊ လွင်းပိုင်တတ်၊ ကန်မီးသဖေးလိင်၊ ငဖေန် ကန်တိတ်တိုင်ဂူန်းကေ၊ ဆွဲလမ်း ဂူန်းကေ၊ လိမ်လှိုင်းဆီ) ကမ်၊ ပန်ရှ်၊ လွင်းပိုင်တတ်သိမ် လန်မိုင်းရှမ်းတုမ် ခပ်ဂိတ်သုမ်၊ ငမ်းသေ တေ လီယွမ်းရှပ်ပီခ် သုန်၊ တတ်သိမ် လိုင်းငပ်ပိုင်း (Original Jurisdiction) ယူယဝ်။ လိုင်းလောင်းခိုင်းလမ်းဂူ န်ကေ၊ ဆီ၊ ဆွဲလိပ်မိုင်းယမ်းကန်ဝါး၊ ဖိုင်၊ တေလှိုင်းလွင်းပိုင်တတ်သိမ်ခွင်ရှင်းခေ၊ တု၊ လှိုင်းလုံ၊ လွင်းပိုင်လမ်းတြးဆွဲပိုင် (Formal Court) ကန်မွပ်ဝံ၊ ကျ၊ ဆျ၊ လူလုံးပန်းပိုင်ကန်ပိုင်ပံး (Statute Law) ဆန်၊ ငလ၊ မိုင်းယမ်းကန် ကမ်၊ ရှာန်လုံခိုင် ခေးတိတ်တတ်၊ ကန်ကွပ်၊ မးတီး၊ လွင်းပိုင်တတ်သိမ် ခွင်ရှင်းခေသေ ယွန်းခိုန်ခိုန်လုံ၊ ငမးယိုန်တိုင်၊ ထိုင်လုံဆန်၊ တေလံးရှပ်ပာင်၊ ဝါး၊ သုန်၊ ပိုင်ပံးရှင်း ခေးခွင်လောင်းခိုင်း ငလ၊ လွင်းပိုင်တတ်သိမ်ခွင်ခမ်းခမ်းဆီ၊ ပီခ်ပွတ်တွန်းခွင်လွင်းပိုင်ဖန်တီးရာ ဆီယူယဝ်။

ဆင်၊ ပါးဆေမးပုးဆိုင်ဆန်သေ တီးကန်ဝါး၊ ဂးလုံပံ၊ ပုန်းပီခ်တေ၊ သုန်၊ လီသုန်၊ ပီခ်ဂူန်း ဆန်၊ ကူးကွင်၊ ထူး လတ်ဝါး၊ " တီးကိန်တိယဆီ၊ ပေးဝါးလင်းဖျာလှိုင်ခပ်တံဆီ လိုင်းပီခ်မေးမန်း လီဂျွင်းလှိုင်းဆွဲခပ်ရေတံလွမ်းဆီ၊ ထင်းခပ်ယဝ်၊ ရှိတ်လိုင်ဆီမး ရှိုင်ကျ၊ ယဝ်။ ဂမ်းလိုန်း တိန်းဖွင်းကိန်တိယ လင်၊ တိတ်တတ်ဝါး၊ ကန်ဆီ၊ ပီခ်ဖိုင်ထင်းငတေ၊ ဂေး၊ လုံးယူ၊ တေလံးဝံ၊ ဂးခန်၊ တေလံးဆပ်ယမ်၊ တေလံးရှပ်၊ ရှိတ်၊ လုံးယဝ်၊ ယွမ်းရှပ်ယူ။ ဂုလုံးဂး၊ ဖိုင်ထင်းဆီ၊ တုမ်တိုဝ်သံလုံဂူန်းငလ၊ ပါးယူ၊ လီကိုင်။ ဂွမ်းဆီ တိန်းဖွင်းလင်၊ ပိုင်ပံးပန်းပိုင်ရေ ကိုတ်ပိတ်ယဝ်။ ဆွဲလိပ်မိုင်းဆီးငတေ၊ ဖိုင်ပိုင်ထင်းတမ်း ကန်ကမ်၊ တုမ်တိုဝ်သံလုံဂူန်း ငလ၊ ပါးယူ၊ လီဆန်၊ ခိုင်းဂူန်းဖွဲမန်း လုံတိုင်းမး ကာန်၊ ပာင်၊ ကာန်၊ ရှိုင်ပီးကိုင်။ ကမ်၊ လုံးပန်းပိုင်ကန်ပိုင်ပံးသင်ရေ လိုင်းဖိုင်ပိုင်ထင်းတမ်း ကန်လုံတိုင်းမးလွမ်း ရှိတ်ရှုံးလမ်းဂပ်၊ လိုင်ဆန်ငတေ၊ ဂေး၊ ကန်ဝါးရှုံးသိုပ်၊ တင်းသမ်းမီးဝံ၊ ယူဆန်၊ လှိုင်၊ ခံးလုံခိုန်ယူ၊ " ဆီယဝ်။ လွင်းရှပ်ပာင်၊ ဆိုင်သုန်၊ လီသုန်၊ ပီခ်ဂူန်း ငလ၊ ဖိုင်ပိုင်ထင်းတမ်း ကန်တုမ်တိုဝ်သံလုံဂူန်း ကိတ်၊ ပါးယူ၊ လီ လိုင်ဆန်ဆီ၊ လုတ်တီးတိန်းဖွင်းဖေ၊ ရှိတ်ဖိုင်၊ မိုင်းကိန်တိယ ပိုင်ပံးပန်းပိုင်သေ ခတ်ခွပ်၊ ကိုတ်ရှမ်း၊ လီမးတေယူ၊ ဖိုင်ပိုင်ထင်းတမ်းသတီ (Sati) ကန်ရှိတ်ရှုံး ဂေးပီခ် မေးကိုတ်ဝံ၊ တင်းလင် လီလုးသင်းဂျူဝ်၊ လွမ်း ခပ်တူဝ်ဂေးဖွပ်လုတံဆန်ဆီ၊ မိုင်းကိန်တိယ လင်၊ ပိုင်ကွတ်၊ မီးပိုင်ဂုံသတီ ၁၈၂၉ (Bengal Sati Regulation 1982, regulation XVII) ငလ၊ ပန်းပိုင် ဂေးမသျှိန်ဂိတ်၊ ခေသတီ ၁၉၈၇ (The Commission of Sati(prevention) Act 1987) သေ ရှမ်းကိုတ်ရှုံးလီယဝ်။

ပိုင်းတု၊ လွတ်ခိန်တူဝ်ထိုန်၊ လုလိုင် ငလ၊ ရှာန်လီင်တွင်၊ ဝါးဆီသေ တီးရှပ်ရှပ်ရှမ်းလုံ ဆန်၊ ခိုင်းဂူန်းချင်းခပ် ပုးဖျာမိတ်ဂျ၊ မးဆန်၊ ကပ်ပန်းပိုင်လမ်းဆက်၊ မတ်တု ၁၉ *7၀၊ လိုင် လောင်းပီခ်လိုင်ဖိတ်ဖိုင်ယဝ်။ ဆမ်ထာန်ခွမ်၊ ဆမ်လိုက်ခါး ကန်ခိုင်းဂူန်းတု၊ ဝါးခပ် လီကပ်သု၊ ပုး ဆွဲပာန်တင်းဂိန်ဆန်၊ ပေးတမ်းခါးလိုင် ကပ်ပန်းပိုင်ယုမမ်းဂမ် ၁၈၁၇ ဝါးလိုင်

ပီဇ်ကန်တီ.လှုပ်လံးယူ,ယဝ်.*8။ ငဝ်းလံးလှိုင်းဆံးဆံ. တေဝါ; ပီဇ်ပန်ဂျာပန်းပိုင်သုန်ဂင်ဂုမ်းဂမ်လှိုင်
ဆံဂေးလံး; တေမာ်ထိုင်ဝါ; ဂွပ်ပိုင်;ကမ်,မန်းမန်း; လွှန်းပိုင်တတ်းသိန်ခူဆံးခဝ်းလေး; လှိုင်းလားဆံ.
ကမ်,ဂိုင်,ဆမ်သေ လင်,လံးလှိုင်,ဆမ်ဝံ. ဆံဂေးလှိုင်းယူ,ယဝ်။ ကပ်လွှန်းပိုင်တတ်းသိန်ခူဆံးခဝ်း မန်းမန်း;
တေ, လွှင်းခွင်းခမ်ပိုင်ဂူဆံး; လွှင်းခွင်းခမ်တီးလိန်ခွင် ဂူဆံးလုမ်းလားခိုဝ်းခဝ် လေး; ဖိုင်းပိုင်ထုင်းတမ်း
ကန်ထိုင်သိမ်းမားပာန်သိုပ်,ပာန်ဆမ်.ဆံ. လီဝံ.ဆန်းပီဇ် ပွတ်းတွန်းခွင် လွှန်းပိုင်ဖိုတ်တေရ
ကန်ကမ်,လားပိတ်;မဝ်မာင်ဆမ်.ယူ,ယဝ်။

ဂူဆံ.လွှမ်းပန်းပိုင်တတ်းသိန်ခူဆံးခဝ်း ဂိုဝ်,ဂပ်းမိုင်းမာန်;

လွှန်းပိုင်တတ်းသိန်ခူဆံးခဝ်းဆံ. ဆံးလွှန်းပိုင်ဖိုတ်တေရ ကန်မီးပိုင်ခွတ်,ဖွတ်;လှိုင်းမိုင်း
ကန်ယန်ဆိုင် ဆးလိန်ဆမ်.လှိုင် ကမ်,တပ်းဝံ.ပီဇ်လွှန်းပိုင်ခိုက်.ခါးကန်ဆိုင်;သေ ဆပ်.သား;
ဂေးယု, လှိုင်.ဆင်,မိုင်းမာန်; ကန်ယန်ပိုဆံ.ဆိုင် ဂူဆံးလုမ်းလားခိုဝ်းသေ ထိုင်တီးငဝ်းလံး
တေလံးသင်.မန်းဆိုင်တိုင်,ဂူဆံး ကန်လွှင်းပိတ်,ပိုင်;လေးလွတ်,ဆံ.တေ. ပီဇ်ကန်လမ်,လွှင်း
တု,တေလံးမန်းမန်း;ခိုက်လွှမ်းယူ,ယဝ်။ မိုင်းမာန်;ဆံ. ပေးတူလှိုင်းဆံးလွှန်းပိုင်တတ်းသိန်ဆံ
တိုက်.ရှပ်.လှိုင်. ပန်းပိုင်ထုင်းဖိုင်း; ကင်းဂလီတ်;ယူ,ဆင်,ဂပ်,လေး; မိုန်လှိုင်.ပန်ဂျာပိုင်ဂူဆံး
(လွှင်းဂူ.ဂူးသွန်.မိင်း; လွှင်းယွန်းသိုပ်,ပုတ်;ခွပ်;ပုလ်; လိမ်လှိုင်းဆံ.) ကန်ယန်ပိုဆံ.ဆိုင် ဖိုင်းပိုင်
ထုင်းတမ်းဖေး,သု,ဂိုဝ်းယမ် ကန်မန်းမန်း;မား လိမ်မိုင်း;ပာန်ခွပ်လှိုင်ဆီ တေ,ဝန်းမိုင်းဆံ.ဆမ်.
ယူ,တီးလွှန်းပိုင်တတ်းသိန် ယင်းယွမ်းရှပ်.မန်းမန်း;ယူ, မိုန်ဆံသေလေး; ဖိုင်းပိုင်ထုင်းတမ်း လေး;
ပိုင်ဖိုင်တတ်းသိန် ကန်ဂူဆံးလားခိုဝ်းလှိုင်;ယူ,လွှမ်းရှပ်ရှပ်;ဂျားလို့ လှိုင်.တိုင်းမားပာန်သိုပ်,ပာန်
လိမ်မိုန်.သိုက်;ဂွန်,ဆမ်. တေယွမ်းရှပ်.မန်းမန်း;လှိုင်.တိုင်းဂျာ, ဆံးခိုင်းပိုင်ဖိုတ်တေရ လှိုင်.ရှိုက်ဆံ
လီဝံ.လမ်,လွှင်းဂူဆံ.သွန်,ပု,ယူ,ယဝ်။ မိုန်လှိုင်. လှိုင်.သိန်းလှိုင်;လား လေး; တိုင်,တိုင်,သုန်,
တတ်းသိန်ဆံ. တေလံးမန်းတတ်းပိုင်ပီးလှိုင်;ပန်းပိုင်ဝံ. တီတ်;တေးဆမ်.ဆင်,ဂပ်, ဆင်,ရှိုက်တေ
ဂွန်းဂိုင်းပန်လံ; (ရှိုက်) တိပ်းတတ်းပန်လံ; လွှင်းခွင်းခမ်ဖေ,ပန်းပိုင် (Issues of Law)၊ လွှင်းခွင်းခမ်ဖေ,
ခေးမုန်း (Issues of Facts)၊ ပတိတ်;ခတ်;သုန်,ပိုင်တတ်း (Conflict of Jurisdiction)
ကန်ရှိုက်,မီးမားတီးဆးဂန်ပိုင်တတ်း ကန်ယန်ဆိုင်ပန်းပိုင် ကန်တိန်းဖွင်းမိုင်းရှပ်;တုမ်ပိုင်ပီးဆမ်.
လေး; ဆးဂန်ကန်တိပ်းတတ်းလှိုင်; ဖိုင်းထုင်းလုမ်းလားခိုဝ်းခဝ် ဆမ်.ဆံ. လှိုင်,လံးမီးတိုင်,ဂါန်
ကန်ဆိုင်;သေ ပိုင်;တု,တေရှိုက်;ပီဇ် လန်းဆမ်းတတ်းသိန် (Judicial Principle) ယိုင်,ဆိုင်;
ပိုင်ပီးသု,လံ; ဆံးပန်းပိုင်လန်းမိုင်းဆမ်.ဂေး; လီဝံ.ခိုက်.တွန်းဂူဆံ.ခံ;ယူ,ယဝ်။

လှိုင်;မိုင်းဂမ်;ဖွင်း; ကန်ယွမ်းလှိုင်. လွှန်းပိုင်တတ်းသိန် ခူဆံးခဝ်းဆမ်.ဆံ ပန်ဝံ.သုန်,ပိုင်တတ်း
ကန်လားမားတီးဆိုင်ဆံ. တမ်းတီးတိန်းဖွင်း တတ်းသိန်သုတ်းယွတ်; ကန်လံးရှပ်.ဝံ.
ကု,ဆု,ပိုင်တတ်း ဆိုင် လွှင်းခွင်းခမ်ဖေ,လန်းမိုင်းဆမ်. (ကမ်,ဆမ်) တီးလုမ်းတတ်းသိန်
ဖေ,လန်းမိုင်းဆမ်.ယဝ်. တီးမိုင်းမာန်;ဂေး; ပေးတေကပ်လွှန်းပိုင်တတ်းသိန်ခူဆံးခဝ်းဆင်,ဆမ်
သု,ပု;ဆံးခိုင်းပိုင်တတ်းသိန် မိုင်းရှပ်;တုမ်ဖိုတ်တေရဆံလှိုင် လှိုင်,လံးသု,ပု; တိုင်,ဂါန်

ဂေ့လိတ်းလွင်းခွင်းခမ် ကန်ခိုင်ယူယဝ်။ လှိုင်ဆန်. လမ်း လွမ်းဆင်,လွင်းပိုင်တတ်းသိန်ခူခမ်းခမ်း
သေ တေးတုးယွမ်းရှပ်. လွင်းပိုင်တတ်းသိန် ကန်လှိုင်ခိုင်ယိုင်,လိပ် ဆဲးဂေးယု,
ဆုံးလွင်းပိုင်တတ်းသိန် နှိတ်တေရဆန်. လှိုင်,လိပ်သုးပုးဂေး,သိုင်; လွင်းပိုင်တတ်းသိန် ကန်
တေဂိတ်,ခေ၊ ရှပ်.ပဂ်,လိပ်; ဂးပိန်ခေးတိပ်းတတ်း ကန်တေဂိတ်းရှ်; တုမ်.တိုဝ်.လုသုမ်း
သုန်,လိပ်သုန်,ပိန်ဂူခမ်း၊ သုန်,လိပ်သုန်,ပိန်လုဂ်းဂူခမ်းလိုင်;မိုင်းဂေး.ခိုင်;ဆန်.ဂု, ဂိန်,ဂိန်,ခိုင်ခိုင်
ယူယဝ်။ တု,ကန်ဆိ;ဆိ. လှိုင်,လိပ်ခိ;လုပုး တု,ထိမ်သု, သဖေးတြးပိုင်ဂါန်ဂိပ်,ဂပ်းသုန်,လတ်းပွင်
ကန်တေဂိတ်းသိုင်;လိပ်; လွင်းခိုခမ်းဆပ်.သိုင်;၊ မူဆိ.ခမး၊ ယုဂ်.လှိုင်; ကု,ဆု,သုန်,လတ်းပွင်
ဆန်.ဂွန်,ယဝ်။

ကန်လိမိတ်းပိုင်လှိုင်

- လွင်းတင်;သင်းမီးဝိ. လွင်းပိုင်ခိုင်;မိုင်းလှိုင်ယိုင်,လိပ် ဆုံးလိုင်;မိုင်းဆိ. ရှိုင်.ဝု; ဝု,တပဂ်းပိုင်
ခူခမ်းခမ်းသေ ယန်ဆိုင်ဝု,တဆန်.ယဝ်. မီးမးလွင်းပိုင်တတ်းသိန်လှိုင်ယိုင်,လိပ်ဆန်.သမ်.
ရှိုင်.ဝု; လွင်းပိုင်တတ်းသိန်ခူခမ်းခမ်းဆိယဝ်။ ပိုင်;တု, တေဂေး,သိုင်;လိုင်;မိုင်းနှိတ်တေရ တု,
တေဂိတ်းရှ်;ခိုင်;ယိန်,ခေ; ခလ; ထုင်းတမ်းခွင် လောင်းခိုင်းဖန်မန်းကမ်,ရှိုင်;ရှပ် ခလ; တု,
ဖေး,သိုင်;လွင်းပိုင်ခိုင်;မိုင်း ကန်ဂူဂိပ်လွမ်းဖန်,လိန်ဆု;တီးဆန်. လှိုင်,လိပ်မဂ်းမန်း
ဖေး,သိုင်; ဂါန်တတ်းသိန်ခူခမ်းခမ်းဆိ.ယဝ်။ တူင်,ဂါန်ခိုင်;ယိုင်, ကန်မီးမူ,ပိုင်လိလိသေ တေ
ဂေ့လိတ်းပန် လိပ်; လွင်းတွဂ်.တိန်.ဆုံးခေ; သုန်,ပိုင်ပုးခွင်လုမ်းလောင်းဖန်မန်း ခလ; ရှုန်းဂေး.လှိုင်
ဂေး.ဆန်.၊ ခလ;တင်း ပတိဂ်;ခတ်;သုန်,လတ်းပွင် လိမ်လှိုင်;ဆိ;ဆိ. ကမ်,လောင်းဝေးလွတ်;သေ
ရှု.ဂု;တေလိပ်;မီးယဝ်။

လုမ်းတြးဖေ၊သိုဂ်း ခလ; လွင်းထိုင်,ရှိုင်;လဂ်းသင်.ဖေ၊တတ်းသိန်¹⁰

လွမ်းဆင်,လဂ်းမိုင်း၂၀၀၈ သေ လှိုင်လုမ်းတြးရှုလွင်းလွင်း (လှိုင်လုမ်းတြးဖေ၊မိုင်း) ဆိ.
ပိုင်;တု,ရှပ်.တတ်းလှိုင်;လောင်းရှုန်းမိုင်းဆန်. ဆုံးခေ;မိုင်းရှုမ်းတုမ် ခလ; လှိုင်;လေးမိုင်းဆိ.
ကမ်,မီးလွင်းတတ်းခမ်း ကု,ဆု,သေ ပိန်ဝိ.လွင်းပိုင်လုမ်းတြးယိုင်,လိပ် (Single Court Hierarchy)
ယဝ်။ တိန်ဆင်းသုတ်းယွတ်; ဖေ၊တတ်းသိန် မိုင်းရှုမ်းတုမ်ဆိ. ရှုမ်းဂမ်ခမ်လိဂ်းဆိုင်
လုမ်းတြးဆုံးမိုင်းဆန်. တင်းသိုင်;ယဝ်။*2 ရှုလုးဂု; ကု,ဆု,တတ်းသိန်သုတ်းခွင်
တိန်ဆင်းဖေ၊တတ်းသိန် မိုင်းရှုမ်းတုမ်ဆိ. တေကမ်,လိပ်;တုမ်.တိုဝ်.တေး, လှိုင်လုမ်းတြးဖေ၊သိုဂ်း
ခလ; လုမ်းတြးဖေ၊ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းဆန်.ဆိ ပိုင်ပုးဝိ.ဆုံးလဂ်းမိုင်း

¹⁰ ဆုံးခိုင်;ပိုင်ဂါန်တတ်းသိန်နှိတ်တေရ,ဆန်. ကမ်,မီးခမ်းတွန်းလမ်,လွင်း တု,ကုပ်,လွမ်း လွင်းလုမ်းတြးဖေ၊သိုဂ်း
သေတု. ဆုံးတူင်,တိုင်,ဂါန်တတ်းသိန်မိုင်းမန်းဆိ. ပန်ကု,ဆု,ခိုဂ်.တွန်းလုန်.လှိုင်ဝိ. တီးလုမ်းတြးဖေ၊သိုဂ်းခလ;
မာ်ထိုင်ဝု; ဝိန်.ဝိ.ကမ်,လိပ်;သေ လင်,သု,ဝိ.တု,ပွတ်းတွန်းဆိုင်;ယဝ်။

၂၀၀၈ ယူ,ယဝ်။*3 ဂွမ်းအံ လိုဝ်းလုမ်းတြးဖေ၊မိုင်းအံ. ဆွမ်းလိုင်ဝင်လမ်းမာင်ဖေဝ်,¹¹ ကမ်,လောင်းခပ်;ဂ်ဝ် လွမ်း ခေးတိပ်းတတ်းခွင် လိုဝ်းလုမ်းတြးဖေသိုင်းအဆ်.သး။ ပိုဝ်းတၢ, လွမ်းပိုင်တတ်းသိခ်ခွင် လိုင်းမိုင်းလိုင်.တိုဝ်းဟိုင်;တီမုဝ်ခရေလီ တေဂ်အံ,ခိုင်ရှိုင်းဂိုအ်းလမ်း တ်အ်းဟွင်းသုတ်းယွတ်း; ဖေ၊တတ်းသိခ် (Supreme Court) အံ. တေလံ;ဝံ.တီး လိုင်းလွမ် ခွင်ဂါခ်တတ်းသိခ်သေ ယၢ,ရှ်း လုမ်းလောင်းကန်လုံ သုမ်,ငမ်းလံ; အဆ်.ယူ,ယဝ်.။ ကမ်,အဆ်ဂေး; ရှိုတ်,မီးလိုင်;လောင်းလိုင်.အင်,ရှိုတ် ဂေး;လမ်း သုခ်,တိပ်းတတ်းယဝ်.တူဝ်းသုတ်းထံ.အံ. အင်,ရှိုတ်တေတမ်းမီးတီး တ်အ်းဟွင်းသုတ်းယွတ်း; ဖေ၊တတ်းသိခ်ဂွလ်းအဆ်. လူဝ်,လံ;ပိုင်ပံ;ဝံ.အံ; ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းယူ,ယဝ်.။

လုမ်းတြးဖေ၊သိုင်းအံ. ခွတ်,ဟွတ်;လူလ်း; ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ၂၀၀၈ ငလး; ပန်းပိုင်တိုင်,ကန်သေ တေ လံ;တတ်းသိခ်တၢ, လိုဝ်းလုမ်းသိုင်းတပ်.မတေၢ, ဝး;အံဝံ.ယဝ်.။*4 ပန်းပိုင်တိုင်,ပိုင်အဆ်. ခွံ;မံထိုင် ပန်းပိုင်ဂ်ဂ်. တပ်.မတေၢ, ပီးခေၣ် (The Defence Services Act, 1959) အဆ်.ယဝ်.။ တၢ,ဂူတ်,ထတ်း လုမ်းသိုင်းတပ်.မတေၢ, တပ်.လိခ်၊ တပ်.အမ်.၊ တပ်.လုမ်းအဆ်. ခွတ်,ဟွတ်;ဝံ. လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်း;ဖေ၊သိုင်း (General Court- Martial)၊ လိုဝ်းလုမ်းတြး ဖေ၊သိုင်းလခ်.တိုင်း (District Courts-Martial)၊ လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်း; ဖေ၊ရှပ်;ထတ်း (Summary General Court- Martial) ငလး; လိုဝ်းလုမ်းတြးအံ;တပ်. (Summary Courts- Martial) အံ လံ;လံ;လိခ်.ယဝ်.။*5 လွမ်းအင်, မတ်.တၢ ၇၂ အံ;ပန်းပိုင်အံ;သေ လိုင်;ဟိုင်;ဟိုင်; ဖေ၊မိုင်း ကန်လိုဝ်းလုမ်းသိုင်း ပုခ်.ပိခ်အံ;ဂေး; ရှိုတ်,ထတ်းပိုင်တတ်း တီးလုမ်းတြး ဖေ၊သိုင်းအဆ်. ဂွလ်းယဝ်.။*6 လိုင်;ဟိုင်;ဟိုင်;ဟိုင်; ကန်လမ်,လွင်းတၢအံ,လုံဂေး;ယဝ်. ပေးတိုက်.ရှပ်,ပုခ်;ဟွတ်;သိုင်းတိမ်တီး; ကမ်,အဆ် ပေးပုခ်.ပိခ်တီး; ဖေ၊ဆွမ်းမိုင်းမာခ်; ကမ်,အဆ် တီးပိုင်သင်းသိုင်းလိခ်လိခ် ကန်တူဂ်းပုခ်;ဟွတ်;လူလ်း; ခေးလီ.သင်,ပိုင်ဖေဝ်,ခေးခေးအဆ်.လိုင် လုမ်းတြးဖေ၊သိုင်းဂွလ်း ရှိုတ်,ထတ်းတိပ်းတတ်း။ ယမ်းအင်,အဆ် လိုဝ်းလုမ်းတြးဖေ၊မိုင်း ကမ်,မီးသုခ်, ခပ်;ဂ်ဝ်ပိုင်တတ်းလွမ်းသး။*7 ခေးပိုင်ပံ;လိုင်;အံ;အံ. ဂွမ်းဝး;ကမ်,ပခ် လုမ်းတြးဖေ၊မိုင်း ထတ်းထိခ်လံ;ခိုအ်း၊ ကမ်,မီးသုခ်,တိုင်,လဝ်; ယွတ်;ခိုအ်းလံ;တီး လုမ်းတြးဖေ၊မိုင်းငလး; ပိခ်မား ခေးပိုင်ပံ; ကန်လောင်းရှိုတ်;ရှိုတ်;လုတ်;သုမ်း လွင်းတတ်းသိခ်တိုင်;ထမ်း တၢ,ရှုခ်;မိုင်းယူ,ယဝ်.။ အံ;ငလး; လင်,ပိခ်မား ခေးပိုင်ပံ;ကန်အေလမ်းထၢအံ လွင်းဝး; ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ကန်သုင်သုတ်း တၢ,လိုင်;မိုင်းအဆ်. ယင်းကမ်,ရှေ.ဂင်းပခ်ဝံ. လွင်းထိုင်,ရှၢင်း ငလး; လွင်းတိုင်;ထမ်းတၢ, ရှုခ်;သိုင်း ရှုခ်;မိုင်းအံ;ယူ,ယဝ်.။

ပိုဝ်းတၢ, ဂါခ်တတ်းသိခ်ဟိုင်တေဂရ ကန်လိုအ်းလောင်း,လမ်း လိုဝ်းခေးပိုင်ပံ;ဖေ၊တတ်းသိခ် ကန်ပုခ်; ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းအံ. လမ်.လွင်းလိုင်လိုင်တေ.ယဝ်.။ အံ;ဂါခ်တတ်းသိခ်ခွင် လိုဝ်းလိုင်;မိုင်းဟိုင် တေဂရအံ. တၢ,ဂေးလိတ်; လိုင်;လောင်းဖေ၊သိုင်းအံ ပုဂ်းတင်းဝံ.

¹¹ လွမ်းအင်, ပန်းပိုင်ဂ်ဂ်. တပ်.မတေၢ, မတ်.တၢ ၇၂ ပီး ခေၣ် သေ မီးခေးပိုင်ပံ;ခေးခေးဝံ.ဝး; လိုင်;လမ်းဖေ၊မိုင်း ကန်လုဂ်.တီးလုမ်းတြးဖေ၊သိုင်း ကမ်,ရှိုတ်,ထတ်းလံ; အံ;သေတၢ. လုင်းမိုင်းတေ.သမ်. ပေးဝး; လုမ်းတြးဖေ၊မိုင်း ငလး; လုမ်းတြးဖေ၊သိုင်း ထွင်ဂန်လွင်းသုခ်,ပိုင်တတ်းယဝ်.လိုင် လိုဝ်းလုမ်းတြး ဖေ၊သိုင်းဂွလ်း ဂံ.လေ,ပေ.ပုခ်;သေ လုဂ်.တီးလုမ်းတြးဖေ၊မိုင်း; ခိုအ်းထိုင်ခိုအ်းတၢ,လံ;သုခ်,ပိုင်တတ်း အံ. ကမ်,အပ်.တေးမီးမား။

လုမ်းတတ်းသိခ်ဇေ၊သိုဂ်း ကမ်၊ဆခ် လုမ်းတြးဇေ၊သိုဂ်း ဆံသေတၢ၊ တီးလုမ်းထိုဝ်းဆခ်.ဆံ. ဂွလ်းပခ်လုံ.ကၢ၊ဆၢ၊ ငလး သုခ်၊ပွင် ကခ်ခတ်းခွပ်,ဝံ.ယဝ်.။ လွဂ်းပိုင်လုမ်းတြးဇေ၊သိုဂ်း ကခ်ခွတ်,ဗွတ်းလူလ်း လဂ်းမိုင်း ၂၀၀၈ မတ်.တၢ ၂၀(ခ) ငလး ၃၁၉ ဆခ်.ငတ. ပခ်ဝံ.ကၢ၊ဆၢ၊ ပိုင်တတ်းသုတ်းသခ်ယဝ်.။ ကပ်မတ်.တၢ ၂၉၄ ဝးထိုင် ကၢ၊ဆၢ၊သုင်သုတ်း ခွင်လုမ်းတြးဇေ၊သိုဂ်းဆံ. ကမ်,လုံ; တီးဆ်းဗွင်းသုတ်းယွတ်းဇေ၊တတ်းသိခ် မိုင်းရှုမ်းတုမ် (Supreme Court of Union)။ ဂွပ်းဝး ကမ်,မီးလုမ်းလုံ လးလုံ ခပ်းဂ်ဝ်လံ; ခေးတိပ်းတတ်းခွင် ဗူးဂုမ်းဂါခ်ဇေ၊ဂ်တ်,ခေဆခ်.ယဝ်.။ တီးမိုင်းကေမရိဂခ်ငတ. လုမ်းတြးရှပ်.တတ်းခေးယွခ်းခိုခ်ဂမ်းလိုခ်း ခွင်လုမ်းတြး ဇေ၊သိုဂ်းဆံ. ပီခ်တီးဆ်းဗွင်းဇေ၊တတ်းသိခ် မိုင်းရှုမ်းတုမ် (Supreme Court) ဆခ်.ဂွလ်းယဝ်.။

လုမ်းတတ်းသိခ်ဇေ၊သိုဂ်း ကခ်ပုဂ်းတင်;လူလ်း မၢၤသုလေး (Martial Law) ငလး လုမ်းတြးဇေ၊သိုဂ်းဆံ. သဗေးမခ်း ကမ်,မိုခ်ဂခ်။ ထိုဝ်းလုမ်းတြးဇေ၊သိုဂ်းဆံ. ပီခ်ကခ်ခွတ်,ဗွတ်းဝံ.ခေးခေး တၢ၊တတ်းသိခ်ခိုင်လုဂ်းသိုဂ်းခပ် ဂ်ဝ်,လူလ်းမံမီး ပိုင်သိုဂ်းဆခ်.ယဝ်.။ ဂွလ်းဂး တီးလုမ်းတြးဇေ၊သိုဂ်းဆံ. ပခ်လုံ.ကၢ၊ဆၢ၊ ကခ်ခတ်းခွပ်,ဝံ.ဂွလ်း။ လုမ်းတတ်းသိခ်ဇေ၊သိုဂ်းငတ. ကမ်,တၢပ်းမီးခေးဝီခ်.သင်သေ ဂူတ်,ထတ်းပိုင်တတ်းလံ;တီး ဂူခ်းမိုင်းဗင်းဂၢ၊ ဆခ်.ယဝ်.။ ဆ်းဆးတီးကခ်ပိုင်ကွဂ်,ဝံ. မၢၤသုလေး (Martial Law) ဆခ်. ထိုဝ်းဗူးဂွခ်းထိုင်းသိုဂ်းဆံ. တင်;လုမ်းတတ်းသိခ်ဇေ၊သိုဂ်းသေ ရှပ်.တတ်းလိုင်;လၢင်းလံ;ယူ,ယဝ်.။ ဗွင်းယၢမ်းဆင်,ဆခ် လုမ်းတတ်းသိခ်ဇေ၊သိုဂ်းဆံ. ကပ်ခေးလံ;လုံတီး ဗူးဂုမ်းဂမ်ဇေ၊ဂ်တ်ခေသေ ပိုင်လံ;တၢမ်,တၢ်ဂွခ်,ယဝ်.။ ခေးပိုင်တတ်းကခ်ကွဂ်,ယဝ်.ဆခ်.ဂေး ဗူးဂုမ်းဂမ်ထိုင်း ထွမ်ဇေ၊ဂ်တ်, ခေဆံ. ခိုခ်းငမးလံ;ဆင်,ဂၢင်လုံမခ်းယဝ်.။*8 ခၢင်းယၢမ်းပိုင်ကွဂ်,ဝံ. မၢၤသုလေးဆံ. ပိုင်;တၢ၊ဂူခ်းမိုင်းလမ်း ပီခ်ခၢင်းလုတ်းသုမ်း ဂါခ်တတ်းသိခ် ကခ်လွတ်းလိဝ်းတိုင်းထမ်းဆခ်.ယဝ်.။ ခေးတိပ်းတတ်းလုမ်းတတ်းသိခ်ဇေ၊သိုဂ်းဆံ. ကမ်,မီးသုခ်,ယွခ်းတၢင်,ခေးယွခ်းခိုခ် ငလး သုခ်,ဝၢဂ်းခိုခ် တီးလုမ်းတြးဂူးလွင်;လွင်;ဆခ်.ငသး။ ဂွပ်းဆံ ယွခ်.မီးဝံ. ပဂ်းပိုင် ခေးလတ်းဇိခ်ထိုင်.ဆခ်ငလး ကမ်, လၢင်;ရိုတ်းရှုး လဂ်းသင်.ဇေ၊တတ်းသိခ် ကခ်လွတ်းလိဝ်းဆခ်. ဂ်ခ်,ခိုင်လံ;ဂွလ်းကမ်,ဂၢး ဗိုတ်တေရတီမုတ်ခရေလီ ကခ်ထိုခ်းလၢင်,ဂေး တိုခ်းဝးကမ်,မီးလံ;။ ခေးပိုင်ပီးထိုင်းကခ်ဝးမးဆံ. ပီခ်လွဂ်းပိုင်ရှုဂ်းရှု. ကခ်ကူမ်ကိုခ်ဝံ. သုခ်,လွတ်းလိဝ်း သုခ်,တိုင်းထမ်းခွင်ဂူခ်းမိုင်းဆခ်.ယၢင်,ဆိုင်;ယဝ်.။

လုမ်းတြးဇေ၊သိုဂ်းဆံ. တေလံ;တမ်းတီးတုး လွင်;လီ.သင်,ဂုမ်းဂွခ်းခွင် လဂ်းသင်.ဇေ၊တတ်းသိခ်ဂူ ခ်းမိုင်းဂွလ်းကမ်,ဂၢး တေလံ;မီးပး တၢင်.တိဂ်းတၢင်,ပိုင် ကခ်လၢင်;ရိုတ်းရှုး လဂ်းသင်.ဇေ၊တတ်းသိခ် (ပိုင်ခိုဂ်.လမ်း ကခ်မီးဆ်းထိုင်;မိုင်း ပံ,ပေးမီးတူဝ်ထူပံးတီမုတ်ခရေလီ) တေဂ်ခ်,ခိုင်ရှိုင်းဂိုခ်းဆခ်.ဂွခ်,။ ကူး ကွင်,ထူး ဂေး.ပီခ်ဗူးဂွခ်းရှုင်းရိုခ်း Federal Law Academy လၢတ်းဝး ခိုင်းပိုင်သီ,ယၢင်, ကခ်ထိုဝ်းလဂ်းဆမ်းဇေ၊တတ်းသိခ် ဂ်ခ်,ခိုင်ရှိုင်းဂိုခ်းခပ် လီလံ;မီး ကခ်ဝး 'Independent, Impartial, Efficient, Resource Rich 'ဆံ. ကမ်,ဝးတီးမိုင်းလုံ တိုခ်းလမ်,လွင်;ဆံယဝ်.။ "ဂါခ်တတ်းသိခ် ကခ်လွတ်းလိဝ်း လိတ်းဇေ၊ ကခ်မီးလွင်;ဗိုမ်.ပခ်ရှိုင်းတိုခ်းကခ်လူဝ်,ဆခ်.ဆံ. လီမီးဆ်းထိုင်;မိုင်းကိုင်;။ ကွခ်ဆးသုတ်း လူဝ်,တမ်းပိုင် ကခ်ဝးလူဝ်,လံ;မီးဆခ်.ကိုင်;။ ဆခ်.ငတ.ဂေး;

ကန်လုပ်မိန်း တင်းမိုင်းမာန်း ကန်မီးလွင်းပိတ်၊ ပိုင်းဆမ်လီတီး နှိုင်းယမ်းခိုင်းပိုင်လုံ၊
ငဝ်းလါးဆမ်လိခ်ဂိုခ်နောလုံ၊ ငဝ်းလါးပါးမိုင်းလုံဆမ်ယူယဝ်။ လွင်းပိုင်ကန်လုံ တေသင်ထုဂ်၊
လိုင်သုတ်း တျ၊ မိုင်းမာန်းဆံ တျ၊ ပန်ခေးလျာန်ဆမ်။ နိုခ်လိဂ်းဂိုခ်းတမ်းကန်ဆံ။ ကမ်၊ လိး
ယိုင်းကား၊ ပိခ်ဂေး၊ ကမ်၊ ပိခ်လိး။

ခိုင်းပိုင်ခိုက်၊ ခါးလမ်၊ လွင်းခွင် လွင်းပိုင်နိုတ်တေရ ကန်ဝါး နှိုင်းငမ်းရှင်းခေ (Self-rule)၊ လိဂ်၊ ထာခ်း
နှိုင်းငမ်း (Shared Rule) ဆံ။ ကိုင်ဆိုင်ငဝ်းလါးပါးမိုင်း၊ ပါးရှပ်၊ ရှပ်ဂိုင်းယမ်၊ ဂွမ်းလတ်း၊ ငလး၊ ဆေးတီး
နိခ်၊ လိခ် လိုင်းမိုင်းနိုတ်မန်းသေ နှိုင်းရှင်းပိတ်၊ ပိုင်းဂန်ဝ်းငလး၊ ကန်လုံသင်ထုဂ်၊ တင်း
လိုင်းမိုင်းတူဂ်၊ ဆံဂေး၊ လိုင်းလုံ၊ ဂျ၊ လိုင်းဆမ်ယဝ်။ နှိုင်းရှင်းခမ်းတွန်းလုံ၊ တိုင်းကျ၊ ဆေး၊
ဆုံးငေးလုမ်းလုံပိုင်လိုင်းခပ်ဆံဂေး၊ လွမ်းဆင်၊ လွင်းပိုင်လုံပိုင်လိုင်း (Governance System) သေ
ပိတ်၊ ပိုင်းဂန်ယူယဝ်။ တီးလိုင်းလိုင်းမိုင်းကန်လုံ၊ တိုင်း လွင်းပိုင်ပျလိမ်ဆမ်ဆံ။ လုမ်းလုံပိုင်လိုင်း
ကန်နှိုင်းငမ်းဆံ။ လွမ်းလုလုးထွန်ကပ် ဆုံးတီးနှိုင်းနှိုင်း နေ၊ ရှိုခ်းနှိုင်းသေခွတ်၊ နှိုင်းငလး၊
လွင်းလိဂ်၊ မိင်၊ ကျ၊ ဆေး၊ ဆံ။ ကမ်၊ မီးလွင်းတိဂ်၊ လိင်းပုတ်းခတ်၊ ဂံ၊ လေး၊ ခုခ်းလေးဝ်။ ဆုံးငေး၊
ဂန်သုခ်၊ တူဂ် နှိုင်းရှိုင်းလိုင်းကပ်ပုခ်းနှိုင်း နေ၊ နှိုင်းငမ်း ငလး၊ နေ၊ ရှိုခ်းနှိုင်းဆမ်ယူယဝ်။
လွင်းခုခ်းလေးဝ်၊ လိုင်းဆမ်ဆံ။ နှိုင်းယွမ်းမန်း ပေး၊ သု၊ ဆိုင် ခမ်းတွန်းနေ၊ တတ်းသိခ်နိုတ်တေရ
တင်းဆမ်ယဝ်။ တီးလိုင်းလိုင်းမိုင်း ကန်လုံ၊ တိုင်းလွင်းပိုင်လုံလိုင်းဆံ။ မိုင်းလိဂ်၊ ငလေ့၊ လိုင်း
ကျ၊ ဆေး၊ ဆံ တမ်းတီးနေ၊ နှိုင်းငမ်း၊ နေ၊ ရှိုခ်းနှိုင်း ငလး၊ နေ၊ တတ်းသိခ်ဆမ်။ လွင်းရှပ်၊ ပုခ်းနှိုင်း
လွင်းရှိုတ်းပုခ်းနှိုင်းရှိုင်းတွန်းတွန်း၊ ကန်ဂပ်၊ နှိုင်းရှိုင်းဆမ်။ လုဂ်းလင်းဝ်၊ ရှိုင်းနှိုင်းယဝ်။
လင်၊ ဆမ် ဆင်၊ ရှိုတ်လွင်းပိုင်ပိခ်၊ ပိ၊ ရှိုင်းရှိုင်း (Check and Balance System) တေဂိခ်၊ နိုင်ရှိုင်းဂိုခ်းဂေး၊
ရှိုတ်းသင်လိးငလး၊ ဆေးဂန်ခမ်းတွန်းလုံနှိုင်းမန်းဂေး၊ ခိုင်ပိုင်ရှိုင်းရှိုင်းနှိုင်းဂန်လိးယဝ်။ မိုင်းဝါး၊ တေ
နေ၊ သင်ဂေး၊ ဂါ၊ လွင်းပိုင်နိုတ်တေရခွင်မိုင်းမာန်းဆမ်ဂေး၊ တေလိးခိးလုံဆပ်၊ သင်ဆိုင်
လွင်းပိုင်လုံပိုင်လိုင်းဆံ။ တိတ်းဆိတ်းယူယဝ်။ လွင်းလွတ်းလိဂ်၊ လွင်းတိတ်းထမ်း လိမ်လိုင်းဆံဆံ။
ကပ်ပိုခ်၊ ထာခ်ဝါးလိုင်း ပိုင်းကိုင်ဝ်၊ ဆိုင်လွင်းဂိခ်၊ နိုင်ရှိုင်းဂိုခ်းခွင် ဂန်တတ်းသိခ် နိုတ်တေရ
ဆမ်ယဝ်။ ပိုင်းတျ၊ လွင်းပိုင်နိုတ်တေရမိုင်းဆေး၊ တေလွတ်းလိဂ်းသေ၊ လုဂ်းမန်းလိးထေး၊
ကမ်၊ တပ်းပိုင်းကိုင်သင်ဆမ်။ လွင်းခမ်းကပ်းလိုင်းနှိုင်းတတ်းသိခ် ငလး၊ လွင်းပုတ်းထွတ်းရှိုင်းလုံ၊
ဂန်ပန်ငိုခ်းလိခ်လုံ လိုင်းဆံဂေး၊ တေလိးလတ်းနိခ်ဝ်၊ တိတ်းဆိတ်းကမ်၊ ဂေး၊ နိခ်၊ တိမ်းပိုင်ပါးဝ်၊ ပေး
ပန်းပိုင်ကန်တိတ်းတေးရှိုင်း၊ လင်၊ တေနေ၊ သင်လိး လွင်းပိုင်တတ်းသိခ် နိုတ်တေရ
ကန်လွတ်းလိဂ်း တိတ်းထမ်းဆမ်ယဝ်။

ခေးမုခ်းကန်လိဂ်းထိမ်ထိင်း တျ၊ လွင်းပိုင်တတ်းသိခ်နိုတ်တေရခွင် မိုင်းမာန်းမိုင်းဆေးလမ်း လွ
င်းပိုင်လမ်းတြေး၊ ပိုင်ခွတ်၊ နှိုင်းငလး၊ ကျ၊ ဆေး၊ ကန်မွပ်းပန်သုခ်၊ ပိုင်တတ်းဆမ်ယဝ်။ မိုင်းဝုခ်း
ခိးလွင်း လွင်းပိုင်လမ်းတြေးဆမ်။ လိုင်းလမ်းတြေးဆံ။ တေလုံ၊ တိုင်းလွင်းပိုင်လမ်းတြေးယင်၊ လိမ်သေ
ပိုင်းတျ၊ လိုင်းလမ်းတင်းသိင်၊ တေကပ်ကျ၊ ဆေး၊ သုခ်၊ ပိုင်သုတ်းခွင် ဂန်တတ်းသိခ် မွပ်းကပ်းပန်
လမ်းတြေးသုတ်းယွတ်းမိုင်းရှိုင်းတုမ် (Single Court Hierarchy) ဆမ်ရှိုတ်၊ ကမ်၊ ဆမ်
ပိုင်းတျ၊ လိုင်းလမ်းလိုင်းဂပ်း ဂါ၊ တင်း ပန်းပိုင်လင်၊ လေးမိုင်းဆံ။ တေကပ်ကျ၊ ဆေး၊ ပိုင်တတ်း

ကန်သုင်သုတ်: မွပ်းကပ်းပန် လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းလေးမိုင်း (Dual Court System) ငအ,၊
တေလုံ.တိုဝ်း လွင်းပိုင်လိဂ်,ထာခ်း ရှိပ် ရှမ်းရှမ်း (Shared and Integreated System) ၇၂.အိ
တေလုံ.ခိးလုံကွန်တင်းယူ,။ ပိုဝ်းတၢ,ဂေးလိတ်း လွင်းခွင်းခမ်အေ,ပဂ်းပိုင်လင်းမိုင်းအိ. ပုဂ်းတင်း
လုမ်းတြးခေခေ ကန်လွတ်းလိဝ်းအခ်.သေ တေလုံ.တိုဝ်းလးတင်း လွင်းခိုခ်းအပ်.သင်း
လူလုံ;လင်းမိုင်း (Constitutional Review) ရှိပ်, ကမ်,အခ်ဂေး လုံ.တိုဝ်း လွင်းခိုခ်းအပ်.သင်း
လူလုံ;အေ,တတ်းသိခ် (Judicial Review) လိုင်းအင်, မိုင်းကေမရိဂန်သေ လွင်းခွင်းခမ်အေ,လင်းမိုင်း
အခ်. တေကပ်လွင်းပိုင်လုမ်းတြးဂူးလွင်းလွင်း ဂေးလိတ်းတိပ်းတတ်းရှိပ်အိ လိမ်လိဝ်းအိ; တေလုံ.ခိးလုံ
အပ်.သင်းယူ,ယဝ်.။ ဂန်ပဂ်းပိုင်ရှမ်း,ငမ်းခွင်လိုင်;မိုင်းခိုင်;လုဂ်းအိ. လွင်း,မီးလွင်းအေ,သင်း
လွမ်းပိုင်တြး ငလ; လွင်းတိင်းထမ်းရှိပ် ကမ်,မီးအိ. ကိင်ယခ်အိဝ်ကန်ဝး လွင်း,မီးလွင်းဂေး,သင်းလိ;
လင်းသင်.အေ,တတ်းသိခ် ကန်လွတ်းလိဝ်းရှိပ် ကမ်,မီးအခ်.ယဝ်.။ ခခ်းတွမ်းအေ,တတ်းသိခ်
ကန်လွတ်းလိဝ်းသေ ဂိခ်,ခိုင်ဂိုင်းဂိုခ်းအိ. လင်း,ပိခ်လိ;လွင်းဂမ်.ဂိမ်ကန်ဂိုင်းယုံ, ပိုဝ်းတၢ,လွင်းပိုင်
အိတ်တေရတီမုတ်ခရေလီ ကန်တင်းသင်းလိ;ခါဝ်းရှိပ်အခ်.ယဝ်.။ မိုင်းဂေး,သင်း လိုင်းမိုင်းအိတ်တေရ,
အခ်. တၢ,တေခွတ်,အွတ်း တူင်,ဂန်တတ်းသိခ် ကန်လွတ်းလိဝ်းဂိခ်,ခိုင် ရှမ်းမီးလွမ်း
လခ်.မိုင်းရှမ်းတုမ်, လခ်.လေးမိုင်း လိမ်တင်း လုမ်းတြးဂူးလခ်.လခ်.အိ. ပိခ်ကန်လမ်,လွင်းတေ.
တေ.ဝးဝးယဝ်.။

တီးလွင်းပိုင်အိတ်တေရ,အိ. လိုင်းလုမ်းတြး ခွ်းတမ်းမီးခေခေလိုင်းရှိပ်ဂေး,ယဝ်. ကန်
တေလုံ.ခိးလုံပိုင်လိုင်ငတေ. တၢ,ထိမ်သုံ,ပးခေးပိုင်ပး ကန်ဂိတ်,ခေပခ် သုခ်,လိ;လွတ်းလိဝ်း၊
သုခ်,လိ;လွင်းတိင်းထမ်း ခွင်ဂူးမိုင်း ယၢ,ရှမ်းလိ;လုသုမ်း၊ တုမ်.တိုဝ်.အခ်.ယဝ်.။ ကိင်အိဝ် ပိုခ်းလင်၊
အိုင်;ယိခ်,ငင;လိုင်းမိုင်း၊ လွင်းပိဂ်,ပိုင်းခိုင်းဂူး၊ ဂွမ်းလတ်း၊ အိုင်ဂျင်းအမ်.လိခ်အိခ်အေ ငလ;
ရှိုင်းတိုခ်းလင်း ကန်ဝဂ်.ငမ်ခုလုံ.၇ အလိ;အခ်.သေ ပိုင်အိုင်အိတ်တေရ,မိုင်းလုံမိုင်းအခ်.ဂေး;
ရှိပ်;ဂျင်းဂန်ဂျၢ,ယူ,ယဝ်.ငလ; တေမဂ်းတတ်းဝး ပိုင်ခွတ်,အွတ်းပခ်,ရှမ်းအေ,တတ်းသိခ်
ခွင်မိုင်းလုံအိ. ပိခ်ကန်လိသုတ်းအိ ကမ်,လင်းငသ;။ မိုခ်လိုင်.လွင်းတင်းပးအိဝ်အိ;အင်,ဂပ်,
ကမ်,လုံ;မိဝ်းလိဂ်;လးလိ;ငးငးသေ ခွ်းလမ်ပိခ်ဝ်.ခေးပိုင်ပး (တူဝ်ယိုင်,- လွင်းပိဂ်,ပိုင်းဂန်
ကန်ဂိုဂ်းပိုခ်းမး) အခ်.ဂေးမီး၊ အေ,အိုင်;သမ်. ခေးယိုခ်းယွခ်း ကန်လုဂ်.တီးလုမ်းလင်း
လိုင်းကမ်,မိုခ်ဂန်ကွဂ်,မးလုံ၊ ဂင်လုံသအေ ကန်တမ်းလိ;လွမ်းလုံပခ် ပိုဝ်းတၢ,လိ;
ခေးတုဂ်းလုင်းလုံ၊ အိုင်;ယိခ်,ငင; ထုင်းတမ်း ရှိတ်းရှမ်းဂူးသမ်,သိခ်ပိုင် ကန်လုဂ်,လိ;အပ်.ယမ်ပုံ.ပးလုံ
လိုင်းအိ.ဂေး; တေပခ်;ကွဂ်,အိုင်ဂျင်းလွင်းပိုင် ကန်တေလုံ.တိုဝ်းလင်းမိုင်းအခ်.ဝ်.ယူ,ယဝ်.။
လမ်,လွင်းသုတ်းလမ်း တိုဂ်းတီးကမ်,ပိခ်လိ; ပိုင်အိုင်ကန်လိသုတ်း တၢ,လုမ်းလိုင်းကုပ်,ကွင်းဂန်အခ်.
တင်းသိုင်;ဂေး; လုဂ်,ခတ်းလုံ ရှမ်းပေးလိ;မးပိုင်အိုင် ကန်ဂူးအမ်ယွမ်းဂုပ်.လိ;၊ အေ,အိုင်;ဂေး;
ကန်အပ်.ယမ်ရှေ.ဂင်းပခ် သုခ်,လိ;သုခ်,ပိခ်ခွင် ဂူးမိုင်းဂေး.လုံဂေး.အခ်.သေ သမ်.ပိခ်ဂန်လိ;
တေ.တေ.အခ်.ယူ,ယဝ်.။

ကိင်္ဂာင်းပုဂ္ဂိုလ်

မတ်.တၢ် ၂၉၃၊ ပုဂ္ဂိုလ်လင်းမိုင်း၊ ခေးပိုဒ်အော်၊ မံ ၁၁/၂၀၀၈။

မတ်.တၢ် ၂၃ (ဂ) (၃) ပုဂ္ဂိုလ် ကန်မုန်.မေး ပုဂ္ဂိုလ်ဂါန်တတ်းသိန်မိုင်းရှုမ်းတုမ်အန်. ပွတ်းဂမ်းသီ၊ ပီး ၂၀၁၉၊ ပုဂ္ဂိုလ်တိန်အွင်း မိုင်းရှုမ်းတုမ် မံ ၂၅။

မတ်.တၢ် ၂၉၃၊ ပုဂ္ဂိုလ်လင်းမိုင်း၊ ခေးပိုဒ်အော်၊ မံ ၁၁/၂၀၀၈။

မတ်.တၢ် ၂၉၄၊ ပုဂ္ဂိုလ်လင်းမိုင်း၊ ခေးပိုဒ်အော်၊ မံ ၁၁/၂၀၀၈။

မတ်.တၢ် ၃၁၉၊ ပုဂ္ဂိုလ်လင်းမိုင်း၊ ခေးပိုဒ်အော်၊ မံ ၁၁/၂၀၀၈။

မတ်.တၢ် ၁၁၀၊ ပုဂ္ဂိုလ်ကိင်္ဂာ်.တပ်.မတေ၊ ပီး ၁၉၅၉၊ ပုဂ္ဂိုလ်ကိင်္ဂာ်. မံ ၄၃။

မတ်.တၢ် ၇၁၊ ပုဂ္ဂိုလ်ကိင်္ဂာ်.တပ်.မတေ၊ ပီး ၁၉၅၉၊ ပုဂ္ဂိုလ်ကိင်္ဂာ်. မံ ၄၃။

မတ်.တၢ် ၇၂၊ ပုဂ္ဂိုလ်ကိင်္ဂာ်.တပ်.မတေ၊ ပီး ၁၉၅၉၊ ပုဂ္ဂိုလ်ကိင်္ဂာ်. မံ ၄၃။

မတ်.တၢ် ၄၁၉၊ ပုဂ္ဂိုလ်လင်းမိုင်း၊ ခေးပိုဒ်အော်၊ မံ ၁၁/၂၀၀၈။ ပုဂ္ဂိုလ်အွင်းငမ်းအို၊ သိုက်း (Martial Law)၊ ခေးပိုင် မံ ၅/၂၀၂၁။

မတ်.တၢ် ၂၉၃၊ ပုဂ္ဂိုလ်လင်းမိုင်း၊ ခေးပိုဒ်အော်၊ မံ ၁၁/၂၀၀၈။

မတ်.တၢ် ၃၂၄၊ ပုဂ္ဂိုလ်လင်းမိုင်း၊ ခေးပိုဒ်အော်၊ မံ ၁၁/၂၀၀၈။

မတ်.တၢ် ၅၆၊ ပုဂ္ဂိုလ်အို၊ တတ်းသိန် မိုင်းရှုမ်းတုမ် ၂၀၁၀။

မတ်.တၢ် ၁၉၊ ပုဂ္ဂိုလ်ကိင်္ဂာ်.လၢဂ်းအိတ်း ၁၈၇၈။

မတ်.တၢ် ၁၃၊ The Burma Laws Act 1898

The Upper Burma Land and Revenue Regulation 1889

The Lower Burma Land and Revenue Act 1876

Section 179, The Constitution of Bolivia, 2009

The Constitution of the Republic of South Africa, 1996

သိန်းမင်္ဂလာ

- Aneme, G.A. (2015). Ethiopia: Legal and Judicial Plurality and the Incorporation of Traditional Dispute Resolution Mechanisms within the State Justice System. In: Non- State Justice Institutions and the Law: Decision-Making at the Interface of Tradition, Religion and the State . London: Palgrave Macmillan.
- Aroney, M and Kincaid, J. (2017). Courts in Federal Countries: Federalist or Unitarist. University of Toronto Press.
- Baffero, P. (2022). A Qualitative Analysis of Indigenous Justice and Legal Pluralism Bolivia. Thesis.
- BüchlerA. (2011). Islamic Law in Europe? : Legal Pluralism and Its Limits in European Family Laws. Farnham, Surrey, England ; Burlington, Vt: Ashgate.
- Cane, P. and Kritzer, H.M. (2013). The Oxford handbook of empirical legal research . Oxford England ; New York: Oxford University Press.
- Department of Justice, Canada. (2021) The Judicial Structure. Available at: <https://www.justice.gc.ca/eng/csj-sjc/just/07.html> , [Accessed 12 Dec 2022].
- Garcia, Y.C. and Carrillo, J.P.C. (2016). Cómo Citar El Artículo Número Completo Más Información Del Artículo Página De La Revista En redalyc.org Sistema De Información Científica Redalyc Red De Revistas Científicas De América Latina Y El Caribe, España Y Portugal Proyecto Académico Sin Fines De lucro, Desarrollado Bajo La Iniciativa De Acceso Abierto Universidad Autónoma Latinoamericana. Ratio Juris , [online] 11. doi:10.24142/raju.v11n23a6.
- Griffiths, J. (1986). What Is Legal Pluralism. Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law , 24.
- Hooker, M.B. (1975). Legal Pluralism . Oxford University Press. Isra, S., Ferdi, F. and Tegan, H. (2017). Rule of Law and Human Rights Challenges in South East Asia: a Case Study of Legal Pluralism in Indonesia. Hasanuddin Law Review , 3(2), p.117. doi:10.20956/halrev.v3i2.1081.
- International Development Law Organization (2014). Civil Law: Inheritance Law and Equality for Women (Session 9:2) . P-14.
- Kyed, H.M. (2017). JUSTICE PROVISION IN MYANMAR . [online] JSTOR. Available at: <https://www.jstor.org/stable/resrep13185> [Accessed 19 Dec. 2022].
- Longley, R. (2020). Understanding the Dual Court System, ThoughtCo . Available at: <https://www.thoughtco.com/dual-court-system-definition-4114784> [Accessed 15 Dec. 2022]

Mavciv, Arne. (2008). Some Comparative Comments to the Introduction of Constitutional Review, *The Constitutional Review*. CDL-JU. P-4

Sack, P.C. (1986). Legal pluralism: Proceedings of the Canberra Law Workshop VII.[online] National Library of Australia (new catalog) . Canberra: Law Dept., Research School of Social Sciences, Australian National University. Available at: <https://catalogue.nla.gov.au/Record/2198477> [Accessed 18 Dec. 2022].

Saunders, C. (2019), *Courts in Federal Countries*, International IDEA.

Tamanaha, B.Z. (2010). *Understanding Legal Pluralism: past to Present, Local to Global*. In: *Legal Theory and the Social Sciences: Volume II* . London: Routledge.

Yilmaz, I. (2016). *Muslim Laws, Politics and Society in Modern Nation States*. Routledge.

ထိုင်းထိုင်းမိုင်း ဖန်တီးစာရ (Federal States)

လွှဲပိုင် ပန်းပိုင်ထိုင်းမိုင်း ငလး ပီးကန်စတ,လို့.တိုင်း	
ရှမ်းတုမ်ကမရိဂန်,	ပီခ်လင်းမိုင်း ကန်တမ်းတိုင်,ဖိုခ်ဝီ.(Written Constitution)သေ တီးထိုင်းလေးမိုင်းဂေး မီးလင်းမိုင်း ကန်တမ်းတိုင်,ဖိုခ်ယဝ်။ ငတ,လို့.တိုင်း မိုင်းပီး ၁၇၈၇။
ဂျာမနီ	ပီခ်လင်းမိုင်း ကန်တမ်းတိုင်,ဖိုခ်ဝီ.(Written Constitution)သေ တီးထိုင်းလေးမိုင်းဂေး မီးလင်းမိုင်း ကန်တမ်းတိုင်,ဖိုခ်ယဝ်။ ငတ,လို့.တိုင်း မိုင်းပီး ၁၉၄၉။
ဆီပေ	ပီခ်လင်းမိုင်း ကန်တမ်းတိုင်,ဖိုခ်ဝီ. (Written Constitution) သေ တီးထိုင်းလေးမိုင်း (Province) ဆန်. ကမ်,မီးလင်းမိုင်းခေခေ။ ငတ,လို့.တိုင်း မိုင်းပီး ၂၀၁၅။
မိုင်းမာန်;	ပီခ်လင်းမိုင်း ကန်တမ်းတိုင်,ဖိုခ်ဝီ.(Written Constitution)သေ တီးထိုင်းလေးမိုင်းဆန်. ကမ်,မီးလင်းမိုင်းခေခေ။ငတ,လို့.တိုင်း မိုင်းပီး ၂၀၀၈။
မလေးသျား	ပီခ်လင်းမိုင်း ကန်တမ်းတိုင်,ဖိုခ်ဝီ.(Written Constitution)သေ တီးထိုင်းလေးမိုင်းဂေး မီးလင်းမိုင်း ကန်တမ်းတိုင်,ဝီ.တင်းလိဂ်ခေခေ ခေယဝ်။ ငတ,လို့.တိုင်း မိုင်းပီး ၁၉၅၇။
ကိန်တိယ	ပီခ်လင်းမိုင်း ကန်တမ်းတိုင်,ဖိုခ်ဝီ.(Written Constitution)သေ တီးထိုင်းလေးမိုင်းဂေး မီးလင်းမိုင်း ကန်တမ်းဝီ.ယဝ်။ ငတ,လို့.တိုင်း မိုင်းပီး ၁၉၄၉။
ခဆေတျ	ပီခ်လင်းမိုင်း ကန်တမ်းတိုင်,ဖိုခ်ဝီ.(Written Constitution)သေ တီးထိုင်းလေးမိုင်းဂေး မီးလင်းမိုင်း ကန်တမ်းဝီ.ယဝ်။ ငတ,လို့.တိုင်း မိုင်းပီး ၁၈၆၇။
ကောသတြေလျ	ပီခ်လင်းမိုင်း ကန်တမ်းတိုင်,ဖိုခ်ဝီ.(Written Constitution)သေ တီးထိုင်းလေးမိုင်းဂေး မီးလင်းမိုင်း ကန်တမ်းဝီ.ယဝ်။ ငတ,လို့.တိုင်း မိုင်းပီး ၁၉၀၁။

လွှဲပိုင်လှိုင်ပွင်ထိုင်း	
ရှမ်းတုမ်ကမရိဂန်	လို့.တိုင်း လွှဲပိုင်လိမ်ထိုင်း။ ထွမ်ထိုင်းဆီ. လှိုင်.တီးတီးနင်းဖွင်းလှိုင်တင်း ဂေး ကမ်,လို့. လှိုင်.တီးဂူးမိုင်း လှိုင်တင်းဂမ်းသိုင်းဂေး ကမ်,လို့.သေ လေးမိုင်းဖန်မန်း ဖန်,တီး လှိုင်လှိုင်တင်း ထွမ်ထိုင်း(electoral

	college)ကန်ကန်လုဂ်.တီ; ဂုန်းမိုင်းလိုဂ်;သုင်,ဆန်. လိုဂ်;တင်; လွမ်လိုင်;မိုင်းယပ်.။
ဂျာမနီ	လုံ.တိုဝ်; လွဂ်;ပိုင်လွမ်လိုင်; ငလ; လွဂ်;ပိုင်ပုလီမန် ခုန်းလေးဂန်ယပ်.။ လွမ်လိုင်;ဆီ. ပာင်တုမ်လိုင် မိုင်းဂုမ်း;တုမ်ဟိုတ်တေရ(Federal convention) လိုဂ်;တင်;သေ၊ မိုဝ်;ယာမ်; လိုဂ်;တင်;ဆန်. လွမ်လိုင်;ဆီ. တီ;ကေ,သုတ်; ကာယုတေလံ;တီမ်ယပ်. ၄၀။ လွမ်ဟွင်းလိုင်(Chancellor)ဆီ. လုဂ်.တီ;တီဆ်;ဟွင်းယာင်,ဆိုင် (the Bundestag)လိုဂ်;တင်;သေ လုဂ်.တီ;လွမ်လိုင်; မဂ်;မန်;ခါန်းကာပ်;ယပ်.။
အီပေ	လုံ.တိုဝ်; လွဂ်;ပိုင်တီဆ်;ဟွင်း (ရိုဂ်) ပုလီမန်။ လွမ်လိုင်;ဆီ. ပီဆ်ဂုဝ်ဆု;လိဂ်;လွမ်လိုင်;မိုင်းသေ၊ လွမ်ဟွင်းလိုင်ဆီ. ပီဆ်ဂုဝ်ဆု;လိုင်ပွင်လိုင်;ဟိုတ်တေရ,ယပ်.။ လွမ်ဟွင်းလိုင်ဆီ. ပီဆ်ပု;ဂုဝ်ဆု;ပု,တီ, ဆ်;တီဆ်;ဟွင်းယပ်.။
မိုင်းမာန်;	လုံ.တိုဝ်; လွဂ်;ပိုင်လွမ်လိုင်;သိုင်,ဂုဂ်;။ လုဂ်.တီ;ဂုန်းမိုင်း လိုဂ်;တင်;ဂမ်;သိုဝ်; ကမ်,လုံ;သေ တီဆ်;ဟွင်းသွင်ယာင်, ဂုမ်းရိုတ်; ပာင်ဂုမ် သေ တွတ်;ခိပ်;လိုင်;တင်;ယပ်.။
မလေးသျား	လုံ.တိုဝ်; လွဂ်;ပိုင်ရှေ့ခမ်းဂုပ်.တမ်းပိုင် ငလ; လွဂ်;ပိုင်ပုလီမန်။ ဂုဝ်ဆု;လိုင်;မိုင်းဆီ. လိုဂ်;ကပ်ဆ်;လပ်;ဟု. လေးမိုင်းဟွမ်;သေ၊ လွမ်ဟွင်းလိုင်ဆီ. ပီဆ်ဂုဝ်ဆု;လုမ်းလိုင်ပွင်လိုင်;ယပ်.။
ကိန်တိယ	လုံ.တိုဝ်; လွဂ်;ပိုင်လွမ်လိုင်;။ ဟေန်,တီ; လုမ်းလိုင်;တင်;လွမ်လိုင်;(electoral college)သေ လိုဂ်;တင်;ယပ်.။
ခအေတု	လုံ.တိုဝ်; လွဂ်;ပိုင်ရှေ့ခမ်းဂုပ်.တမ်းပိုင် ငလ; လွဂ်;ပိုင်ပုလီမန် ခုန်း လေးဂန်ယပ်.။ ခုန်/ဆိုင်;ရှေ့ခမ်းဆီ. ပီဆ်ဂုဝ်ဆု;လိုင်;မိုင်းသေ၊ လွမ်ဟွင်းလိုင်ဆီ. ပီဆ်ဂုဝ်ဆု; လုမ်းလိုင်ပွင်လိုင်;ယပ်.။
ကော့သတြေလျ	လုံ.တိုဝ်; လွဂ်;ပိုင်ရှေ့ခမ်းဂုပ်.တမ်းပိုင် ငလ; လွဂ်;ပိုင်ပုလီမန် ခုန်း လေးဂန်ယပ်.။ ခုန်/ဆိုင်;ရှေ့ခမ်းဆီ. ပီဆ်ဂုဝ်ဆု;လိုင်;မိုင်းသေ၊ လွမ်ဟွင်းလိုင်ဆီ. ပီဆ်ဂုဝ်ဆု; လုမ်းလိုင်ပွင်လိုင်;ယပ်.။

ဆုးလိန်မိုင်းဂုမ်းတုမ် ကန်ဂုမ်းဂုမ်းဂန်ဝံ.	
ဂုမ်းတုမ်ကေမရိုဂန်	လေးမိုင်း (၅၀) ကန်၊ ဆုးလိန်မိုင်းဂုမ်းတုမ် (၁) ကန်
ဂျာမနီ	လေးမိုင်း (Lander) (၁၆) ကန်
အီပေ	လေးမိုင်း (၇) ကန်

မိုင်းမာန်;	လေးမိုင်း (၇) ကန်၊ လေးတိုင်းလူင် (၇) ကန်၊ အားလိန်မိုင်းရှမ်းတုမ် ကန်မီးတုံးဖွင်းငမ်းလွမ်လိုင်း ဂမ်းသိုဝ်း (၁) ကန်၊ တိုင်းဖွင်းငမ်းရှင်းခေ (၁) ကန်၊ အားတီးဖွင်းငမ်းရှင်းခေ (၅) ကန်
မလေးသျား	လေးမိုင်း (၁၃) ကန်၊ အားလိန်မိုင်းရှမ်းတုမ် (၃) ကန်
ကိန်တိယ	လေးမိုင်း (၂၈) ကန်၊ အားလိန်မိုင်းရှမ်းတုမ် (၈) ကန်
ခအေတျ	လေးမိုင်း (၁၀) ကန် ငလး; အားလိန် (၃) ကန်
ကောသတြေလျ	လေးမိုင်း (၆) ကန် ငလး; အားလိန် (၂) ကန်

လွှမ်းပိုင်လုမ်းတြး	
ရှမ်းတုမ်ကေမရိဂန်	လုံ့တိုဝ်း လွှမ်းပိုင်လုမ်းတြးသွန်သွင်။
ဂျာမနီ	လုံ့တိုဝ်း လွှမ်းပိုင်လုမ်းတြးလိန်ထာန်; ရှိဝ် ရှမ်းရှမ်း။
အီပေျ	လုံ့တိုဝ်း လွှမ်းပိုင်လုမ်းတြးယာင်လိဝ်။
မိုင်းမာန်;	လွှမ်းပိုင်လုမ်းတြးရှူးလွင်းလွင်းအံ့. ကမ်,တတ်းခန်းကျ,အျ,ပန် မိုင်းရှမ်းတုမ် ငလး; လေးမိုင်းသေ၊ ပီခ်ဝံ့. လွှမ်းပိုင်တတ်းခန်းပန်လိလိကန်. တုံးတိန်းဖွင်းတတ်းသိခ် မိုင်းရှမ်းတုမ် (Single Court Hierarchy) အန်.ယဝ်။ အွန်းလိဝ်လိုင်းအန်. မီးတိင်း လုမ်းတြးအံ့,သိုဝ်း ငလး; လုမ်းတြးအံ့,ပန်းပိုင်လုမ်းမိုင်း ကန်တင်း သဝ်းလုန်းခိင်ဝံ့.ခေခေအံ့မန်းအန်.ဂွန်။
မလေးသျား	လုမ်းတြးရှူးလွင်းလွင်းအံ့. ကမ်,တတ်းခန်းကျ,အျ,ပန် မိုင်းရှမ်းတုမ်ငလး; လေးမိုင်းသေ၊ ပီခ်ဝံ့. လွှမ်းပိုင်တတ်းခန်းပန်လိလိကန်. တီးတုံး လုမ်းတြးမိုင်းရှမ်းတုမ် (The Federal Court) အန်.ယဝ်။ Sharia ကန်ပီခ် လုမ်းတြးအံ့,အေ,သျ,ဂိုဝ်းယမ်အန်. တင်းသဝ်းလုန်းခိင်ဝံ့.ခေ ခေယဝ်။
ကိန်တိယ	လုမ်းတြးရှူးလွင်းလွင်းအံ့. လုံ့တိုဝ်း လွှမ်းပိုင်လုမ်းတြးလိန်ထာန်; (ရှိဝ်) ရှမ်းရှမ်း အန်.ယဝ်။
ခအေတျ	လုမ်းတြးရှူးလွင်းလွင်းအံ့. လုံ့တိုဝ်း လွှမ်းပိုင်လုမ်းတြးလိန်ထာန်; (ရှိဝ်) ရှမ်းရှမ်း အန်.ယဝ်။
ကောသတြေလျ	လုမ်းတြးရှူးလွင်းလွင်းအံ့. လုံ့တိုဝ်း လွှမ်းပိုင်လုမ်းတြးသွန်သွင်ယဝ်။

ပိုင်ခွတ်,ဖွတ်းလုမ်းတြးရှူးလွင်းလွင်း; လေးမိုင်းရှမ်းတုမ် ငလး; လေးမိုင်း

ကမရိဂဏ်	<p>လှိုင်းလှမ်းကြားနှိတ်တေရ ရှိ၍ လှမ်းရှုမ်းတုမ်းအံ့ ရှပ်.တတ်းလံး; လှိုင်းလှမ်း ကန်ဂီဝ်,ဂပ်းတင်း ပန်းပိုင်လှမ်း.နှိတ်တေရ ရှိ၍ မှိုင်းရှုမ်းတုမ်းအံ့.သေ၊ လှိုင်းလှမ်းကြားလေးမှိုင်းအံ့. ရှပ်.တတ်းလံး;ယှိုင်းလှမ်း ကန်ဂီဝ်,ဂပ်းတင်း လှမ်း.လေးမှိုင်းအံ့.ယဝ်.။</p>
ဂျာမဏီ	<p>ကျ၊အ၊အ၊တတ်းသိခ်အံ့. ပခ်ဝံ.တီး လှိုင်းနှေးတတ်းသိခ်သေ၊ ကန်ဂျာ ပန်းပိုင်လှမ်း.တီးလှမ်းကြားမှိုင်းရှုမ်းတုမ်း တေလံးတတ်း၊ ပန်းပိုင်လှမ်း.တီးလှမ်းကြားလေးမှိုင်း တေလံး; တတ်းအံ့ ကမ်,မီး။ လှမ်းကြားကန်လှမ်း,ဂျာ ပေးဂီဝ်ဂပ်းတင်းလှမ်းပန်းပိုင်မား တိုခ်းရှပ်.တတ်းလံး;အံ့.ယဝ်.။</p>
အီပေ	<p>လှိုင်းနှေးတတ်းသိခ် တီးလှမ်းကြားလေးမှိုင်းအံ့. လှမ်း.တီးနှေးတတ်းသိခ်သုတ်းယွတ်း မှိုင်းရှုမ်းတုမ်း ခမ်းကပ်းယဝ်.။ လှိုင်းလှမ်းကန်တေ,မားတီး လှမ်းကြားသုတ်းယွတ်းလေးမှိုင်းအံ့.ဂေး လှမ်းကြားသုတ်းယွတ်းမှိုင်းရှုမ်းတုမ်း ရှပ်.တတ်းခေးယွတ်းခိုခ်လံးယူ,။</p>
မှိုင်းမာခ်း	<p>ပိုင်ခွတ်း,နှေးတုမ်း လှမ်းကြားမှိုင်းရှုမ်းတုမ်း ငလး လေးမှိုင်းအံ့. ပီခ်ပိုင်နှေးတုမ်းလင်ခေးလီဝ် ကန်နှေးတုမ်းလှမ်းရှုမ်းလှမ်း.လှမ်း.ဝံ. တုမ်းမှိုင်းရှုမ်းတုမ်းအံ့.ယဝ်.။ တီးလေးမှိုင်းအံ့. ကမ်,ဝံ.လှမ်းကြားကန်လှမ်းလံး;ခေးခေး ရှပ်ပိုင်တတ်းလံးပုတ်းခတ်း,ယဝ်.တူဝ်း။</p>
မလေးသျှး	<p>လှမ်းကြားရှုမ်းလှမ်းလှမ်းအံ့. ပီခ်လှမ်းပိုင် ကန်လီဝ်,လှမ်း.တုမ်းလင်ခေးလီဝ်အံ့.ယဝ်.။ Sharia ကန်ပီခ်လှမ်းကြားအေး,အေး,သျှ,ရှိုင်းယမ်အံ့. တင်းသင်းလှမ်းခိုင်,ဂန်တင်း လှိုင်းလှမ်းကြားရှုမ်းလှမ်းလှမ်းအံ့.ဝံ.ယဝ်.။</p>
ကိတ်တိယ	<p>လှိုင်းတိုင်း လှမ်းပိုင်လှမ်းကြားယိုင်,လီဝ် လှမ်း.တီး ဂေး,မသျှခ်,ခမ်းကပ်းတမ်းရှိုင်းလှိုင်းမှိုင်း ခမ်းကပ်းလှိုင်းနှေးတတ်းသိခ် လှမ်းကြားသုတ်းယွတ်းမှိုင်းရှုမ်းတုမ်း၊ လှမ်းကြားသုတ်းယွတ်း လေးမှိုင်းအံ့.ယဝ်.။</p>
ခေတု	<p>ရှုမ်းလှမ်းကြားအံ့. မီးကျ၊အ၊တတ်းသိခ်ရှင်းခေးသေ လီဝ်,ဝံ.(၄)လှမ်း.ယဝ်.။ ၁။ လှမ်းကြားလေးတွမ်း ငလး အေးလိခ် (လှမ်းထမ်းတုမ်း) ၂။ လှမ်းကြားသုတ်းယွတ်းလေးတွမ်း ငလး အေးလိခ် (လှမ်းထမ်းအိုင်) ၃။ လှမ်းကြားရှပ်.လှိုင်းယွမ်းခိုခ် လေးတွမ်း ငလး အေးလိခ် ကိတ်,တင်း လှမ်းကြားရှပ်.လှိုင်းယွမ်းခိုခ်မှိုင်းရှုမ်းတုမ်း ၄။ လှမ်းကြားသုတ်းယွတ်းလှိုင်းမှိုင်း၊ လှမ်းကြားရှပ်.လှိုင်းယွမ်းခိုခ် လှမ်း.လှိုင်းသုတ်းဂေးလှမ်းယဝ်.။</p>

ကျောသကြေလျ	ကျော၊အကျော၊တတ်းသိအ်အ်. တမ်းဝံ.တီ; လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းမှိုင်းရှုမ်းတုမ် သေ ရှင်.ဝါ; လုမ်းသုတ်းယွတ်းလိုင်းမှိုင်းကျောသကြေလျ (The High Court of Australia)။
------------	--

ကျော၊အကျော၊တတ်းသိအ်အ်; လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းမှိုင်းရှုမ်းတုမ်	
ရှုမ်းတုမ်ကေမရီဂခ်	တမ်းမီးတီ; လုမ်းသုတ်းယွတ်းဒ်တတ်းစေရ (Supreme Court)။
ဂျာမနီ	တမ်းမီးတီ; လုမ်းတြးအကျော၊အကျော၊တတ်းသိအ်အ်မှိုင်း မှိုင်းရှုမ်းတုမ် (The Federal Constitutional Court)။
အီပေါ	တမ်းမီးတီ; လုမ်းတတ်းသိအ်အ်အကျော၊အကျော၊တတ်းသိအ်အ်မှိုင်း (Constitutional Bench)။ ရှုမ်းသမ်. ခွတ်းယွတ်းလုမ်း; နှုတ်းသိအ်အ်သုတ်းယွတ်းမှိုင်း လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်း; ငလ; နှုတ်းသိအ်အ်လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်း; သီ, ကျော.အခ်.ယပ်.။
မှိုင်းမခ်;	တမ်းမီးတီ; လုမ်းတတ်းသိအ်အ်အကျော၊အကျော၊တတ်းသိအ်အ်မှိုင်း (Constitutional Tribunal) ကခ်ပီအ်လုမ်းတြးခေခေအခ်.ယပ်.။ လှံ.တိုင်း လုမ်းခိုအ်အ်.သင်;လုမ်းပုတ်းပုတ်းလုမ်းမှိုင်း (Constitutional Review) အခ်.ယပ်.။
မလေးသျား	ကျော၊အကျော၊တတ်းသိအ်အ်; လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းမှိုင်းရှုမ်းတုမ် ကမ်,မီးလုမ်းပုတ်းပုတ်းလုမ်းတြးခေခေ။ လုမ်းတြးမှိုင်းရှုမ်းတုမ် (Federal Court) အခ်.ရှုမ်း; ကျော၊အကျော၊တတ်းသိအ်အ်။ လှံ.တိုင်း လုမ်းခိုအ်အ်.သင်;လုမ်း အကျော၊တတ်းသိအ်အ်ကမ်ခတ်းခွပ်,(Limited Judicial Review) ယူ,ယပ်.။
ကိတ်တီယ	တမ်းမီးတီ; လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းဒ်တတ်းစေရ, (Supreme Court)။
ခေတု	လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းမှိုင်းရှုမ်းတုမ်; ကျော၊အကျော၊တတ်းသိအ်အ်အကျော၊အကျော၊ လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းလိုင်းမှိုင်း (The Supreme Court of Canada)။
ကျောသကြေလျ	တမ်းမီးတီ; လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းလိုင်းမှိုင်း(The High Court of Australia)။

လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းမှိုင်းရှုမ်းတုမ်: ငလ; ကျော၊အကျော၊တတ်းသိအ်အ်	
ရှုမ်းတုမ်ကေမရီဂခ်	ပီအ်လုမ်းပုတ်းပုတ်းလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်း; မီးဝံ. လုမ်းတြးဒ်တတ်းစေရ ငလ; လုမ်းတြး လေးမှိုင်းယပ်.၊ လှိုင်;လင်း ကမ်တေ,မးတီ; လှိုင်;လုမ်းတြးဒ်တတ်းစေရအခ်. ယပ်.တိုင်;သုတ်းထံ;လုမ်း

	ခေးတိပ်းတတ်းခွင် လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းနိတ်တေရ၊လိုင်လောင်း ကန်တေ၊မးတီး လိုဝ်းလုမ်းတြးလေးမိုင်းဆန်. ယဝ်.တုတ်းတီး လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းလေးမိုင်းယဝ်။ ဂူလ်းဂး၊ ခေးတိပ်းတတ်းတီး လိုဝ်းလုမ်းတြးလေးမိုင်းဆီ.ပေးဂပ်းဂါ၊တင်း ပဂ်းပိုင်နိတ်တေရ၊ဆီ လုဂ်.တီး လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းနိတ်တေရ ရပ်.တတ်းလိယု၊ယဝ်။
ဂျာမနီ	လုမ်းတြး ငလး၊ ကာ၊ဆ၊ပိုင်တတ်းသုတ်းသုတ်းဆီ. မီးတီး လုမ်းတြးအိ၊ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်း မိုင်းရှုမ်းတုမ်ယဝ်။
အီပေ	လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းမိုင်းရှုမ်းတုမ်ဆီ. ရပ်.တတ်းလိ၊ လိုင်လောင်းယွမ်းခိုန် ကန်လုဂ်.တီး လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းလေးမိုင်း မးဆန်.ယု၊ယဝ်။
မိုင်းမာန်	ဂာန်တတ်းသိန်ဂူလ်းလွင်းလွင်းဆီ. လုဂ်.တီးတိန်းဖွင်းတတ်းသိန် သုတ်းယွတ်းမိုင်းရှုမ်းတုမ် (Supreme Court of the Union) ငလးသင်၊ ဂာန်အိ၊သိုဂ်းဆီ. လုဂ်.တီးလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းအိ၊သိုဂ်း (General Court Martial) ငလးသင်၊ လွင်းခွင်ခမ်အိ၊ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းဆီ. လုဂ်.တီးလုမ်းတတ်းသိန်အိ၊ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်း (Constitutional Tribunal) ငလးသင် ပိန်တီးရပ်.တတ်းယွမ်းခိုန်လိ၊ လိုခ်းသုတ်းယဝ်။
မလေးသျား	လုမ်းတြးမိုင်းရှုမ်းတုမ် (Federal Court) ဆီ. ပိန်လုမ်းရပ်.တတ်းယွမ်းခိုန်လိ၊လိုခ်းသုတ်း တ၊လွဂ်းပိုင်တတ်းသိန်တင်းလုမ်းယဝ်။
ကိန်တိယ	ဆုံးငဝ်းလိ၊ဂမ်းဖွင်း၊ ကန်ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းမဂ်းမန်၊ဝိ.ဆန်.ဆီ လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းဆီ. ပိန်တီးရပ်.တတ်းယွမ်းခိုန်လိ၊လိုခ်းသုတ်းယဝ်။
ခအေတု	လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းလိုင်မိုင်း (The Supreme Court of Canada) ဆီ. ပိန်လုမ်းတြး ကန်ရပ်.တတ်းယွမ်းခိုန်လိ၊လိုခ်းသုတ်း တ၊လွဂ်းပိုင်တတ်းသိန်တင်းလုမ်းယဝ်။
ကောသတြေလျ	လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းလိုင်မိုင်း (The High Court of Australia) ဆီ. ပိန်လုမ်းတြး ကန်ရပ်.တတ်းယွမ်းခိုန်လိ၊လိုခ်းသုတ်း တ၊လွဂ်းပိုင်တတ်းသိန်တင်းလုမ်းယဝ်။

လွင်းလွတ်းလိပ်း ငလး၊ လွဂ်းပိုင်ခါန်းကပ်းတန်းရှိုင်း အိ၊တတ်းသိန်	
ရှုမ်းတုမ်ကေမရိဂန်	ဖူးတတ်းသိန်သုတ်းယွတ်း ငလး၊ လိုဝ်းဂိမ်ဖူးတတ်းသိန် တီးလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်းနိတ်တေရဆီ. လုဂ်.တီးလွမ်လိုင်

	<p>ခမ်းကားလူလုံး ခေးဂမ်ယန်ခွင် တ်းနွင်းယာင်အိုင် (Senate)။ လွမ်းအင်ပိုင်ခွတ်၊ ဖွတ်၊ လေးမိုင်းသေ ပိုင်နောင်လွင်းခမ်းကား၊ ပိတ်၊ ဂန်လ်မိတ်ဝံယဝ်။ လုတ်၊ တီး၊ နွမ်းလေးမိုင်း ခမ်းကား၊ ဂေးမီး၊ ကန်လုတ်၊ တင်း (ကမ်၊ အန်) ကန်လုတ်၊ တင်း၊ လေး၊ ကန်ခမ်းကား၊ ခုန်း ဂန်သွင်မိတ်၊ ဂေးမီးယဝ်။</p>
ဂျာမနီ	<p>တီးမတ်၊ တၢ (၉၇) အန်၊ ပိုင်ပီးဝံ၊ ဝါး၊ လိုင်း၊ နွမ်းတတ်းသိန်အံ၊ လွတ်၊ ဂင်းလွင်း၊ ကိုင်ပိုင်၊ သေ တေလ်၊ ပီအံ ဂေး၊ လုတ်၊ မန်း၊ အိုင်ပတ်၊ ပိုင်ကန်လိတ်၊ ဝုလ်၊ အံယဝ်။</p>
အီပေ	<p>လွမ်းလိုင်၊ အံ၊ လွမ်းအင်၊ ခေး၊ လုတ်၊ နွင် နွင်၊ သီ၊ ပတ်၊ ပိုင်လင်းမိုင်း (Constitutional Council) သေ ခမ်းကား၊ နွမ်းတတ်းသိန်သုတ်းယွတ်း မိုင်းရှမ်း၊ တုမ်ယဝ်။ ကပ်၊ ခေး၊ လုတ်၊ တီး၊ နွင်၊ သီ၊ နေ၊ တတ်းသိန် (Judicial Council) သေ သမ်၊ ခမ်းကား၊ လိုင်း၊ နွမ်းတတ်းသိန်မိုင်းရှမ်း၊ တုမ်ယဝ်။ လိုင်း၊ နွမ်းတတ်းသိန်တီး၊ လုမ်း၊ တြး၊ သုတ်းယွတ်း၊ (High Court) လေးမိုင်း လေး၊ လေး၊ တွမ်းအန်၊ ဂေတ။ လွမ်းအင်၊ ခေး၊ လုတ်၊ နွင် နွင်၊ သီ၊ နေ၊ တတ်းသိန် (Judicial Council) သေ နွမ်းတတ်းသိန်မိုင်းရှမ်း၊ တုမ် လင်၊ ခမ်းကား၊ ယဝ်။</p>
မိုင်းမား	<p>အုံးပတ်၊ ပိုင်လင်းမိုင်း ၂၀၀၈ မတ်၊ တၢ ၁၉ အန်၊ ပန်လွင်းလွတ်းလိတ်း နေ၊ တတ်းသိန်ဝံယူ။ ဂုလ်၊ ဂေး၊ လိုင်း၊ ခေး၊ ပိုင်ပီးပတ်၊ တိုင်၊ ခေး၊ (တိုင်ယာင်၊ လမ်း သုန်၊ ပိုင်ကွတ်၊ မၤသုလေး) အံ၊ ခိုမ်းကိုတ်းရှမ်းဝံ၊ ယု၊ ရှမ်း၊ သုန်၊ လွတ်းလိတ်းတိတ်းအန်၊ ယဝ်။ လွမ်းလိုင်၊ အံ၊ မိုင်းလုလ်၊ ခေး၊ နွမ်းလိုင်ခွင် လုမ်းရှမ်း၊ နိုင်၊ လင်၊ မီးသုန်၊ ခမ်းကား၊ လိုင်း၊ နွမ်းတတ်းသိန်ယဝ်။</p>
မလေးသျား	<p>လွမ်းအင်၊ လင်းမိုင်း၊ နိုင်တေရ မလေးသျား (The Federal Constitution of Malaysia) ဂန် ၉၊ တွမ်း၊ ၁၂၁ တေ၊ ၁၃၁ လေး၊ ပတ်၊ ပိုင်ဂေမသျ်အံ လွင်းခမ်းကား၊ နေ၊ တတ်းသိန် ပီး ၂၀၀၉ (The Judicial Appointments Commission Act, 2009) မတ်၊ တၢ ၆၉၅ သေ ရပ်၊ ပတ်၊ ပန်ဝံ၊ လွင်းလွတ်းလိတ်းနေ၊ တတ်းသိန်ယူ၊ ယဝ်။ မိုင်းခမ်းကား၊ လိုင်း၊ နွမ်းတတ်းသိန်အန်၊ ကုပ်၊ ဂုမ်ဂန်တီး၊ ပတ်၊ တုမ်လိုင်လိုင်း၊ နွမ်းလိုင် (Conference of Rulers) သေ ကိုင်အိုင်ခေး၊ လုတ်၊ နွင် လွမ်းလိုင် (Prime Minister) ယဝ်။ ခုန်ရှေ့ခမ်း ရပ်၊ တမ်းပိုင် လိုင်၊ မိုင်းမလေးသျား The Yang di- Pertuan Agong (The Constitutional Monarch and Head of State of Malaysia) လင်၊ ခမ်းကား။</p>

<p>ကိတ်တီယ</p>	<p>လုဂ်.တီ; ဂျေမသိုခ်လွင်းခါးကပ်; တန်းရှင်းဖေ၊တတ်းသိခ်လိုင်းမိုင်း ကန်ပူးလုဂ်; လုမ်းမန်း ကန်လုဂ်.တီ;တိန်းဖွင်းယိုခ်းသုင်၊ လိမ်တင်း ဖူးတတ်းသိခ်သုတ်းယွတ်; တီးလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်; မိုင်းရှမ်းတုမ် ကိတ်,ပူး ဖူးတတ်းသိခ်ဝု,ယွင်ဂျေ၊ ခုခ်ဖွင်းလုင်ဖေ၊ပုဂ်ပိုင် ငလး; ဖေ၊တတ်းသိခ်လိုင်းဆီ. ယိုခ်းသုင်,လိုင်းသီင် ဖူးတတ်းသိခ်သုတ်းယွတ်; ငလး; လိုင်းဖူးတတ်းသိခ် တီးလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်;မိုင်းရှမ်းတုမ်၊ ဖူးတတ်းသိခ်သုတ်းယွတ်; ငလး; လိုင်းဖူးတတ်းသိခ် တီးလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်;လိုင်းလေးမိုင်းသေ လွမ်လိုင်း လင်,ခါးကပ်;။</p>
<p>ခဆေတု</p>	<p>ဆိုးလွင်းလွတ်;လိပ်; ဖေ၊တတ်းသိခ်ဆန်. လိပ်;ရှန်ခပ်.ပွင်ဝံ. ၁။ လွင်းရှမ်း,လုမ်းဖေ၊တန်းရှင်း၊ လွင်းရှမ်း,လုမ်းဖေ၊ဖေ,တု၊၊ လွင်းရှမ်း,လုမ်းဖေ၊လတ်းပွင်ခါးကပ်;တမ်း ဆီယပ်.။ လုင်ပွင်လိုင်းမိုင်းရှမ်းတုမ်ဆီ. လိုင်းတင်း; လိုင်းဖူးတတ်းသိခ် တီးလုမ်းတြးမိုင်းရှမ်းတုမ်၊ လိုင်းဖူးတတ်းသိခ် တီးလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်;ခွင် လိုင်းလေးမိုင်း/ ဆူးလိခ် ငလး; လုမ်းတြးသုတ်းယွတ်;လိုင်းမိုင်း။ လိုင်းဖူးတတ်းသိခ်ခွင် လုမ်းတြး လေးမိုင်း/ ဆူးလိခ်ဆ ဆီ. လုဂ်.တီ;လုင်ပွင်လိုင်းလေးမိုင်း/ ဆူးလိခ် လိုင်းတင်း။ လိုင်းဖူးတတ်းသိခ်ပူးဆီဝံ ဆီ. ကုယုဂျပ်,ဂါခ်ဖူးတင်ဆူး ကေ,သုတ်း တေလိမ်း(၁၀)ပီး။ တီးလုမ်းတြးသုတ်းယွတ်;ခဆေတုဆီ. တမ်းမီး ဖူးတတ်းသိခ်သုတ်းယွတ်;ဂျေဆိုင်; ငလး; ဖူးတတ်းသိခ် ပိတ်, ဂျေသေ ဖူးတတ်းသိခ် လက်.မိုင်းရှမ်းတုမ်ဆီ. လုဂ်.တီ; လွမ်ဖွင်းလုင် ခါးကပ်;သီင်;သီင်;ယပ်.။ ဂုလ်းဂူး; လွမ်းဆင်,ပုဂ်ပိုင်လမ်းမိုင်းခပ် တီးမတ်.တု ၉၆ သေ မိုင်းခါးကပ်; လိုင်းဖူးတတ်းသိခ်ဆန်. လွမ်ဖွင်းလုင်ဆီ. ကမ်,မီးကျေးလု,ပေ,ယွခ်းဆီဝံ ဆူးတီး; Nova Scotia ငလး; New Brunswick သေ;။</p>
<p>ကျေသတြေလု</p>	<p>လိုင်းဖူးတတ်းသိခ်ခွင် လုမ်းတြးထာခ်းသုင် ငလး; လုမ်းတြးတင်,ကန်ဆီ. မန်းမန်းလုလု; ခေးတိပ်;တတ်းခွင် ပုလီမိခ်သေ လုဂ်.တီ; လွမ်ဖွင်းလုင် လိုင်းတင်း;ယပ်.။</p>

JUDICIAL FEDERALISM

(ဖက်ဒရယ်တရားစီရင်ရေး)

